МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОСЕНЮК ЮЛІЯ ІВАНІВНА

УДК 351.336.1:334.012.64(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

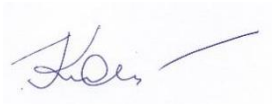
Ю.І. Косенюк

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник: К.М. Майстренко, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Косенюк Ю.І. Механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності: європейський та вітчизняний досвід. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, 2021.

Проведено аналіз наукових праць, нормативно-правових актів з проблеми державного регулювання сфері підприємницької діяльності визначено що теоретичні та методичні розробки науковців присвячені в основному окремим аспектам цієї проблеми, вона не була об’єктом спеціального дослідження теорії й практики державного управління як галузі наукового знання.

Розкрито сутність та наведено термінологічну характеристику поняття “державне регулювання у сфері підприємницької діяльності”, що розглядається як одна із функцій державного управління. “Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності” тлумачиться як діяльність, спрямована на коригування взаємодії елементів системи підприємницької діяльності з метою досягнення системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів, способи їх упорядкування, координації й модернізації.

Розширено зміст поняття “механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності”, під яким розуміється комплекс взаємопов’язаних нормативно-правових, організаційних, ресурсних, інформаційних, фінансово-економічних, інституційних засобів, прийомів, які об’єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення мети і вирішення завдань забезпечення її розвитку. Це самостійна багатоаспектна динамічна система, спрямована на коригування взаємодії складових підсистем з метою

досягнення цією системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів (підсистем).

Встановлено, що суб'єктом державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в широкому розуміння є держава. Суб'єктами державного регулювання розвитку у сфері підприємницької діяльності у вузькому розумінні доцільно визнати органи виконавчої влади та інститути громадянського суспільства, які починають формуватися під впливом суспільно-політичних процесів і мають утворити принципово нову форму державно-приватного регулювання підприємницької діяльності. Об'єктами такого регулювання виступають суспільні відносини, які виникають у процесі регуляторного впливу держави на складові цієї системи. Виявлено, що процес формування раціональної структури державного регулювання у сфері підприємницької діяльності передбачає координацію дій центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, фондів, асоціацій, бізнесу.

На основі узагальнення зарубіжного досвіду державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, встановлено, що його підтримка в провідних країнах світу здійснюється в різних формах: із використанням конкретних комплексних програм, залучення бізнес-асоціацій, стимулювання виробництва найбільш пріоритетних та інноваційних напрямків, надання податкових пільг та гарантій, дотацій, пільгового кредитування, правової, інформаційної та консультативної підтримки. Зокрема, корисним для України є досвід Німеччини та Великобританії щодо поліпшення доступу до довготривалих кредитів для реконструкції, придбання обладнання та виробництва нових конкурентоспроможних товарів і послуг; Іспанії щодо поширення інформації про різні державні, державні й приватні програми, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності підприємств; Польщі щодо сприяння інтернаціоналізації підприємницької діяльності; Канади щодо спрощення процедур для створення нових підприємницьких структур.

За результатами аналізу бюджетних програми державної підтримки розвитку підприємницької діяльності в Україні, визначено, що такі програми мають переважно локальний характер, потребують більшої конкретизації та врахування національної та регіональної специфіки, особливо в таких актуальних питаннях, як інноваційне підприємництво, експортна діяльність, транскордонне співробітництво та розвиток інформаційної інфраструктури. Рекомендовано для розробки більш ефективних програм враховувати показники міжнародних та національних рейтингів ведення бізнесу, статистичні дані, опитування підприємців, вивчення попиту, пропозицій товарів та послуг на європейському та світовому ринках, зосереджувати увагу на питаннях ефективного використання фінансових ресурсів, що надаються державними органам влади та органами місцевого самоврядування в межах децентралізації.

Теоретичне дослідження та вивчення практики впровадження інноваційних механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, дає підстави стверджувати, що державно-приватне партнерство у сфері підприємницької діяльності відкриває перспективи чіткої міжгалузевої координації діяльності і розвитку мережі бізнес-центрів, коворкінгу, технопарків, індустріальних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів гарантійних фондів кредитування; та удосконаленню сучасних форм державної підтримки підприємництва, зокрема співфінансування, лізинг, франчайзинг, консалтинг, централізований бухгалтерський облік, венчурне фінансування. Саме участь підприємців у розробці нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності, у моніторингових дослідженнях стану її розвитку робить дієвою співпрацю бізнесу з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Важливим кроком на шляху удосконалення механізмів такої співпраці може бути створення міжвідомчої координаційної ради з питань державно-приватного партнерства та запровадження національної системи моніторингу розвитку підприємницької діяльності.

Побудовано структурно-функціональну модель державного регулювання у сфері підприємницької діяльності України як модель оперативного реагування держави на динаміку змін у суспільно-економічній і соціально-політичній сферах, на запити суспільства і зміни у провідних європейських країнах. Модель інтегрує змістові, структурні та технологічні компоненти державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, дає змогу сформувати інформаційне середовище та спрогнозувати створення і розвиток інституцій для нормативно-правового, фінансово-економічного, ресурсного та науково-методичного забезпечення підприємницької діяльності. Встановлено, що державне регулювання у сфері підприємницької діяльності розглядається як цілеспрямований систематичний вплив з боку держави на підтримку сталого розвитку цієї галузі. Запропоновано створити Національне агентство з питань розвитку підприємництва в Україні з метою розмежування державних органів влади на ті, що відповідальні за формування державної політики та, які здійснюють системний контроль за її реалізацією. Практична реалізація запропонованої моделі дає можливість визначати пріоритетні напрями і впроваджувати інноваційні механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Розроблено пропозиції щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності: організаційний механізм державного регулювання через посилання співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом, формальними державними інституціями, неформальними інституціями, спілками, об’єднаннями профспілками, суб’єктами ринкової інфраструктури, кредитними та інвестиційними організаціями та суспільством з метою розвитку підприємницької діяльності та реалізації засад державної регуляторної політики; *нормативно-правовий механізм державного регулювання* через удосконалення законодавства в сфері захисту та розвитку економічної конкуренції, конкурентного середовища, захисту прав власності, протидії рейдерству на

неправомірним діям, захопленням суб'єктів господарювання; та законодавчих ініціатив спрямованих на лібералізацію в сфері державного нагляду та контролю за діяльність суб'єктів господарювання; *ресурсний механізм державного регулювання* через сприяння в доступі суб'єктів підприємництва до фінансового ринку європейських країн та міжнародної технічної допомоги, раціонального розподілу фінансово-економічних ресурсів у галузі підприємництва в умовах рецесії світової економіки, попередження корупційних ризиків у процесі фінансування програм розвитку підприємництва; *фінансово-економічний механізм державного регулювання* використовуючи коригування державою позикової політики банків; програм цільового кредитування суб'єктів підприємництва під гарантії державної влади, часткової компенсації відсоткових ставок за кредити Державних фондів розвитку підприємництва; використання економічних пропозицій європейських країн щодо підтримки підприємництва; розмежування позик залежно від специфіки господарської діяльності суб'єктів підприємництва, розробки та запровадження ефективного механізму мікрофінансування; *інформаційний механізм державного регулювання* через розбудову сучасного інформаційно-аналітичного центру у сфері підприємницької діяльності; формування каналів зворотного зв'язку та активного діалогу з суспільством, суб'єктами підприємництва та органами державної влади; *інституційний механізм державного регулювання* через удосконалення діяльності управлінських інституцій, до галузі відповідальності яких належить формування та реалізація державної політики у сфері підприємницької діяльності, розвиток регіональних інститутів підтримки підприємництва; формування недержавних суспільних інститутів, профільних громадських організацій; розвиток мережі бізнес-центрів, коворкінгу, технопарків, індустріальних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів гарантійних фондів кредитування; через удосконалення сучасних форм державної підтримки підприємницької діяльності, зокрема венчурне

фінансування, лізинг, співфінансування, франчайзинг, консалтинг, централізований бухгалтерський облік.

На підставі врахування основних наукових результатів дисертаційного дослідження, вітчизняного і європейського досвіду державного регулювання у сфері підприємницької діяльності визначено пріоритетні напрями державного регулювання зазначеної сфери в Україні на державному, регіональному та інституційному рівнях.

Ключові слова: державне управління, механізми державного регулювання, підприємницька діяльність, бізнес, підприємець, ринок, економіка.

ANNOTATION

Kosenyuk Y.I. Mechanisms of public regulation in the field of entrepreneurial activity: European and domestic experience. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of Sciences in public administration, specialty 25.00.02 – mechanisms of Public Administration. – Interregional Academy of Personnel Management, Kiev, 2021.

The analysis of scientific works, normative-legal acts on the problem of state regulation of business activity is determined. Theoretical and methodical developments of scientists are devoted mainly to certain aspects of this problem.

The essence and terminological characteristics of the concept of "state regulation in the field of entrepreneurial activity", which is considered as one of the functions of public administration, are revealed. "State regulation in the field of entrepreneurial activity" is interpreted as an activity aimed at adjusting the interaction of elements of the business system in order to achieve a system that ensures smooth, balanced operation of all its elements, ways to organize, coordinate and modernize.

The content of the concept of “mechanisms of state regulation in the field of entrepreneurial activity” is expanded, which means a set of interrelated regulatory, legal, organizational, resource, information, financial and economic, institutional means, methods that are objectified at the regulatory level, necessary and sufficient to achieve the goal and solve the problems of ensuring its development. This is an independent multifaceted dynamic system aimed at adjusting the interaction of the constituent subsystems in order to achieve this system a state that ensures smooth, balanced operation of all its elements (subsystems).

It is established that the subject of state regulation in the field of entrepreneurial activity in a broad sense is the state. The subjects of state regulation of business development in the narrow sense should be recognized as executive authorities and civil society institutions, which are beginning to form under the influence of socio-political processes and should form a fundamentally new form of public-private regulation of business. The objects of such regulation are social relations that arise in the process of regulatory influence of the state on the components of this system. It is revealed that the process of formation of rational structure of state regulation in the sphere of business activity presupposes coordination of actions of central authorities, local self-government bodies, institutions, organizations, foundations, associations, business.

Based on the generalization of foreign experience of state regulation in the field of business, it is established that its support in the world's leading countries is carried out in various forms: using specific integrated programs, attracting business associations, stimulating production of the highest priority and innovative areas, providing tax benefits and guarantees, grants, soft loans, legal, informational and advisory support. In particular, the experience of Germany and the United Kingdom in improving access to long-term loans for the reconstruction, purchase of equipment and production of new competitive goods and services is useful for Ukraine; Spain on the dissemination of information on various public, public and private programs aimed at increasing the competitiveness of enterprises; Poland to promote the

internationalization of business; Canada to simplify procedures for creating new business structures.

According to the results of the analysis of budget programs of state support for business development in Ukraine, it is determined that such programs are mostly local in nature, require greater specification and consideration of national and regional specifics, especially in such topical issues as innovative entrepreneurship, export activities, cross-border cooperation and development. information infrastructure. It is recommended to develop indicators of international and national business rankings, statistics, surveys of entrepreneurs, study of demand, supply of goods and services in European and world markets, focus on issues of efficient use of financial resources provided by public authorities and bodies. local self-government within decentralization.

Theoretical research and study of the practice of implementing innovative mechanisms of state regulation in the field of entrepreneurship, suggests that public-private partnership in the field of entrepreneurship opens up prospects for clear intersectoral coordination and development of a network of business centers, coworking, technology parks, industrial parks, technopolises, business incubators of credit guarantee funds; and improvement of modern forms of state support for entrepreneurship, including co-financing, leasing, franchising, consulting, centralized accounting, venture financing. It is the participation of entrepreneurs in the development of regulatory and legal support of entrepreneurial activity, in monitoring studies of the state of its development that makes effective business cooperation with public authorities and local governments. An important step towards improving the mechanisms of such cooperation may be the establishment of an interagency coordination council on public-private partnership and the introduction of a national system for monitoring business development.

The structural-functional model of state regulation in the sphere of business activity of Ukraine as a model of operative reaction of the state to dynamics of changes in social and economic and social and political spheres, to inquiries of a society and

changes in the leading European countries is constructed. The model integrates the content, structural and technological components of state regulation in the field of entrepreneurial activity, allows to form an information environment and predict the creation and development of institutions for regulatory, financial, economic, resource and scientific and methodological support of entrepreneurial activity. It is established that state regulation in the field of entrepreneurial activity is considered as a purposeful systematic influence of the state to support the sustainable development of this industry. It is proposed to create a National Agency for Entrepreneurship Development in Ukraine in order to differentiate between public authorities and those responsible for the formation of public policy and those who exercise systematic control over its implementation. The practical implementation of the proposed model makes it possible to identify priority areas and implement innovative mechanisms of state regulation in the field of business in Ukraine.

Proposals for improving the mechanisms of state regulation in the field of business: organizational mechanism of state regulation through reference to cooperation between public authorities, local governments, business, formal state institutions, informal institutions, unions, trade unions, market infrastructure, credit and investment organizations and society in order to develop business activities and implement the principles of state regulatory policy; normative-legal mechanism of state regulation through improvement of legislation in the field of protection and development of economic competition, competitive environment, protection of property rights, counteraction to raiding on illegal actions, seizure of business entities; and legislative initiatives aimed at liberalization in the field of state supervision and control over the activities of economic entities; resource mechanism of state regulation through assistance in access of business entities to the financial market of European countries and international technical assistance, rational distribution of financial and economic resources in the field of entrepreneurship in a global recession, prevention of corruption risks in financing business development programs; financial and economic mechanism of state regulation using state adjustment of banks' loan policy;

programs of targeted lending to business entities under the guarantee of state power, partial compensation of interest rates on loans from the State Funds for Entrepreneurship Development; use of economic proposals of European countries to support entrepreneurship; differentiation of loans depending on the specifics of economic activity of business entities, development and implementation of an effective microfinance mechanism; information mechanism of state regulation through the development of a modern information and analytical center in the field of business; formation of feedback channels and active dialogue with society, business entities and public authorities; institutional mechanism of state regulation through the improvement of the activities of management institutions, the area of responsibility of which includes the formation and implementation of state policy in the field of entrepreneurial activity, the development of regional institutions to support entrepreneurship; formation of non-state social institutions, profile public organizations; development of a network of business centers, coworking, technoparks, industrial parks, technopolises, business incubators of guarantee credit funds; through the improvement of modern forms of state support for business activities, including venture financing, leasing, co-financing, franchising, consulting, centralized accounting.

Based on the main scientific results of the dissertation research, domestic and European experience of state regulation in the field of entrepreneurial activity, the priority directions of state regulation of this sphere in Ukraine at the state, regional and institutional levels are determined.

Key words: public administration, mechanisms of state regulation, entrepreneurial activity, business, entrepreneur, market, economy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

А. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Косенюк Ю. І. Врегулювання конфліктів інтересів в партнерстві бізнесу і держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 8, 2016. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=992.

2. Косенюк Ю. І. Фінансова підтримка кредитуванню малого та середнього бізнесу шляхом державних гарантій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 104–110.

3. Косенюк Ю. І. Понятійна основа дослідження державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Наукові розвідки* з *державного та муніципального управління*. Зб. *наук*. пр. Акад. муніципал. упр. 2016, №2. С. 134-146.

4. Косенюк Ю. І. Підходи до формування механізмів державного управління у сфері підприємницької діяльності в країнах ЄС**.** *Науковий вісник Академії муніципального управління, Серія "Управління"*. 2016. №2. С. 180-189.

5. Kosenyuk J. Harmonization of the mechanism to protect competition in Ukraine with the pan-European practice**.** *East European Scientific Journal* (Warsaw, Poland) #9 (25), 2017 part 3. P. 25-29.

6. Косенюк Ю І. Підприємництво в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання державної підтримки. *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". 2021. №5.* https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-5-7573.

В. Які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Косенюк Ю.І. Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом: перспективи та наслідки. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення*. VI науково-практична конференція. Луцьк : 2012. С. 40-41.

2. Косенюк Ю.І. Надання адміністративних послуг: досвід деяких європейських країн. *Модернізація державного управління та європейська інтеграція України*. Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю. Київ : 2012. С. 57-60.

3. Косенюк Ю.І. Дерегуляція підприємницької діяльності як необхідна складова сталого економічного розвитку країни. *Внутрішні та зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України" спільно з Всеукраїнською громадською організацією "Українська асоціація європейських студій"*: матеріали Конгресу за міжнародною участю. Київ : 2013. С. 76-79.

4. Косенюк Ю.І. Сутність та змістовні виміри державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку*. Щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2016 р.) / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2016. С. 320-322.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 16

ВСТУП 17

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 27

1.1. Сутність та змістовні виміри державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні **..... 27**

1.2. Структура та функції механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності 47

1.3. Інституційне забезпечення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності 66

Висновки до розділу І 74

РОЗДІЛ ІІ СУЧАСНИЙ СТАН ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ 75

2.1. Нормативно-правові засади державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в європейських країнах 75

2.2. Організаційно-економічні засади здійснення державної підтримки у сфері підприємницької діяльності в європейських країнах 93

2.3. Аналіз програм державної підтримки розвитку підприємницької діяльності в Україні 115

Висновки до розділу ІІ 129

РОЗДІЛ ІІІ. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН 130

3.1. Впровадження інноваційних механізмів державно-приватного партнерства у сфері підприємницької діяльності в Україні 130

3.2. Удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності з урахуванням досвіду європейських країн 155
3.3. Пріоритетні напрями державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні..... 173
Висновки до розділу ІІІ 185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..188
ДОДАТКИ..... 226

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ	–	Верховна Рада України
ЕІВ	–	людські ресурси
SME	–	мале та середнє підприємництво
АМБ	–	агропромисловий комплекс
АПК	–	акт з питань малого бізнесу
ВВП	–	внутрішній валовий продукт
ДФЄС	–	договір про функціонування європейського союзу
ЄС	–	європейський союз
ЄСВ	–	єдиний соціальний внесок
ЗВТ	–	Зона вільної торгівлі
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
КП	–	консультаційний пункт
МСП	–	мале та середнє підприємництво
НУШ	–	Нова українська школа
ОДВ	–	органи державної влади
ОМС	–	органи місцевого самоврядування
ООН	–	Організація Об’єднаних Націй
ПАРП	–	Польське агентство розвитку підприємництва
ПДВ	–	податок на додану вартість
СОТ	–	світова організація торгівлі
СхП	–	Східне партнерство
УФПП	–	український фонд підтримки підприємництва

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах, в яких опинилася Україна, особливо гостро стоїть питання державного регулювання провідними галузями економіки. Одним з найбільш пріоритетних напрямів реформ в нашій державі є удосконалення державної політики підтримки та розвитку підприємницької діяльності, як однієї з найважливіших складових сталого соціально-економічного розвитку.

Необхідність удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є надзвичайно актуальною проблемою, про що свідчать останні тенденції масової ліквідації підприємств та економічне становище країни в цілому.

В економіці європейських країн завдяки підприємницькій діяльності забезпечується близько 30-70 % валового внутрішнього продукту (ВВП). Так, наприклад, у Великобританії малий та середній бізнес охоплює 96 % підприємств країни і виробляє 30% ВВП; в Італії ця частка становить 99 %. Таким чином, у розвинених країнах підприємницька діяльність є ключовою і невід'ємною частиною системи ринкового господарювання.

В рейтингу "Doing Business" за сприятливістю ділового середовища Україна посіла у 2020 році 64 місце, тому виникає потреба принципово нових підходів до застосування механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Подальше реформування бізнесу має ґрунтуватися на глибокому аналізі та врахуванні усіх чинників, які можуть вплинути на його ефективність. Особливу увагу при цьому слід приділяти досвіду європейських країн, які досягли значних успіхів у розвитку підприємницької діяльності.

Вагомий внесок у дослідження проблем формування та функціонування механізмів державного регулювання зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці: Авер'янов В., Атамачук Г., Бакуменко В., Балуєва О., Загорський В., Іванов В., Князєв В., Ковалюк О., Круглов М., Ларіна Р., Ліпенцев А., Лойко Д.,

Малиновський В., Машков О., Мостовий Г., Нижник Н., Оболенський О., Одінцова Г., Поляк О., Рудніцька Р., Семенець-Орлова І., Стельмах О., Тихомиров Ю., Юзьков Л. та інші.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували проблеми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності можна виділити наступних: Безугла Л., Бочан І., Гальчинський А., Варналій З., Діденко Н., Дзядук Г., Динник І., Дрига С., Жарая С., Жаліло Я., Ковач В., Комарницький І., Комірний А., Кулик С., Лашук О., Лєсная О., Майстренко К., Мареніченко В., Михальська В., Орлова Н., Попський А., Сітко І., Сизоненко В., Шепеленко О., Якушева О. та ін.

Окремі питання державного регулювання у сфері підприємницької діяльності у зарубіжних країнах розкрили на сторінках наукових видань такі вітчизняні вчені, як: Деренько О., Майборода В., Міняйло Н., Ольвінська Ю., Піхняк Т., Поліщук Г., Франчук Ю. та інші.

Проте, в науковому полі бракує сучасного комплексного дослідження щодо можливостей удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні з урахуванням досвіду провідних європейських країн.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилося в межах комплексного наукового проєкту Національної академії державного управління при Президентові України за комплексним науковим проєктом "Державне управління та місцеве самоврядування" (ДР № 0199U002827) у рамках науково-дослідних робіт кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою за темами: "Теоретичні та практичні аспекти оцінювання ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам України" (ДР № 0113U002444), "Оцінювання ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам України в умовах євроінтеграції" (ДР № 0115U004055), "Методологія стратегічного планування в умовах

глобальних загроз національній безпеці та міжнародній стабільності" (ДР № 0116U002765), у процесі виконання яких здобувачем досліджено питання ефективності державного регулювання у сфері підприємницької діяльності як механізм реагування на загрози національним інтересам України в умовах євроінтеграції та розроблено методичний апарат дослідження ефективності державного механізму реагування на загрози національній безпеці в сфері підприємницької діяльності.

Мета і завдання дослідження. **Метою** дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад й розробка пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні з урахуванням досвіду європейських країн.

Для досягнення визначеної мети сформовано такі основні *завдання:*

− дослідити теоретичні засади державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, конкретизувати його зміст, структуру та функції;

− узагальнити зарубіжний досвід державної підтримки у сфері підприємницької діяльності, визначити можливості його імплементації в Україні;

− проаналізувати сучасні програми державної підтримки розвитку підприємницької діяльності в Україні, визначити напрями їх удосконалення в контексті європейського досвіду;

− обґрунтувати впровадження інноваційних механізмів державно-приватного партнерства у сфері підприємницької діяльності в Україні;

− побудувати структурно-функціональну модель державного регулювання у сфері підприємницької діяльності України;

− розробити пропозиції щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності;

− визначити пріоритетні напрями державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі державного регулювання у сфері підприємницької діяльності.

Предметом дослідження європейський та вітчизняний досвід застосування механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності.

Методи дослідження. Теоретичну й методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення теорії державного управління в галузі регулювання у сфері підприємницької діяльності, європейської інтеграції та економічного співробітництва між Україною та європейськими країнами.

У роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: *логіко-системного аналізу, синтезу та узагальнення* – для деталізації об’єкта дослідження (п.1.1); *узагальнення та систематизації* – для розкриття теоретичних засад державного регулювання у сфері підприємницької діяльності (п.1.2, п.1.3); *порівняльний аналіз* – для вивчення нормативно-правового забезпечення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності (п.2.1, п.2.2); *статистичний* з метою визначення сучасного стану державної підтримки у сфері підприємницької діяльності в Україні (п.2.3); *моделювання* – для розроблення напрямків удосконалення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності (п.3.2); *прогностичний,* що передбачає прогнозування, узагальнення незалежних характеристик опрацьованих матеріалів для формулювання висновків та пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності (п.3.1, 3.3).

Інформаційною базою дослідження слугували монографії, науково-аналітичні публікації вітчизняних та зарубіжних авторів; нормативно-правові документи України та європейських країн; статистичні матеріали та офіційні дані українських підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена вирішенням важливого наукового завдання, яке полягає у напрацюванні теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні. У межах проведеного дослідження виокремлено наступні практичні результати, які окреслюють його наукову новизну:

вперше:

−побудовано структурно-функціональну модель державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні, яка інтегрує змістові, структурні та технологічні компоненти державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, дає змогу сформувати інформаційне середовище та спрогнозувати створення і розвиток інституцій для нормативно-правового, фінансово-економічного, ресурсного та науково-методичного забезпечення підприємницької діяльності. Практична реалізація запропонованої моделі дає можливість визначати пріоритетні напрями і впроваджувати інноваційні механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні; запропоновано створити Національне агентство з питань розвитку підприємництва в Україні з метою посилення інституційної спроможності формування та реалізації цілісної державної політики підтримки, стимулювання та сприяння розвитку підприємницької діяльності в Україні.

удосконалено:

− організаційний механізм державного регулювання через посилання співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом, формальними державними інституціями, неформальними інституціями, спілками, об’єднаннями профспілками, суб’єктами ринкової інфраструктури, кредитними та інвестиційними організаціями та суспільством з метою розвитку підприємницької діяльності та реалізації засад державної регуляторної політики;

− нормативно-правовий механізм державного регулювання через удосконалення законодавства в сфері захисту та розвитку економічної конкуренції, конкурентного середовища, захисту прав власності, протидії рейдерству на неправомірним діям, захопленням суб'єктів господарювання; та законодавчих ініціатив спрямованих на лібералізацію в сфері державного нагляду та контролю за діяльність суб'єктів господарювання;

− ресурсний механізм державного регулювання через сприяння в доступі суб'єктів підприємництва до фінансового ринку європейських країн та міжнародної технічної допомоги, раціонального розподілу фінансово-економічних ресурсів у галузі підприємництва в умовах рецесії світової економіки, попередження корупційних ризиків у процесі фінансування програм розвитку підприємництва;

− фінансово-економічний механізм державного регулювання використовуючи коригування державою позикової політики банків; програм цільового кредитування суб'єктів підприємництва під гарантії державної влади, часткової компенсації відсоткових ставок за кредити Державних фондів розвитку підприємництва; використання економічних пропозицій європейських країн щодо підтримки підприємництва; розмежування позик залежно від специфіки господарської діяльності суб'єктів підприємництва, розробки та запровадження ефективного механізму мікрофінансування;

− інформаційний механізм державного регулювання через розбудову сучасного інформаційно-аналітичного центру у сфері підприємницької діяльності; формування каналів зворотного зв'язку та активного діалогу з суспільством, суб'єктами підприємництва та органами державної влади;

− інституційний механізм державного регулювання через удосконалення діяльності управлінських інституцій, до галузі відповідальності яких належить формування та реалізація державної політики у сфері підприємницької діяльності, розвиток регіональних інститутів підтримки підприємництва; формування недержавних суспільних інститутів, профільних громадських

організацій; розвиток мережі бізнес-центрів, коворкінгу, технопарків, індустріальних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів гарантійних фондів кредитування; через удосконалення сучасних форм державної підтримки підприємницької діяльності, зокрема венчурне фінансування, лізинг, співфінансування, франчайзинг, консалтинг, централізований бухгалтерський облік;

набуло подальшого розвитку:

– дослідження теоретичних засад державного регулювання у сфері підприємницької діяльності у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, понятійно-категоріального апарату, ролі державного регулювання у сфері підприємницької діяльності як одного з компонентів національної стратегії адаптації України до європейського економічного та регуляторного простору;

– узагальнення зарубіжного досвіду державної підтримки розвитку підприємництва та можливостей імплементації в Україні дало підстави визначити, що підтримка підприємницької діяльності у європейських країнах здійснюється в різних формах, із використанням конкретних комплексних програм, залучення бізнес-асоціацій, стимулювання виробництва найбільш пріоритетних та інноваційних напрямків, надання податкових пільг та гарантій, дотацій, пільгового кредитування, правової, інформаційної та консультативної підтримки;

−визначено пріоритетні напрями державного регулювання для підвищення ефективності функціонування підприємств через удосконалення стратегічного планування розвитку цієї сфери в Україні; посилення міжнародних зв’язків та залучення інвестицій до бізнес-сектору; впровадження державних, регіональних та місцевих програм та проєктів підтримки підприємництва; оновлення нормативно-правової бази.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення, висновки та рекомендації, розроблені автором та запропоновані в дисертації, можуть бути використані для: удосконалення

державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, покращення організаційних зв'язків та механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Практична значимість дисертаційного дослідження визначається комплексністю рекомендацій щодо покращення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні. Основні положення, висновки й рекомендації дисертаційного дослідження використані:

– Приватним підприємством "Центр розвитку "Країна мрій" під час створення концепції соціального проєкту "Бізнес-інкубатор у місті Бердянськ", зокрема, при проведенні аналізу зарубіжного досвіду щодо створення інкубаторів, центрів інновацій, які мають велике значення для конкурентоспроможності бізнесу та сталого розвитку економіки (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 15 грудня 2019 року № 23/12);

– Відділом надання адміністративних послуг Васильківської міської ради міста Василькова Київської області в процесі аналізу досвіду європейських країн щодо підготовки дозвільних документів для приватних суб'єктів господарювання (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження 15 квітня 2020 року № 36-04-20);

– Виконавчим комітетом Токмацькоī міськоī ради в процесі визначення пріоритетних завдань для реалізації "Стратегіī розвитку Токмацькоī міськоī територіальної громади на період 2021-2026 роки", зокрема за Стратегічною ціллю № 1 "Розвиток підприємницького потенціалу громади" та операційними цілями 1.1 "Покращення інвестиційного та бізнес-клімату в громаді" і 1.2 "Активізація бізнесової діяльності в громаді" (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження 26 жовтня 2020 року № 26-12);

– Громадською спілкою "Іновест Хаб" при формуванні інформаційних дайджестів для підприємців з актуальних тем, зокрема державного регулювання бізнесу в України; підготовці програм освітніх вебінарів, семінарів, онлайн-трансляцій, круглих столів зі створення та розвитку бізнесу в Україні;

узагальненні аналітичних та статистичних даних щодо сучасного стану та розвитку підприємницької діяльності в Україні (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 15 березня 2021 року № 175-21);

– Бердянським державним педагогічним університетом під час формування навчально-методичного комплексу освітніх компонентів та проведення аудиторних занять з дисциплін: “Міжнародна економіка”, “Управління витратами”, “Проєктний аналіз”, “Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків”, “Техніка виконання торгівельних операцій підприємства”, “Підприємництво в сфері послуг” (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 30 березня 2021 року № 275/01);

– Громадсько організацією “ЮЛАРУМ” при підготовці аналітичних матеріалів щодо стану державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні (акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 16 квітня 2021 року № 16/04);

– Білоцерківським національним аграрним університетом під час підготовки навчально-методичного комплексу та проведення аудиторних занять з дисциплін: “Механізми публічного управління та адміністрування”, “Публічне адміністрування”, “Публічна політика”, “Контролінг”, “Управління інноваціями”, “Глобалізація та політика національної безпеки” , “Публічне врядування в ЄС”, “Міжнародна економіка”, “Управління міжнародними проєктами”, Державне регулювання економіки”, “Антикорупційна політика”, “Державне та регіональне управління“, “Антимонопольне регулювання і контроль” (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 10 вересня 2021 року № 425/09.21);

– Христинівською міською радою Черкаської області в процесі аналізу досвіду європейських країн щодо підготовки дозвільних документів та інших документів, за якими звертаються суб’єкти господарювання до органу місцевого самоврядування (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 02 листопада 2021 року № 922).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі наукові результати, що викладені в дисертаційній роботі та винесені на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів роботи. Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження були апробовані дисертантом у виступах на наукових і науково-практичних конференціях: "Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом: перспективи та наслідки", Луцьк, 2012 рік; "Модернізація державного управління та європейська інтеграція України", Київ, 2012 рік; "Внутрішні та зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України" спільно з Всеукраїнською громадською організацією "Українська асоціація європейських студій", Київ, 2013 рік; "Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку", Київ, 2016.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені у 10 наукових працях, із них: 6 статей – у фахових наукових виданнях з державного управління; 4 тези доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 243 сторінки, із них – 182 сторінки основного тексту. Список використаних джерел складається з 335 найменувань на 34 сторінках. Робота містить 2 таблиці, 12 рисунків та 7 додатків.

РОЗДІЛ І
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та змістовні виміри державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні

Реформування національної економіки у зв'язку зі стратегічним вибором інтеграції України до ЄС передбачає необхідність удосконалення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності як важливої галузі економічного життя України.

Як об'єкт державного регулювання у сфері підприємницької діяльності містить комплекс політичних, правових, організаційних, фінансових, інформаційних заходів. Підприємництво з малим масштабом діяльності, мобільністю, високою залежністю від навколишнього середовища, високим фінансовим ризиком потребує як стимулів, так і державних механізмів захисту.

Дослідження проблем державного регулювання, зокрема у сфері підприємницької діяльності, відображено в багатьох наукових роботах Серед них найбільш значущими варто відзначити праці вітчизняних вчених: Авер'янова В., Амосова О., Астапової Г., Атаманчука Г., Бакуменка В., Балуєва О., Владимирського А., Динник І., Дорофієнка В., Древаля Ю., Ковач В., Князева В., Ковалюка О., Круглова М., Ліпенцева А., Лойка Д., Майстренко К., Малиновського В., Машкова О., Мостового Г., Нижника Н., Оболенського О., Одінцової Г., Поляка О., Рудніцької Р., Сидорчука О., Стельмаха О., Тихомирова Ю., Юзькова Л. та ін.

Аналізуючи сутність та особливості підприємницької діяльності як об'єкта державного регулювання, зазначимо, що це поняття неоднозначно трактується у вітчизняних нормативно-правових актах та науковій літературі.

Перейдемо до більш детального аналізу сутності поняття “підприємницька діяльність”. Підприємницька діяльність як інституційний сектор економіки давно домінує за кількістю та обсягом виробництва у провідних країнах світу, забезпечуючи гнучкість і стійкість економічної системи, наближаючи її до потреб конкретних споживачів, а водночас, – виконуючи важливу соціальну роль у наданні робочих місць і забезпечуючи джерело доходу для значних прошарків населення [17, с. 176].

У науковій літературі існує доволі багато визначень даного поняття. Наведемо основні з них у табл. 1.1.

Таблиця 1.1.

Визначення сутності поняття “підприємницька діяльність”

Автор, посилання	Визначення
Господарський кодекс України, [36]	“самостійна, ініціативна, систематична господарська діяльність, яку здійснює на власний ризик суб’єкт господарювання (підприємець) для досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку
Проскурін П., [238] Толмачева Р., [264, с.604]	самостійна, систематична, з певним ризиком виконання робіт і надання послуг діяльність, що здійснюється фізичними та юридичними особами з метою отримання прибутку, які зареєстровані як суб’єкти підприємницької діяльності у встановленому порядку
Гнатцов О., [32, с.61]	діяльність, спрямована на отримання прибутку
Базилевич В., [111, с.200]	ініціативна діяльність підприємців з виробництва товарів і послуг, результатом якої є прибуток
Симоненко В., [250, с.46]	процес організації та здійснення діяльності в ринковому середовищі; розробка інноваційної ідеї в процесі самоорганізації та саморозвитку підприємства у взаємодії з внутрішнім і зовнішнім середовищем його функціонування
Малік М., Шпикуляк О.Г., [167, с.10]	самостійна ініціативна діяльність, спрямована на одержання прибутку
Варналій З., [14; 15]	мистецтво ведення бізнесу; розумовий процес, який реалізується у формі бізнес-дизайну. У професійному сенсі підприємницьку діяльність слід розглядати як здатність організувати власну справу і успішно виконувати її функції; особливий вид економічної діяльності, спрямований на отримання прибутку і заснований на самостійній ініціативі, відповідальності та інноваційній підприємницькій ідеї
Закон України “Про підприємництво” від 07лютого 1991 року № 698-XII [89]	безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб’єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством

Продовження таблиці 1.1

Макконелл К., Брю С., [164, с.972]	особливий вид діяльності, в основі якої лежить ряд неодмінних умов і вимог. Підприємець бере на себе ініціативу з'єднання ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва, прийняття основних рішень
Хизрич Р., [287]	процес створення чогось нового, що має вартість, а підприємець – людина, яка витрачає на це необхідний час та сили, бере на себе весь фінансовий, психологічний ризик, одержуючи у винагороду гроші та задоволення від досягнутого
Лапуста М., [151]	вільне економічне господарювання в різних сферах діяльності (крім заборонених законодавчими актами), здійснюване суб'єктами ринкових відносин з метою задоволення потреб конкретних споживачів і суспільства в товарах (роботах і послугах) та одержання прибутку (доходу), необхідного для розвитку власної справи (підприємства) і забезпечення фінансових обов'язків
Асаул А., [6]	особливий вид господарської діяльності, сутність якої полягає в стимулюванні та задоволенні попиту суспільства на конкретні потреби його членів та спрямованої на завоювання конкурентних переваг через порушення ринкової рівноваги
Эндрю Дж. П., Сиркин Г. [294, с.35]	особливий тип поведінки, визначає підприємницьку поведінку як ланцюг послідовно здійснюваних вчинків, що спрямовані на отримання суб'єктивних переваг від різниці між докладеними зусиллями та отриманим результатом в процесі придбання, зберігання матеріальних та духовних цінностей
Позняков В. [205, с.38]	діяльність з виробництва товарів та послуг, що ґрунтується на розподілі ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових) та направлена на отримання прибутку
Філінкова Є. [282, с. 166]	суто економічна діяльність, тому що не має тільки йому властивого предмету праці, і проявляється в різних галузях народного господарства
Креденцер О., [142, с.135]	професійна діяльність, спрямована на розширене відтворення власного капіталу з метою отримання прибутку безвідносно до конкретної сфери матеріального чи духовного виробництва; професія підприємця може бути визначена як соціально-технологічний механізм, створений суспільством для використання капіталу, як предмету праці, так і знаряддя виробництва з метою забезпечення функціонування і розширеного відтворення приватної власності; підприємець – це особа, для якої розширене відтворення капіталу є основним видом професійної діяльності.

Таблиця модифікована автором.

Отже, під підприємницькою діяльністю слід розуміти самостійну, активну, безперервну, ризикову діяльність суб'єкта господарювання, головною метою якої є одержання прибутку.

Водночас, розгляд підприємницької діяльності показує, що безпосередній розвиток ринкової економіки як специфічного продукту є основою змін у його

організаційних формах і функціях, масштабах і сферах застосування [299, с. 1068]. Таким чином, сутність і зміст поняття "підприємницька діяльність" пов'язане з процесом розвитку явищ в економіці та економічних теоріях, які їх відображають.

Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності – це адресна, цілеспрямована, владна, систематична діяльність органів виконавчої влади з реалізації функцій регулювання, яка проявляється у відповідній системі регулювання та реалізується завдяки використанню спеціального інструментарію – форм та методів регуляторної діяльності [250, с. 51].

Отже, узагальнено можна представити тлумачення терміну "державне регулювання у сфері підприємницької діяльності" як одну з функцій управління, що виявляється в організуючому та регулюючому впливі держави на діяльність мережі підприємств з метою її упорядкування, збереження та сталого розвитку.

Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності необхідно розуміти як діяльність, спрямовану на коригування взаємодії елементів системи підприємницької діяльності з метою досягнення системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу усіх її елементів. Тобто, такий вид діяльності держави у сфері підприємницької діяльності розглядається як регуляційний процес, метою якого є досягнення ефективної взаємодії та злагодженості окремих структурних частин.

Аналіз окремих найуживаніших категорій з проблеми дослідження доводить різноплановість їх трактування, серед них і категорії "державне регулювання" та "державне регулювання підприємницькою діяльністю". Проведене дослідження дає підстави говорити про те, що у науковій літературі немає усталеного чіткого погляду на розмежування змісту категорій "державне управління" і "державне регулювання". На сьогодні триває активний науковий пошук щодо розуміння глибинної суті державного управління, змісту окремих його функцій. Проблемі трактування категоріально-понятійного апарату державного управління присвячена велика кількість літературних джерел, серед

яких словники та довідники, вітчизняні та зарубіжні дослідження, а також нормативно-правові акти.

Тому, ставлячи за мету запропонувати науковій спільноті найбільш прийнятну дефініцію категорії “державне регулювання у сфері підприємницької діяльності”, у дослідженні проаналізовано різні визначення категорії “державне регулювання” а також близьких до неї категорій, які дадуть змогу: глибше розкрити зміст, проаналізувати та узагальнити смислове поле цих визначень, порівняти значення категорій “державне регулювання” і “державне управління”; визначити точки перетину їх смислового співпадіння стосовно сфери підприємницької діяльності та обґрунтувати єдине концептуальне бачення категорії “державне регулювання у сфері підприємницької діяльності”.

Проблема формування державного регулювання у сфері підприємницької діяльності була не лише об’єктивно необхідною, про що свідчить світовий досвід, а й була продиктована ситуацією, яка склалася в Україні. Все це вимагало здійснення реформування сфери підприємництва.

Важливо наголосити, що Конституція України [127] затверджує загальні принципи підприємницької діяльності. Відповідно до статті 42 “…кожен має право займатися підприємницькою діяльністю, яка не заборонена законом”.

Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV [36] встановлює правові основи господарської діяльності (адміністрування), що ґрунтуються на різноманітності суб’єктів господарювання з різними формами власності. Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб’єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами [36].

Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на

юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [289].

Господарсько-процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 року № 1798-XII вирішує господарські суперечки (розбіжності) між підприємствами, установами, організаціями, іншими юридичними особами (зокрема іноземними) і громадянами, які набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності [37].

Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства [204].

Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI визначає порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, що поставляються за договорами господарюючих суб'єктів, сплати мита та митних зборів, а також процедуру митного контролю [173].

Повітряний кодекс України [201], Кодекс торговельного мореплавства України [124], Водний кодекс України [24] визначають специфіку провадження господарської діяльності на відповідних видах транспорту тощо.

Закони України: "Про ліцензування видів господарської діяльності" від 02 березня 2015 року № 222-VIII [86]; "Про банки і банківську діяльність" від 07 грудня 2000 року № 2121-III [101]; "Про страхування" від 07 березня 1996 року № 85/96-ВР [95]; "Про фінансово-кредитні механізми управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю" від 19 червня 2003 року № 978-IV [100]; "Про інститути спільного інвестування" від 05 липня 2012 року № 5080-VI [84]; "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 14 жовтня

2014 року № 1702-VII [77]; “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квітня 1991 року № 959-XII [82]; “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР [90]; “Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності” від 23 грудня 1998 року № 351-XIV [92]; “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22 грудня 1998 року № 330-XIV [79]; “Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту” від 22 грудня 1998 року № 331-XIV [80]; “Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні” від 22 грудня 1998 року № 332-XIV [78]; “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні” від 22 березня 2012 року № 4618-V [93]; “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні” від 21 грудня 2000 року № 2157-III [88], “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” від 06 лютого 2018 року [97], “Про внесення змін до Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” щодо лібералізації системи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 03 листопада 2016 року [69], “Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” 03 листопада 2016 року [96], “Про фінансовий лізинг” № 1201-IX від 04 лютого 2021 року [99], Про внесення змін до Закону України “Про індустріальні парки” та деяких інших законодавчих актів України щодо залучення інвестицій у промисловий сектор економіки шляхом стимулювання створення індустріальних парків №1710-IX, від 07 вересня 2021 року [233];

Укази Президента України: “Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності” № 817/98, від 23 липня 1998 року, [269]; “Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності” № 539/99, від 20 травня 1999 року, [270]; “Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності” від 24 квітня 2004 року, № 477/2004 [273], “Про Національну стратегію сприяння розвитку

громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки" № 487/2021, від 27 вересня 2021 року [275], "Про зміни у персональному складі Ради з питань сприяння розвитку малого підприємництва" № 269/2021, від 24 червня 2021 року [274].

Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва" від 27 липня 2011 року № 794 [22], "Про Український фонд підтримки підприємництва" від 27 серпня 1995 року № 687 [227], "Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки" від 27 лютого 2013 року №187 [218], "Стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року" від 06 серпня 2014 року № 385 [219], "Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року" від 24 травня 2017 року [226], "Деякі питання проведення перевірок органів державного нагляду (контролю)" від 24 травня 2017 року [216], "Про затвердження Порядку подання органу ліцензування документів в електронній формі" від 24 травня 2017 року [223], "Деякі питання реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року" 10 травня 2018 року [217], "Про схвалення Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні" 10 травня 2018 року [225], "Про надання фінансової державної підтримки", № 28 від 24 січня 2020 року [224], "Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року" № 179 від 03 березня 2021 року [220], " Про затвердження Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року" [258] та інші.

Також серед нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України можна виділити "Національної економічної стратегії на період до 2030 року" [220], якою передбачено ряд заходів щодо розвитку підприємництва, а саме:

– надання державної підтримки суб'єктам господарювання, що створюють "точки зростання" (індустріальні парки) та розв'язують проблеми

зайнятості населення, активізація економічної ініціативи, розвиток підприємництва на місцевому рівні;

− спрощення процедури та збільшення обсягів надання державної фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва, зокрема мікрокредитів для започаткування та провадження підприємницької діяльності;

− удосконалення дозвільної системи та сфери ліцензування, процедури здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зменшення кількості заходів державного нагляду (контролю);

− забезпечення створення системи підготовки фахівців з питань управління інвестиційними проєктами, зокрема в рамках державно-приватного партнерства;

− проведення навчання з питань провадження підприємницької діяльності.

Важливо наголосити, що вибір і застосування певних правових методів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності залежить від:

−міста та ролі органу державного регулювання в загальній ієрархічній структурі;

−належності відповідного органу державного регулювання до законодавчої, виконавчої чи судової гілок влади;

−масштабності та складності проблеми, на вирішення якої спрямовані зусилля органів державної влади [220].

До економічних методів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності можна віднести: ліцензування, квотування, патентування, дотації та пільги [221]. Розглянемо їх детальніше.

Варто наголосити, що ліцензування, патентування та квоти спрямовані на забезпечення єдиної державної політики як засобу державного регулювання, захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та споживачів.

Ліцензування – це засіб державного регулювання господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної

державної політики у сфері ліцензування, захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів [86].

Суб'єкт господарювання після закінчення ліцензійного процесу одержує особливий дозвіл – ліцензію. Ліцензія – документ, що надається органом ліцензування на право провадження суб'єктом господарювання визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, в електронному вигляді (запис про наявність ліцензії у такого суб'єкта господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) або на паперовому носії [86]. Ліцензування є прикладом вдалого державного регулювання та має позитивне значення, оскільки покращило систему ліцензування, встановивши єдині засади державної політики у цій сфері, визначивши органи з питань ліцензування та їх повноваження, ліцензійні умови, види підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, вичерпний перелік документів, які подаються до органу ліцензування для одержання ліцензії, плату за її видачу та підстави анулювання дії ліцензії [300, с.20].

Квотування поширюється на громадян-підприємців у випадках, якщо підприємець є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності відповідно до Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" [82] та проводить операції з експорту або імпорту продукції. Квотування експорту та імпорту передбачає такі квоти:

– глобальні – встановлюються щодо товару (товарів) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

– групові – встановлюються щодо товару (товарів) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

– експортні (імпортні) – граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати чи імпортувати протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях;

– індивідуальні – встановлюються щодо товару (товарів) із зазначенням конкретної країни, куди товар (товари) може (можуть) експортуватись або з якої він (вони) може (можуть) імпортуватись. По кожному виду товарів може встановлюватись лише один вид квоти [298, с. 87].

Відповідно до статті 267 Податкового кодексу України громадяни-підприємці, які здійснюють діяльність з надання платних побутових послуг за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України, або діяльність у сфері розваг чи займаються торговельною діяльністю у пунктах продажу товарів або торгівлею валютними цінностями, зобов'язані сплачувати збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності для придбання торгового патенту [204]. Патентування – це отримання, наприклад, торгового патенту, під яким, відповідно до вимог Податкового кодексу України, розуміється отримання державного свідоцтва з обмеженим строком дії на провадження певного виду підприємницької діяльності та користування яким передбачає своєчасне внесення до бюджету відповідного збору [298, с. 87].

Держава може надавати дотації суб'єктам господарювання: на підтримку виробництва продуктів харчування першої необхідності, лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, на імпортні закупівлі окремих товарів, послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень на рівні, необхідному для підтримки їх діяльності, на цілі технічного розвитку, що дають значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених законом [153, с. 86].

Оподаткування є наступним економічним методом державного регулювання у сфері підприємницької діяльності громадян-підприємців, що опосередковується сплатою податків і зборів. Під податком слід розуміти обов'язковий платіж до бюджету, що стягується з платників податків. Громадянин-підприємець вважається платником податків, якщо він здійснює

діяльність, що є об’єктом оподаткування і на нього покладений обов’язок із сплати податків і зборів згідно Податкового кодексу України [298, с. 87]. Крім того, механізм пільг щодо податку на прибуток, цільові дотації і субсидії, кредити на пільгових умовах, валютні, митні та інші пільги можуть надаватися за вимогами Податкового кодексу України та норм Закону України “Про здійснення державних закупівель” [81], суб’єктам господарювання з метою економічного стимулювання виконання державних замовлень [257].

Вибір і спосіб застосування тих чи інших економічних методів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності має ґрунтуватися на таких принципах:

− відповідність наявній макроекономічній та політичній ситуації в країні;

− узгодження цілей окремих господарюючих суб’єктів з інтересами держави, регіону;

− забезпечення максимального рівня ефективності господарюючих суб’єктів і результативності реалізації відповідних державних програм;

− орієнтація не стільки на максимальні поточні результати, скільки на забезпечення сталого економічного розвитку країни;

− домінування загальнонаціональних інтересів над інтересами окремих економічних, політичних чи адміністративних кланів;

− унеможливлення прямого втручання держави в діяльність господарюючого суб’єкта, якщо така здійснюється в межах чинного законодавства [169].

Адміністративні методи державного регулювання у сфері підприємницької діяльності ґрунтуються на повноваженнях, дисципліні, відповідальності та реалізуються через ієрархію господарського управління шляхом виконання обов’язкових посадових інструкцій, наказів та обов’язків. На практиці органи державної влади застосовують адміністративні методи державного регулювання у сфері підприємницької діяльності: організаційні (регламентування, нормування, інструктування), розпорядчі (винесення постанови, підготовка

наказів, розпоряджень, вказівок, резолюцій), дисциплінарні (контроль, нагляд, покарання). В умовах розбудови ринкових відносин і розвитку демократії застосовуються різні засоби адміністративного впливу (ліцензії, квоти, санкції, стандарти, норми, державні замовлення, ціни), однак, перевагу слід надавати тим з них, що створюють сприятливі умови для самостійних дій об'єктів управління в межах наданих їм повноважень [169].

Оскільки українське підприємництво має недовгу історію становлення, орієнтуємо його розвиток не лише на копіювання практики європейських країн, яка є усталеною, а, й передусім, на глобальні тренди світової економіки. Насамперед це стосується участі України в розвитку постіндустріальної економіки. Враховуючи світові тренди переходу до Індустрії 4,0, мале та середнє підприємництво, маючи гнучкість, готовність швидко реагувати на вияв нових технологій, уміння швидко формувати нові ринкові моделі використання наукових і технологічних досягнень, здатне швидко опанувати ідеологію та перспективи нового технологічного укладу [168, с.105].

Як було зазначено в Білій книзі "Політика підтримки МСП в Україні", підготовлено експертами Програми USA ID на замовлення Міністерства економіки України, малі та середні підприємства мають цілу низку специфічних економічних властивостей, які в сукупності формують економічний потенціал реального сектору економіки:

– спроможність порівняно швидко створювати робочі місця, зокрема, для працівників, які звільняються з великих підприємств;

– гнучкість щодо адаптації до нових ринкових вимог, що має особливе значення в період глибоких структурних змін;

– високий інноваційний потенціал підприємств завдяки вузькій спеціалізації виробництва;

– потенціал створення нових секторів економіки, які мають "радикально" інноваційний характер;

– спроможність ідентифікувати нові ринки завдяки наявності потенціалу розширення виробництва та виходу на зовнішні ринки [194, с.17].

На нашу думку, ефективне використання підприємницького потенціалу як стратегічної мети державної політики у розвитку української економіки є одним із пріоритетних напрямків модернізації країни та запобігання економічним кризовим ситуаціям.

Підсумовуючи, робимо висновок, що важливість підприємницької діяльності для держави полягає в підвищенні гнучкості економіки, стимуляції розвитку конкуренції, можливості залучати важливі майнові, людські та інформаційні ресурси, що не використовуються у великому бізнесі, для задоволення диференційованих потреб, індивідуальних замовлень і вимог споживачів, звільнення великих підприємств від дрібної та штучної продукції, стимулювання підприємництва, створення додаткових робочих місць, сприяє формуванню середнього класу, знижує соціальну напруженість через послаблення майнової диференціації.

Крім того, підприємницька діяльність має важливі переваги в модернізації економіки, наприклад: швидке реагування на зовнішні зміни, думку споживачів, що суттєво впливає на рівень соціально-економічного та, частково, політичного розвитку країни (див. рис. 1.1).

Зважаючи на важливість розвитку підприємницької діяльності, його державне регулювання є однією зі складових національної стратегії адаптації України до європейського економічного та регуляторного простору.

Важливо наголосити, що метою співробітництва між Україною та європейськими країнами у галузі підприємництва є: створення конкурентного ринкового середовища та чіткої системи державної підтримки бізнесу, забезпечення балансу між запобіганням викривленню конкуренції та стимулюванням економічного розвитку, застосуванням європейських правил для захисту прав акціонерів, кредиторів та інших зацікавлених фінансистів; застосування європейських підходів до корпоративного управління, а також

міжнародних визнаних стандартів бухгалтерського обліку для державних і приватних підприємств та установ.

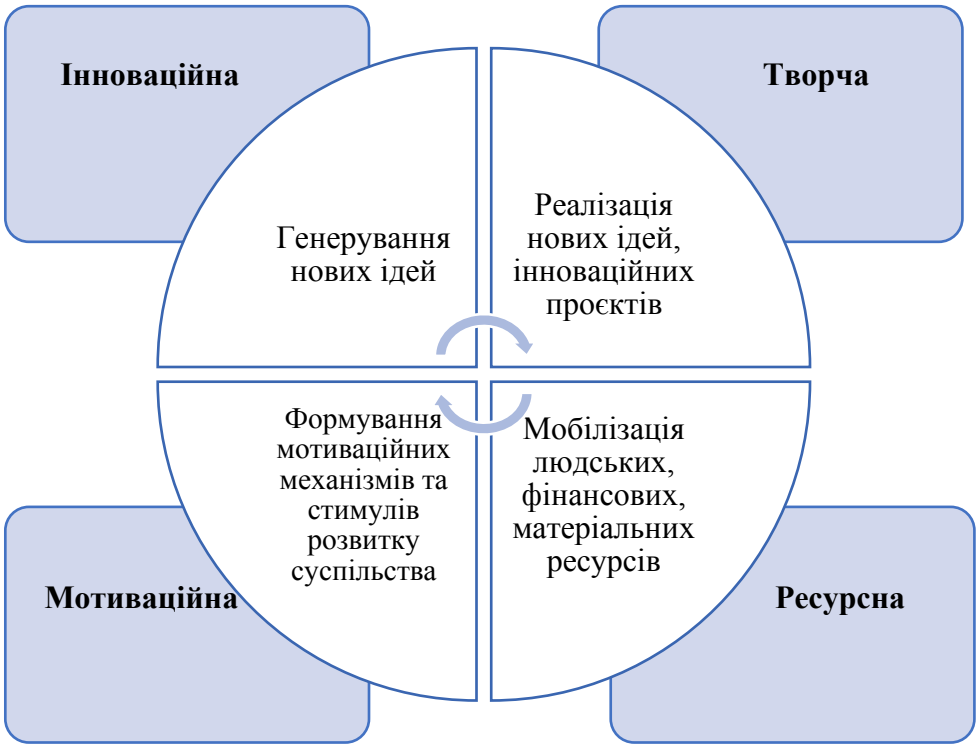

Рис. 1.1. Соціально-економічна та політична значущість реалізації підприємницької діяльності. *Складено автором за джерелами [196, с.42; 291].*

Це свідчить про те, що розвиток МСП в контексті європейської інтеграції є важливим напрямом досліджень, як підвищити ефективність державного регулювання, особливо в Україні, як можна внести інституційні та регуляторні зміни для досягнення європейських стандартів і стати активним суб'єктом європейського товариства.

Актуальність дослідження вищенаведених питань пов'язана також з тим, що Україна має завершити імплементацію Угоди про асоціацію в частині галузевої інтеграції не пізніше кінця 2023 року, а загалом усі положення Угоди мають бути реалізовані не пізніше 31 грудня 2025 року. Таким чином, один із напрямів дослідження полягає у визначенні перспектив майбутнього малого та середнього бізнесу на європейському ринку.

Важливо наголосити, що теоретичною основою дослідження визначених питань дисертаційного дослідження є взаємопов'язані положення наукових теорій, які визначають, що:

- державне регулювання у сфері підприємницької діяльності є складовою розвитку соціально-економічних систем;
- у процесі регулювання підприємницької діяльності необхідно використовувати сукупність соціальних, нормативно-правових, організаційних, політичних, етичних, економічних чинників;
- підприємства є частиною міжнародних економічних відносин;
- регулювання у сфері підприємницької діяльності передбачає системний підхід;
- структура підприємницької діяльності може бути охарактеризована мережевою теорією, яка дозволяє описати та охарактеризувати відносини між компонентами на різних рівнях ієрархії.

Слід зазначити, що сучасна наукова парадигма ролі держави у розвитку підприємництва формується на основі неокласичного синтезу та єдності нової інституційної політики з положеннями, що обґрунтовують плюралізм сучасного етапу державної економічної політики. Аналіз вищеперелічених досліджень уможливлює формування теоретичної бази державного регулювання у сфері підприємницької діяльності з урахуванням досвіду європейських країн вбачає необхідність подальшої розробки теорії та практики державного регулювання для вдосконалення законодавчої бази в цій сфері, регулювання інституційного середовища підприємницької діяльності, визначення організаційних та фінансових напрямів державного регулювання підприємств в умовах змін, що відбуваються в Україні, як в умовах асоціації між Україною та ЄС, так і в умовах, з якими стикається світова, європейська та вітчизняна економіка.

Окремі питання стосуються розробки стимулюючих механізмів розвитку підприємницької діяльності як на державному так і на регіональному рівнях, а

також розширення інфраструктури підприємницької діяльності на місцевому рівні тощо.

Більшість вчених розглядали державне регулювання у сфері підприємницької діяльності як процес всебічного впливу держави за допомогою відповідних державних органів на суб'єкти підприємництва юридичними, адміністративними та іншими методами.

Однак, незважаючи на деяку універсальність думок науковців про систему державного регулювання, вчені одноголосно підкреслили необхідність "розумного" втручання державної влади в процеси розвитку ринку підприємництва, оскільки ринковий механізм не забезпечує умов для розвитку підприємництва:

Так, на думку Варналія З., "в рамках державної підтримки слід розуміти, з одного боку, державне регулювання цього сектора економіки, що передбачає насамперед свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов для становлення і розвитку малого підприємництва, з іншого боку, створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які на пільговій основі або безкоштовно залучаються у сферу малого підприємництва" [14; 15, с. 80].

Варналій З. виділив наступні типи участі держави у розвитку підприємництва: 1) ліберально-американська модель (втручання держави тільки в ті аспекти, які не в змозі регулювати ринок); 2) неоліберальна німецька модель (значна увага приділяється соціальній спрямованості функціонування ринку, є розгалужена система соціальних виплат); 3) Європейсько-кейнська модель, притаманна Італії, Франції, Австрії (пріоритетна роль держави відводиться державі); 4) шведська соціал-демократична модель (роль держави проявляється у соціальній сфері, зайнятості та політиці соціального забезпечення, регулювання трудових відносин тощо); 5) японська модель (держава проводить політику вирівнювання доходів та ефективного використання національного менталітету) [15, с.81].

На думку авторів монографії “Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності”, які вважали, що технологія обґрунтування державної політики у просуванні підприємництва містить: довгостроковий прогноз соціально-економічного розвитку України (10-15 років), державні програми, що стосуються різних аспектів регулювання підприємництва, правове регулювання, оподаткування та фінансово-кредитна політика, визначення критеріїв підтримки підприємництва [60, с. 178].

Підсумовуючи, положення поняття “державне регулювання у сфері підприємницької діяльності”, як одна із функцій державного управління.

Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності – діяльність, спрямована на коригування взаємодії елементів системи підприємницької діяльності з метою досягнення системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів, способи їх упорядкування, координації й модернізації.

Для забезпечення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки державне регулювання у сфері підприємницької діяльності повинно мати оптимальний вплив на суб’єкти підприємництва і залишатися вірним принципом системності, науки, розвитку, об’єктивності, адаптації, пріоритету, ефективності, креативності, соціальної спрямованості, які важливо закріпити в чинному законодавстві. Ці принципи мають важливе значення для створення рівних умов і вдосконалення правового та адміністративного середовища для її розвитку серед європейських країн.

Важливим фактором ефективності державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є визначення цілей. Згідно з джерелом і змістом, з логічною послідовністю основні цілі державного регулювання у сфері підприємницької діяльності поділяються на:

– партнерство за участю підприємств, що включають суспільно-політичний, цілісний, збалансований і якісний розвиток суспільства;

– соціальні, що відображають вплив підприємств на соціальну структуру суспільства, стан і рівень соціального життя населення;

– економічні, обґрунтовують і характеризують роль суб’єктів господарювання в економічних відносинах, які забезпечують матеріальну основу для суспільно-політичних тощо;

– загальнодержавне створення і вдосконалення законодавчої бази, сприяння і розвиток конкуренції, антимонопольне регулювання, встановлення правових норм і гарантій захисту власності підприємців, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності;

– сприятливі податкові та інвестиційні режими для суб’єктів підприємництва;

– розробка стратегії (програми) розвитку підприємницької діяльності на державному та регіональному рівнях, створення сприятливого середовища для розвитку підприємницької діяльності, впровадження механізму регіональних замовлень, організація інформаційно-консультаційної допомоги та підготовки (перепідготовки) підприємців;

– місцеве сприяння підприємництву на рівні міста (району), визначення використання нерухомого майна, режиму землекористування та забудови, розробка та впровадження механізму передачі або здачі в оренду підприємцям виробничих територій, обладнання, земельних ділянок;

– розробка та впровадження механізму пільгового оподаткування.

Вищеперелічені цілі, як правило корелюються з цілями, що визначають основні напрямки розвитку підприємницької діяльності, а саме:

– організаційні напрямки, спрямовані на вирішення організаційних проблем суб’єктів підприємництва та будівництво інфраструктур;

– виробничі, що складаються зі створення і збереження активності суб'єктів підприємницької діяльності у використанні відповідних виробничих і технологічних можливостей;

– з використанням інформаційних і технічних засобів, що забезпечують приватний сектор достовірним і адекватним аналізом необхідної економічної інформації.

Важливо наголосити, що потреби споживачів впливають на формування цілей державного регулювання у сфері підприємницької діяльності та визначають проблеми, які потребують вирішення. На нашу думку, ці проблеми можна поділити за напрямками: державно-управлінський, правовий, економічний, кадровий, мотиваційний.

До державно-управлінських проблем ми відносимо недостатню координацію при прийнятті рішень і дій різних органів влади і рівнів, коли заходи підтримки підприємницької діяльності, плани/програми їх впровадження не здійснюються в повному обсязі і в певні терміни, є проблеми, пов’язані з відповідальністю виконавчої влади, розподілом функцій і повноважень.

До правових проблем ми відносимо низький рівень захищеності власного майна та права на інтелектуальну власність суб’єктів господарювання, недосконаліть діючої корпоративної та кримінальної системи протидії та Конфедерації, високий рівень корупції та складність умов ведення бізнесу.

Підприємства часто не мають відповідного стартового капіталу, достатньо власних фінансових ресурсів, обладнання, сировини, матеріалів і коштів, тому без стійкої кредитної політики не можуть вирішити фінансові проблеми. Відсутність застави, високі розміри, процентні ставки комерційних банків створюють надзвичайно високий ризик використання кредитних ресурсів як для відкриття, так і для здійснення підприємницької діяльності. Нерозвиненість інфраструктур підтримки та розвитку підприємництва, яке, незважаючи на певну кількість об'єктів (бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технологічні парки, інформаційно-консультаційні установи, громадські об'єднання суб'єктів підприємництва), не забезпечує вимоги підприємств повністю.

Кадрові проблеми стосуються того, що забезпечення підприємницької активності, впровадження інновацій не можуть надати очікуваного впливу без

підготовки підприємців, які можуть активно діяти в ринкових умовах. Ми розглядаємо зниження мотивації підприємницької діяльності через невисокі фінансові результати господарювання та значну частину господарюючих суб'єктів, які збиткові або припинили свою діяльність.

Таким чином, для вирішення цих проблем і здійснення цілей державного регулювання у сфері підприємницької діяльності може бути використаний ряд заходів, зокрема: державне замовлення, ліцензування та квотування, технічне регулювання, регулювання цін і тарифів, застосування стандартів та лімітів, надання інвестиційних, податкових та інших пільг, надання субсидій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

1.2. Структура та функції механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності

Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності має прагнути створити сприятливе середовище для розвитку цього сектору економіки та впроваджуватися відповідними національними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави та підприємництва. Для забезпечення ефективності системи державного регулювання у сфері підприємництва необхідно постійно уточнювати роль держави шляхом впровадження економічних реформ та вдосконалення механізмів та інструментів, пов'язаних з економічним ринком, які ґрунтуються на поступовий розвиток нижчих рівнів регулювання. Все це передбачає необхідність розробки та впровадження відповідної активної політики регулювання.

Механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності – це складна система організаційної взаємодії, яка поділяється на економічну, мотиваційну, організаційну, політичну та регулятивну складові, що базуються на суб’єктах регулювання (органах влади), їх діяльності за певними принципами та цілями. Функціональна орієнтація – планування, організація та контроль,

спрямовані здійснювати вплив на цілі управління (підприємницька діяльність) з метою забезпечення розвитку підприємництва шляхом використання методів, важелів та інструментів впливу .

Методи та прийоми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності включають цілі, які впливають на результати діяльності. Методи, інструменти і функції механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності представлено на рис. 1.2.

Існує послідовність їх реалізації, яка починається з об'єкта адміністрування, тобто державного сектору (Верховна рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство розвитку громад та територій) і закінчується об'єктом адміністрування (бізнесу).

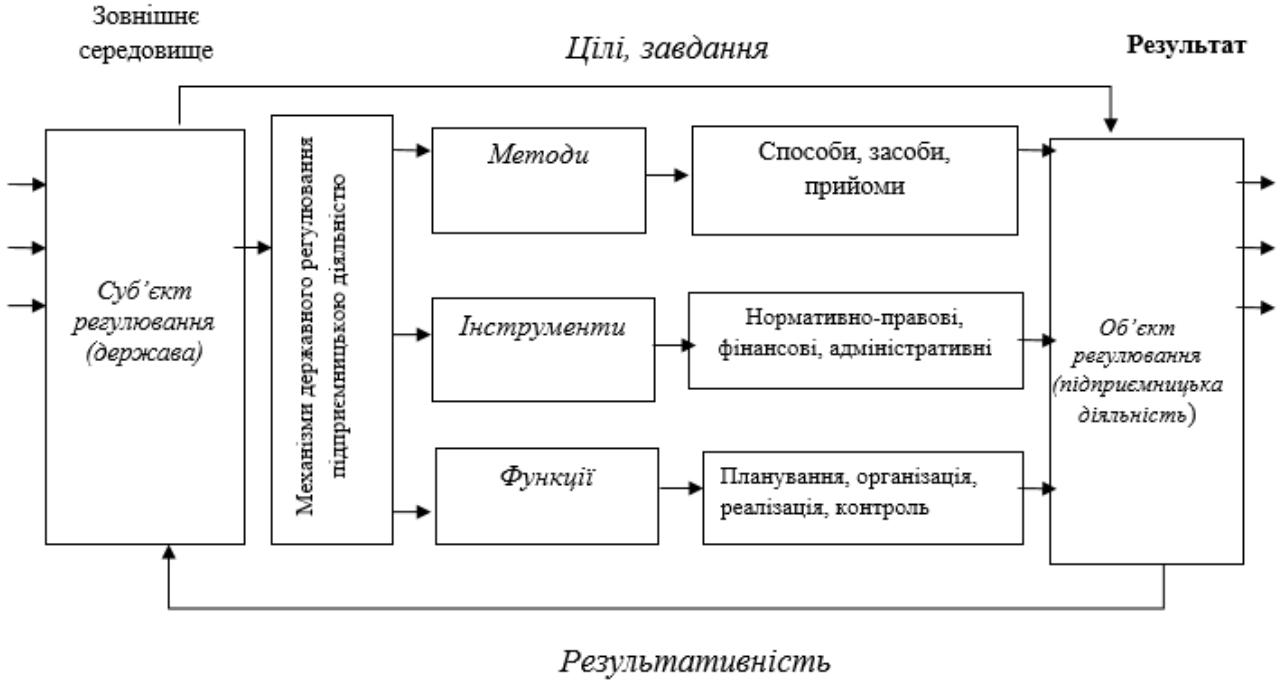

Рис. 1.2. Методи, інструменти і функції механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. *Складено автором за джерелами: [58; 61, с.342].*

Варто наголосити, що цілі державного регулювання у сфері підприємництва тісно пов'язані зі ступенем впливу. Існують стратегічні та тактичні цілі. До стратегічних завдань належать: створення економічних та соціальних умов для стабільного розвитку бізнесу, створення та забезпечення дотримання ринкових правил та правових норм корпоративного регулювання, створення умов для розвитку корпоративної інфраструктури, підтримка підприємців у їх підприємницькій діяльності. Тактичні цілі можуть змінюватись залежно від мети управління і повинні об'єднувати суспільні та бізнес-інтереси, а не суперечити стратегічним цілям.

Завданнями державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є:

– створення правової бази для підприємництва та моніторинг дотримання правових норм та законів для захисту інтересів учасників економічного ринку;

– вдосконалення ринкового механізму та умов для вільного підприємництва;

– забезпечення соціально-економічного розвитку країни і як наслідок підвищення добробуту населення та його платоспроможність [39, с. 277].

Сучасний дослідник Приходченко Л. у науковій праці "Сутність понять механізмів держави, державного управління та державного регулювання" стверджує, що структура механізму державного регулювання у сфері підприємництва вказує не тільки на необхідність його складових, а й на логіку освіти. Оскільки кожен із компонентів своєю метою, змістом та функціонуванням впливає на одну з істотних характеристик процесу регулювання, тобто має відносний пріоритет, їх оптимальне поєднання забезпечує формування ефективних регуляторних рішень, їх реалізацію та активізацію регулювання саморозвитком. Тому конструкція механізму регулювання є найважливішою передумовою для підвищення ефективності процесу регулювання [231, с. 61].

Важливою вимогою державного регулювання у сфері підприємництва є визначення суб'єктів державного регулювання. Суб'єктом державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в широкому розуміння є держава. Суб'єктами державного регулювання розвитку у сфері підприємницької діяльності у вузькому розумінні доцільно визнати органи виконавчої влади та інститути громадянського суспільства, які починають формуватися під впливом суспільно-політичних процесів і мають утворити принципово нову форму державно-приватного регулювання підприємницької діяльності. Об'єктами такого регулювання виступають суспільні відносини, які виникають у процесі регуляторного впливу держави на складові цієї системи. Виявлено, що процес формування раціональної структури державного регулювання у сфері підприємницької діяльності передбачає координацію дій центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, фондів, асоціацій, бізнесу.

Держава впливає на розвиток підприємництва через зазначені вище державні установи. Між суб'єктом та об'єктом існує прямий та зворотний зв'язок, що дозволяє представити корпоративне регулювання як цілісну систему.

Так, органи виконавчої влади забезпечують розробку та реалізацію державної політики економічного та соціального розвитку, ціноутворення, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики, державна торгова політика, інтелектуальна власність, державна регіональна політика, державна політика економічного розвитку, технічне регулювання та захист прав споживачів, а також міжвідомча координація економічного та соціального співробітництва між Україною та європейськими країнами.

Основними завданнями виконавчих органів влади у формуванні і реалізації державної політики є наступні:

- економічний та соціальний розвиток;
- державна цінова політика;

- сфера торгівлі;
- державна регіональна політика;
- державна політика у сфері технічного регулювання (стандартизація, метрологія, сертифікація, оцінка відповідності), акредитація органів з оцінки відповідності, управління якістю;
- державні закупівлі;
- стимулювання державно-приватного партнерства;
- державний нагляд за ринком;
- урядова політика у сфері торгівлі та побутових послуг.
- захист прав споживачів;
- у сфері статистики, керуючись принципами професійної незалежності та незалежності органів державної статистики при розробці та прийнятті нормативно-правових актів;
- з питань економічного розвитку, державної регуляторної політики, ліцензування, системи ліцензування, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- у сфері інвестиційної діяльності та управління національними проєктами (стратегічно важливі проєкти, що дають можливість технологічного оновлення та розвитку базових галузей реального сектора економіки України);
- у сфері інтелектуальної власності;
- забезпечення нормативного регулювання у вищезазначених сферах [174, с.20].

Державна регуляторна служба (далі – ДРС) України центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України, і який відповідає за державну регуляторну політику, наглядову політику (контроль) у сфері економічної діяльності, системи ліцензування та дерегуляції у сфері господарської діяльності. ДРС є спеціально уповноваженим органом для прийому та затвердження у сфері господарської діяльності [42].

Основними завданнями ДРС України є:

– реалізація державної регуляторної політики, наглядової політики (контролю) у сфері економічної діяльності, системи затвердження та ліцензування у сфері господарської діяльності;

– координація дій органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства і підприємництва з питань дерегуляції господарської діяльності [42].

Міністерство фінансів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику, державну політику у сфері організації та контролю за виготовленням цінних паперів, документів суворої звітності, державну політику у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку, а також сприяє формуванню та реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобіганню та протидії легалізації (відхилення) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та підтримці формування і реалізації єдиної державної податкової, митної політики, державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у боротьбі з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску [211].

Основними завданнями Міністерства фінансів України є:

– забезпечення формування та реалізації державної фінансової та бюджетної політики, державної політики у сфері організації та контролю за виробництвом цінних паперів, документів суворої звітності, державної політики у сфері державного пробірного контролю, бухгалтерського обліку, візуальної та фінансової діяльності;

– забезпечення формування та реалізації державної політики в рамках казначейського обслуговування бюджетних коштів, запобігання та протидія

легалізації (відміни) доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансування тероризму;

– сприяння формуванню та реалізації єдиної державної податкової та митної політики, державної політики з адмініструванням єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державної політики у боротьбі з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, державної фінансової політики у сфері міжнародної політики з іноземними державами, банками та міжнародними фінансовими організаціями, а також законодавством із питань сплати єдиного внеску

– забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямах соціально-економічного розвитку України [211].

Державна податкова служба України (далі – ДПС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується та координується Кабінетом міністрів України, та яка реагує на державну податкову політику, державну політику в рамках державної митної діяльності, державну політику з адмініструванням єдиного зовнішнього середовища на загальнообов'язкову державну соціальну охорону, державну політику в рамках боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску

Основними завданнями ДПС є:

− реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної діяльності, державної політики у сфері протидії правопорушенням у сфері застосування податкового та митного законодавства, здійснення в межах повноважень, встановлених законом, контролю за надходженням коштів до бюджетів та державних спеціальних фондів митних та інших платежів, єдина оплачувана політика державного управління, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за їхньою ефективністю, що впливає на розрахунки в іноземній валюті у встановлений законом, строк

дотримання вимог щодо здійснення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також наявність ліцензій, торгових патентів на провадження підприємницької діяльності, які мають бути ліцензовані відповідно до законодавства;

– вносити до Міністерства фінансів України пропозиції щодо забезпечення формування: державної податкової політики; державної політики у сфері державної митної справи; державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, контроль за надходженням податків і зборів, митних та інших платежів до бюджетів та державних спеціальних фондів; державної політики щодо адміністрування єдиного внеску, а також боротьба з порушеннями при застосуванні законодавства про сплату єдиного внеску; державна політика у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків у іноземній валюті в установлений законом термін, дотримання порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на ведення видів економічної діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів [229].

Антимонопольний комітет України є державним органом, що має спеціальний статус, та здійснює діяльність, яка забезпечує державний захист конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель [66].

Основними завданнями Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики, а саме:

– здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції на основі впливу суб'єктів господарювання перед законом та пріоритетності прав споживачів, запобігання, виявлення та запровадження порушень законодавства щодо захисту економічної конкуренції;

– контроль за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства щодо захисту економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, які виробляються реалізуються) суб’єктами природних монополій [6].

Основні функції державного регулювання у сфері підприємницької діяльності представлено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Функції державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. *Складено автором за джерелами [116 с.207; 123, с.45; 131].*

Організаційна функція забезпечує реалізацію наступних напрямів:

– формування законодавчих ініціатив; угода про принципи законності; забезпечення економічної та соціальної безпеки; захист прав приватної власності; захист прав споживачів та виробників;

– створення та забезпечення організаційно-правових основ підприємницької діяльності, зокрема: розробка та прийняття законів, що визначають захисні права підприємницької діяльності;

– створення умов для функціонування всіх ринкових механізмів: для вільного руху капіталу, вільного переміщення людей, товарів та послуг; за вільні ринкові ціни;

– створення організаційної основи господарської діяльності: організаційний супровід дотримання суб'єктами господарювання економічних законів та правових норм у сфері податкової політики, бухгалтерського обліку, вимог до стандартизації та сертифікації, дотримання вимог щодо якості продукції; переконатися, що роботодавці виконують свої фінансові зобов'язання

перед підрядниками та працівниками;

– організація боротьби з корупцією, хабарництвом, злочинністю, незаконним бізнесом та іншими негативними явищами, що впливають на господарську діяльність;

– організація та фінансування органів виконавчої влади – державного апарату, який виконує функції адміністрування та регулювання економіки та всього господарства [116 с.207];

Адміністративна функція включає:

- контроль за дотриманням правових норм та законів про підприємницьку діяльність: дотримання правил конкуренції та підприємницької свободи, дотримання етичних та правових стандартів, а також адміністративної та ділової етики; контроль за незаконною діловою практикою; за ступенем монополії галузей;

- контроль за розвитком зовнішньоекономічних відносин: митний, ліцензійний, валютний та інші види контролю за зовнішньоторговельними операціями; контроль за платіжним балансом, рухом капіталу, обсягом та напрямком іноземних інвестицій та капіталовкладень у нашій країні.

Функція координації включає:

– діяльність щодо координації та об'єднання заходів та регуляторних засобів на трьох рівнях: конкуренція та ринок, приватна монополія та держава;

– узгодження сфер діяльності приватних структур;

– ринкова політика, цінова політика, політика злиття та поглинання;

– розподіл ринку та політика сфери впливу;

– спільна господарська діяльність;

– координація ініціатив у сфері інвестиційної політики, інновацій, розвитку науково-технічного прогресу на державному, регіональному та місцевому рівнях [123, с.45; 131].

Функція захисту ринкових умов господарювання має на меті:

– забезпечити безперебійне функціонування конкуренції;

– створення цивілізованих основ для ринку: дотримання суб'єктами встановлених "правил гри";

– захист свободи компаній у здійсненні їх економічних інтересів; розподіл споживчих товарів відповідно до ціни в результаті балансу попиту та пропозиції [123, с.45; 131].

Функція регулювання макроекономічних процесів включає діяльність держави щодо:

– забезпечення макроекономічної стабільності шляхом регулювання зайнятості;

– регулювання обсягів виробництва окремих видів продукції з метою коригування співвідношення між ринковим попитом та пропозицією; встановлення максимальних, мінімальних та фіксованих цін на транспортні послуги та споживчі товари; регулювання інфляції;

– оптимізація економічної структури через реалізацію регіональної політики, яка забезпечує оптимальне розміщення виробництва з огляду на використання ресурсів та більш рівну зайнятість у регіонах країни;

– сприяння розвитку підприємницької діяльності, спеціалізація малих та середніх підприємств у пріоритетних сферах та забезпечення сталої співпраці з великими компаніями на основі технологічного поділу праці;

– стимулювання економічного зростання має забезпечити стійке зростання макроекономічних показників: валового національного продукту (ВНП), національного доходу, промислового та сільськогосподарського виробництва, рівня доходів;

– для забезпечення основ соціально-економічного розвитку необхідна активна соціальна політика, яка має на меті забезпечити прожитковий мінімум для бідних громадян та підтримати соціально незахищених людей у суспільстві [147, с.267].

Завдання державного регулювання у сфері підприємницької діяльності випливають із поставлених цілей та дозволяють вирішувати завдання,

одночасно цілеспрямовано впливаючи на тему регулювання. Формами забезпечення ефективності реалізації визначених функцій, виступає система правових норм, що формує цілі, завдання, компетенцію органів влади, їх структуру та функції, а також регламентує відносини в межах організаційної структури (як самої системи, так і її органів).

Важливо наголосити, що державне регулювання в сфері підприємницької діяльності базується на чітких принципах і є певним регулятором відносин, при цьому основним є принцип законності. З огляду на те, що державно-правова концепція стосується того, що потребує регулювання горизонтальними та вертикальними підприємницькими відносинами, більшість принципів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, поєднуються з базовими принципами державного регулювання економікою [250, с.45].

Тому, з іншої сторони, ми враховуємо принципи підприємницької свободи та іншої економічної діяльності, які відповідають першочерговим принципам, не забороненим законом, які забезпечують вільний вибір діяльності, вільне визначення домовленостей, вільну конкуренцію. Наступними важливими принципами є:

- юридичної рівності різних форм власності;
- партнерства суб'єктів у складі господарських структур;
- єдності простору в економіці, що враховує вільне переміщення товарів та коштів на території держави;
- підтримки добровільної конкуренції;
- розподілу влади серед органів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності [250, с.45].

Захист і реалізація цих принципів мають велике значення для функціонування державного регулювання у сфері підприємництва.

Отже, державне регулювання у сфері підприємницької діяльності повинно бути спрямовано на формування сприятливого середовища для розвитку цього сектору економіки та реалізовуватися відповідними загальнодержавними,

регіональними та місцевими органами влади, з метою узгодження інтересів держави та підприємництва. Для забезпечення результативності систем державного регулювання у сфері підприємницької діяльності необхідні постійні уточнення ролі держави в межах впровадження економічних реформ та вдосконалення механізмів та адекватних умов для регулювання ринковою економікою, спрямованою на поступове розширення повноважень низових рівнів регулювання. Все це передбачає необхідність розробки та реалізації відповідної активної державної політики.

Державні органи влади взаємодіють з підприємцями через систему податкових та фінансових кредитів шляхом встановлення ставок податку та процентних ставок за державними позиками, податкових пільг, ціни та цінового законодавства; цільових грантів, курсу обміну валют, рівня економічних санкцій, державного майна та систем акцій, ліцензій, концесій, оренди, соціальних, економічних та інших норм і стандартів, науково-технічних, економічних, соціальних, державних та регіональних програм.

Держава здійснює регулювання у сфері господарської діяльності через:

– законодавство про свободу конкуренції, захист споживачів від недобросовісної конкуренції та монополій у всіх сферах підприємницької діяльності;

– податкова, фінансова та кредитна політика, включаючи встановлення податкових ставок та процентних ставок за державними позиками, податкові пільги, ціни та правила ціноутворення, валютні курси, сфера застосування економічних санкцій;

– визначення соціальних норм діяльності компанії, згідно з якими підприємець зобов'язаний забезпечити належні умови праці, охорону праці, заробітну плату не нижче встановленого мінімального рівня, а також інші соціальні виплати, у тому числі соціальне та медичне страхування та соціальне забезпечення;

– визначення екологічних норм і стандартів;

– участь підприємців у реалізації різних науково-технічних та економічних, регіональних та державних програмах;

– укладення договорів на виконання робіт та послуг для суспільних потреб [175, с.126].

У науковій літературі з питань державного регулювання існують різні підходи до типу та класифікації механізмів державного регулювання. Ми погоджуємося з Брюховецькою Н., що "через переважний акцент на певних сферах управління, механізм управління матиме свою назву" [12, с. 26]. Залежно від того, які проблеми вирішуються і як вони вирішуються за допомогою певного механізму управління державою, він може бути складним і містити кілька незалежних механізмів [281, с.205].

Механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності можна поділити на фінансово-економічний, інституційний, організаційний, ресурсний, нормативно-правовий, а для адміністративних суб'єктів – на ті, що, застосовуються Президентом України, Верховною радою України, виконавчими органами влади та органами місцевого самоврядування (рис. 1.4.).

Пряме регулювання підприємницької діяльності слід розуміти як безпосередній вплив держави на суб'єкти господарювання, а також підготовка державою нормативних актів, положень, заходів, які безпосередньо впливають на діяльність учасників ринку. Основним засобом регулювання економічного стану підприємств є прийняття законів і законодавчих актів. Основним інструментом регулювання економічних умов діяльності підприємств є прийняття законів і документів законодавчого спрямування. Особливо важливими для підприємств є законодавчі та інші нормативно-правові акти, відповідні норми господарського, цивільного, кредитно-фінансового, податкового, адміністративного, трудового та інших галузей чинного законодавства [27, с.255; 120; 121].

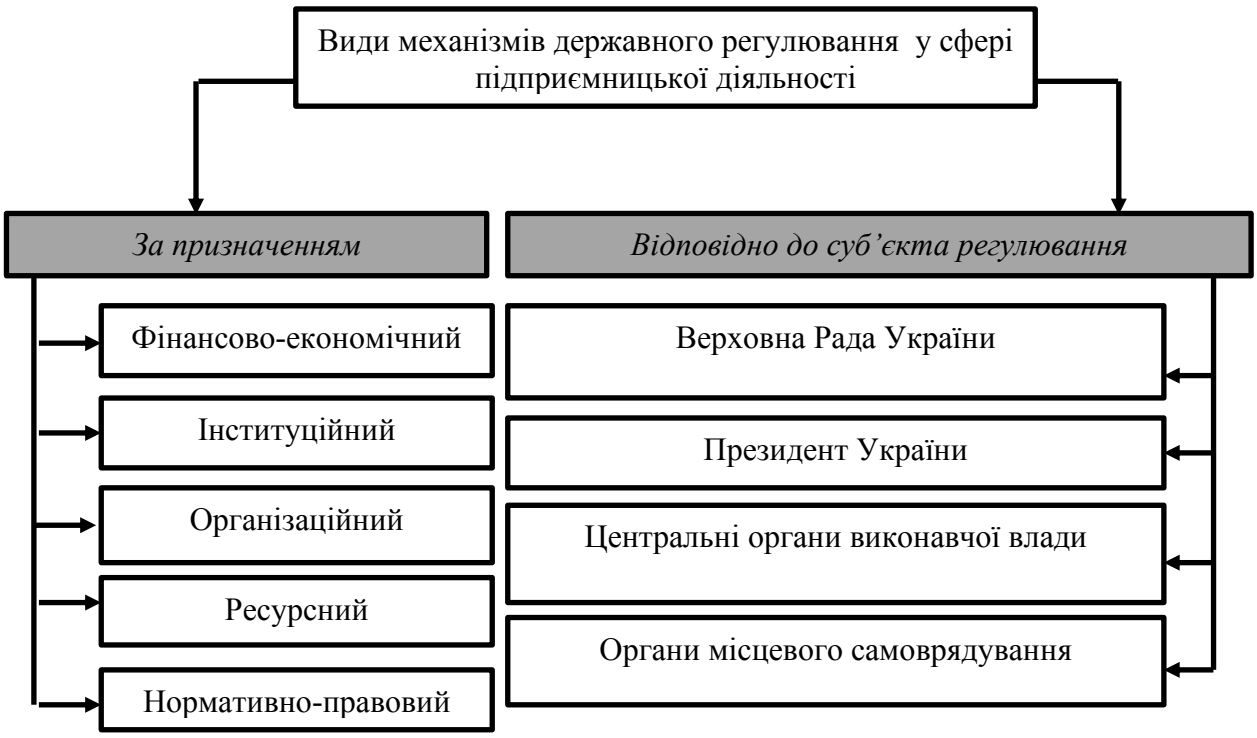

Рис. 1.4. Види механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. *Складено автором за джерелами [12, с. 26; 14].*

Також важливо наголосити, що державне регулювання у сфері підприємницької діяльності здійснюється прямими та непрямими методами, (рис. 1.5.).

Непряме регулювання у сфері підприємницької діяльності формує систему мотивації, створює стимулюючі умови для діяльності суб'єктів ринкових відносин і виступає в таких формах, як податкова система, цінова і фінансово-кредитна політика, державне замовлення [27, с.250; 122].

На думку сучасної дослідниці Брюховецької Н. цілеспрямоване втручання держави у процеси приватного сектору економіки може мати більш негативні наслідки, якщо воно не передбачає збалансованого застосування системи відповідних методів державного регулювання, які є набором універсальних та специфічних методів та прийомів, які використовуються державними службовцями під час виконання своїх функцій або в процесі розробки, прийняття

та реалізації рішень, спрямованих на досягнення конкретних цілей розвитку суб'єктів управління [12, с. 12].

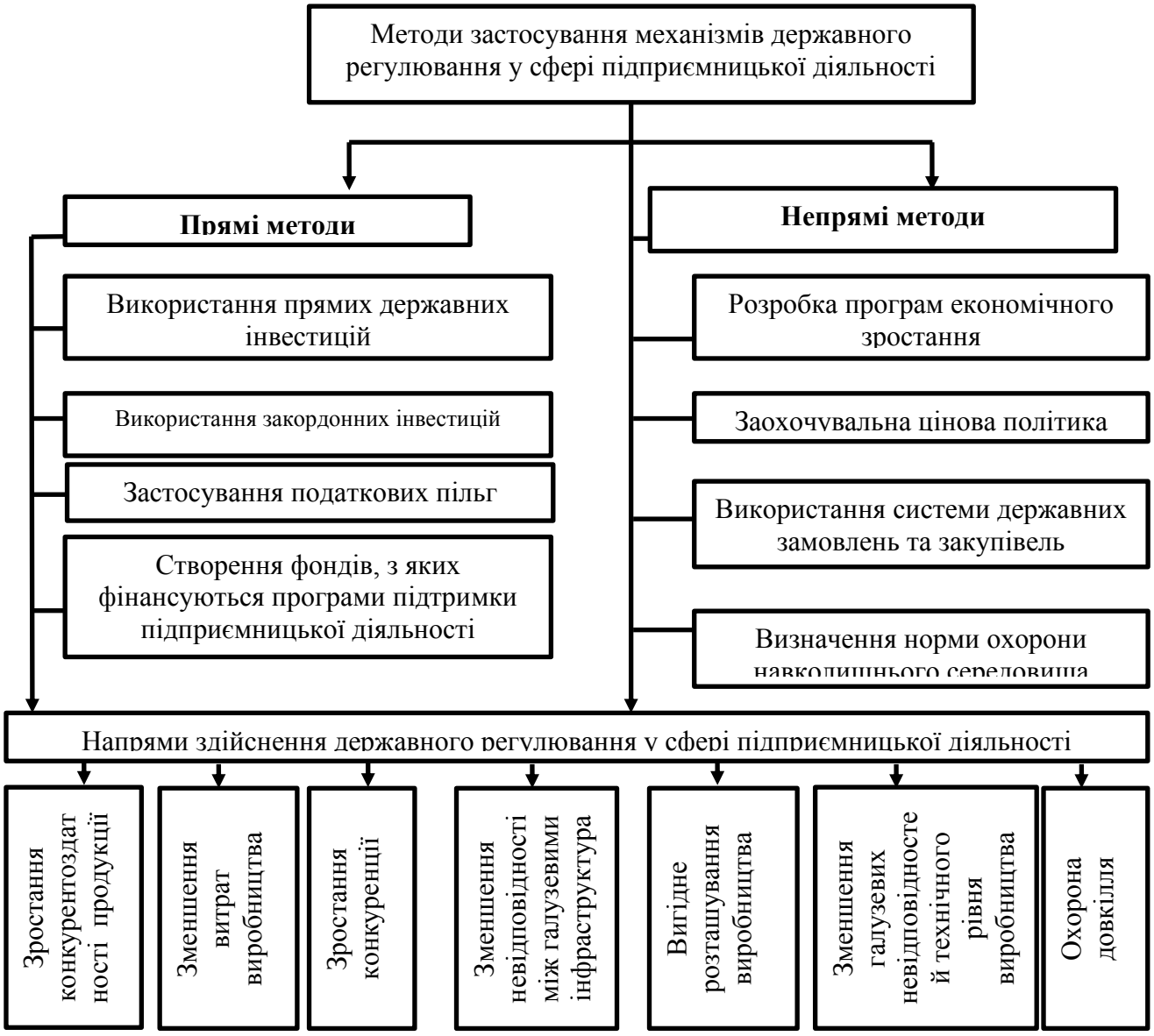

Рис. 1.5. Методи застосування механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. *Складено автором за джерелами [21, с.184; 27, с.392; 120; 121; 122].*

Геращенко І. зазначає, що термін "методи державного регулювання" передбачає те, як державні органи впливають на процеси суспільного та державного розвитку, діяльність державних установ та окремих державних службовців. Методи державного регулювання визначають механізми

встановлення взаємозв'язку між суб'єктом та об'єктом державного регулювання, реалізації компетенції державного регулювання відповідно до його адміністративних повноважень. Вони безпосередньо пов'язані з практичною реалізацією державних повноважень через їх керівний вплив на об'єкти державного регулювання у гармонії з інтересами та волею держави, що забезпечує реалізацію цілей та завдань державного управління [28, с.25].

Методи державного управління у сфері підприємницької діяльності наведено на рис. 1.6.

Воротін В. також визначає основні методи державного регулювання як "можливості державного впливу на підприємницьку діяльність, ринкову інфраструктуру, некомерційний сектор економіки, з метою створення умов для їх ефективного функціонування відповідно до державної економічної політики, кожен з яких ґрунтується на використання інструментів (регуляторів, важелів)". Вчений розглядає нормативні документи, макроекономічні плани, цільові програми розвитку, державні замовлення, державні бюджети тощо як найважливіший інструмент прямого державного регулювання. Методи непрямого регулювання включають інструменти фіскальної, бюджетної, грошової, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної економічної політики тощо [27, с. 58].

Сучасні дослідники у науковій праці "Механізми державного управління: сутність і зміст" стверджують, що у практиці державного регулювання використовуються такі методи: адміністративний, економічний, соціально-психологічний, комунікативний [246, с. 22].

У свою чергу Райсберг Б. називає такі методи державного регулювання: адміністрування (директивне планування та адміністрування, юридичний примус, державне управління, примусова націоналізація, стандартизація, державні заборони та обмеження, обґрунтування адміністративної та юридичної відповідальності, дозволи, рішення, дії), економічні стимули, податкові пільги, конверсія нерухомості, оренди та поступки, пільгове кредитування, зниження

ставок рефінансування, цільове фінансування бюджету, державні закупівлі, субсидії, регулювання цін, тарифні обмеження, державне соціальне забезпечення), соціально-психологічні (світ погляди, релігія) [239, с. 72].

Рис. 1.6. Методи державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. *Складено автором за джерелами [21; 22, с.346; 26].*

Гриньова В. та Новікова М. класифікують методи державного регулювання за формою впливу:

– прямі (нормативні акти, державні замовлення, плани соціально-економічної освіти, цільові комплексні програми, урядовий бюджет);

– опосередковані (реалізуються за допомогою інструментів бюджетно - фінансової, грошової, інвестиційної, інноваційної, амортизаційної та інших сфер економічної політики держави), через вплив;

– Закон (Конституція та закони України; укази Президента України; постанови та інші розпорядження Верховної Ради, Кабінету Міністрів України,

міністерств та відомств; постанови та інші розпорядження державних, регіональних та місцевих органів влади);

– адміністративні (ліцензії, квоти, санкції, стандарти, норми, офіційні розпорядження);

– економічні (державні замовлення на виробництво та продаж послуг, емісію грошей, операції з державними цінними паперами, перелік та ставки національних та місцевих податків, мінімальна резервна норма, ставка дисконтування НБУ тощо);

– пропаганда (морально-етична) [38, с.756].

Атаманчук Г. поділяє методи державного регулювання за аспектами впливу на інтереси та мотиви поведінки людини та відповідно за змістом на:

– морально-етичні (засоби виховання, пояснення та просування цілей та змісту управління, засоби морального заохочення і пошукові з урахуванням орієнтації людини тощо);

– суспільно-політичні (покращення умов праці, життя, дозвілля людей, надання соціальних послуг, залучення їх до процесу владних відносин, розвиток суспільно-політичних дій);

– економічні (можливість набуття та розширення особистої власності, свобода підприємництва, матеріальні стимули, характер і рівень оплати праці тощо);

– адміністративні (містять способи, прийоми, дії прямого і обов’язкового визначення поведінки і діяльності людей з боку відповідних управляючих компонентів держави) [8; 9].

Отже, підсумовуючи викладене, можна зазначити, що механізм державного регулювання у сфері підприємницької діяльності – це комплексна система державного регулювання, відображення окремих методів, засобів, заходів та інструментів держави для забезпечення збалансованого та ефективного розвитку підприємництва, а ефективне державне регулювання у сфері підприємницької діяльності є обов‘язковою передумовою раціонального

використання потенціалу підприємництва з метою стабілізації умов виробництва та економіки.

Під змістом поняття *“механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності”* варто розуміти комплекс взаємопов’язаних нормативно-правових, організаційних, ресурсних, інформаційних, фінансово-економічних, інституційних засобів, прийомів, які об’єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення мети і вирішення завдань забезпечення її розвитку.

Це самостійна багатоаспектна динамічна система, спрямована на коригування взаємодії складових підсистем з метою досягнення цією системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів (підсистем).

1.3. Інституційне забезпечення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності

Кризу перехідної економіки викликало порушення координації між господарюючими суб’єктами через руйнування планової системи і слабкість ринкових інститутів. В Україні ще недостатньо розвинуті інститути, що мають опосередковувати зв'язки між ринком і державою, всередині ринку, між ринком і суспільством.

Аналіз сучасного інституційного забезпечення у сфері підприємницької діяльності України доводить про наявність у цій сфері багатьох негативних явищ, таких як збільшення частки тіньової економіки у ВВП, нагромадження неплатежів і простроченої заборгованості, доларизація і бартеризація економіки, зниження частки банківських кредитів у ВВП, ослаблення захисту контрактів і прав власності, зростання корупції і злочинності. Звідси робимо висновок про первинність інституційних змін у ході реформування економіки України.

Варто зазначити, що особливістю трансформаційного розвитку зарубіжних країн є еволюційність, поступовість інституційних змін. У європейських країнах формування підприємництва спирається на інституційні передумови серед яких можна виділити наступні:

− становлення розвинутого конкурентного середовища на базі політики дерегуляції і поліпшення процедур входження в ринок та виходу з ринку;

− становлення відкритої економіки з державною підтримкою пріоритетних галузей і виробництв;

− концентрація зусиль держави на завданнях швидкого інституційного розвитку.

Важливо наголосити, що сьогодні в Україні поряд з процесами формування нормативно-правового забезпечення вітчизняного реформування в сфері підприємництва, відбуваються процеси становлення її інституційного забезпечення, тобто створення системи установ та організацій, призначенням яких є діяльність з реалізації на практиці змін державної політики в сфері підприємницької діяльності, закріплених нормативно-правовою базою регуляторної політики.

Особливе місце серед установ цього спрямування займає Державна регуляторна служба України, яка відповідно до покладених на неї завдань:

– розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів;

– здійснює заходи щодо оптимізації кількості функцій державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

– проводить експертизу проєктів законів України, інших нормативно-правових актів, які регулюють господарські та адміністративні відносини між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання;

– бере участь у підготовці планів заходів Кабінету Міністрів України щодо дерегуляції господарської діяльності;

– погоджує проєкти нормативно-правових актів з питань нагляду

(контролю) у сфері господарської діяльності та щодо ліцензування;

– здійснює методичне забезпечення діяльності регуляторних органів, пов'язаної з реалізацією державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

– забезпечує підготовку та подання щорічно Кабінету Міністрів України інформації про результати реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності в системі органів виконавчої влади;

– надає роз'яснення положень законодавства з питань державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності;

– розробляє основні напрямки розвитку ліцензування, здійснює методичне керівництво та інформаційне забезпечення діяльності органів ліцензування;

– організовує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців органів ліцензування;

– організовує замовлення, постачання, ведення обліку і звітності про витрачання бланків ліцензій;

– здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Служби;

– інформує громадськість про свою діяльність і стан реалізації державної політики у визначених сферах діяльності, а також про хід виконання планів дій щодо спрощення регуляторної бази та дерегуляції господарської діяльності [42].

Також, вплив на розвиток підприємницької діяльності за певними напрямами та сферами здійснюють Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство розвитку громад та територій.

Серед основних завдань щодо державного регулювання у сфері підприємницької діяльності вище перелічених інституцій Жарая С. виділяє наступні:

– сприяння у формуванні дієвого механізму взаємодії органів виконавчої

влади і суб’єктів господарювання на засадах партнерства, відкритості та прозорості;

– подання до регуляторних органів пропозицій щодо необхідності перегляду нормативно-правових актів у сфері підприємництва;

– розгляд пропозицій суб’єктів підприємницької діяльності щодо внесення змін до актів законодавства з метою створення сприятливих умов для розвитку підприємництва в Україні;

– підготовка пропозицій щодо: формування державної економічної, податкової та митної політики, спрямованої на забезпечення захисту інтересів суб'єктів господарювання; удосконалення системи забезпечення захисту права власності; створення правових, економічних та організаційних умов для подальшого розвитку підприємницької діяльності; упорядкування роботи з проведення контролюючими органами перевірки суб'єктів господарювання, усунення дублювання функцій із здійснення контролю різними органами;

– участь у розробленні державних цільових програм, здійсненні контролю за ефективністю використання бюджетних коштів, передбачених для їх виконання;

– участь у проведенні експертизи проєктів актів законодавства з питань, що належать до компетенції;

– надання громадським радам, утвореним при органах виконавчої влади, методичної допомоги з питань, пов'язаних з організацією та проведенням консультацій з громадськістю і розробленням за їх результатами узгоджених пропозицій;

– забезпечення врахування громадської думки під час підготовки та організації виконання рішень Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади з питань підприємницької діяльності;

– участь у розробленні механізму надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності, вивчення та поширення досвіду іноземних держав у вирішенні таких питань;

– сприяння залученню в Україну іноземних інвестицій, використанню передових технологій і досвіду;

– надання інформаційної та аналітичної допомоги органам виконавчої влади, підприємствам, установам та організаціям з питань, що належать до її компетенції [61; 62].

Окрім Державної регуляторної служби України та центральних органів виконавчої влади в Україні створено ряд інституцій, метою яких є формування умов для ефективного регулювання в сфері підприємницької діяльності як на центральному, так і на регіональному рівнях: Український фонд підтримки підприємництва, Рада з інноваційного розвитку, Рада бізнес-омбудсмена, Офіс розвитку малого і середнього підприємництва, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Фонд розвитку інновацій (Український фонд стартапів), Національний фонд інвестицій України.

Координаційну раду питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва утворено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України "Про утворення Координаційної ради з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва" від 28 жовтня 2019 року № 892 [228].

До складу координаційної ради увійшли представники об'єднань підприємців, уповноважений з питань захисту прав підприємців, співробітники органів державної податкової служби, внутрішніх справ та місцевих органів виконавчої влади. Метою функціонування координаційних рад є сприяння прийняттю ефективних рішень з питань розвитку підприємництва і реалізації регуляторної реформи.

Все вищесказане свідчить про те, що в Україні сформовані необхідні нормативно-правові та інституційні засади для докорінного реформування системи взаємовідносин "держава-підприємництво", отже, створено підґрунтя для підвищення прозорості регуляторного середовища, наявні потенційні можливості для здійснення легального впливу підприємців на процеси прийняття регуляторних рішень щодо регламентації підприємницької діяльності

як на центральному так і на місцевому рівнях влади.

Разом з тим, необхідно зазначити, що потенціал створеного нормативно-правового та інституційного забезпечення державного регулювання на практиці залишається недостатньо реалізованим і не має необхідного впливу на умови створення та функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема, малого та середнього підприємництва.

– попри значні зусилля щодо створення механізмів для співпраці між державними органами влади та підприємницьким середовищем у сфері поліпшення умов ведення підприємницької діяльності, існує ще чимало прогалин нормативно-правового поля. До них можна віднести як відсутність належної послідовності, системності у нормотворчій діяльності державних органів, так і наявність правового вакууму або неконкретизованості певних питань;

– в Україні має місце високий рівень тінізації діяльності суб'єктів підприємництва і пов'язаний з цим низький рівень їх самоорганізації. Особливістю поведінки вітчизняного підприємництва у взаємовідносинах з державою є те, що підприємцям значно складніше реагувати на несприятливий клімат цивілізовано – через самоорганізацію та ведення легального діалогу з органами влади, ніж нецивілізовано – або шляхом тінізації всієї чи певного сегменту власної господарської діяльності й ухилення від виконання встановлених процедур, або шляхом укладення неофіційних угод з посадовими особами державних органів влади. Внаслідок існування масового явища тінізації підприємництва відбувається пригнічення активності щодо створення місцевих об'єднань підприємців та бажання вирішувати власні проблеми легальним шляхом [3];

– неспроможність існуючих об'єднань суб'єктів підприємництва здійснювати реальний вплив на формування клімату підприємницької діяльності на регіональному і, тим паче, на центральному рівні. На практиці об'єднання підприємців, як правило, ще не готові до того, щоб фахово вести дискусію щодо

формування сприятливого середовища з органами виконавчої влади. Адже, щоб належним чином аргументувати власну точку зору щодо коригування певного законодавчого акта, вони мають протиставляти результатам аналізу впливу законодавчого акту результати аналізу, проведеного самостійно. При цьому слід підкреслити, що процес аналізу є складним, кропітким, що потребує високого рівня професіоналізму, а його проведення вимагає значних коштів. У місцевих об'єднань підприємців, як правило, не має ні фінансових, ні кадрових ресурсів для відстоювання власних інтересів.

Слід окремо зупинитись на розгляді такого чинника гальмування державного регулювання у сфері підприємницької діяльності як корупція, що є одним з головних щаблів негативної ситуації в країні.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зауважити, що однією з головних тенденцій державного регулювання у сфері підприємницької діяльності як розвинутих країн, так і країн з перехідною економікою на сучасному етапі є проведення змін державної політики, спрямованої на обмеження адміністративно-бюрократичного тиску з боку органів влади на підприємницьку діяльність з метою сприяння мінімізації суспільних витрат, пов'язаних з виконанням неефективних регулювань.

В Україні на цей час створені необхідні нормативно-правові та організаційні передумови для успішного державного регулювання у сфері підприємництва. Серед основних причин, що створюють перешкоди прогресивним змінам щодо реформування відносин в у сій сфері, на нашу думку, є високий рівень тінізаційних процесів, що мають місце як у підприємницькому, так і в державно-адміністративному середовищі країни.

Але впровадження лише заходів з дерегулювання, що мають систематизувати чинну нормативну базу, не спроможне кардинально змінити умови ведення підприємницької діяльності на краще. У зв'язку з цим, окрім "статичних" дерегуляційних процесів, компонентом державної реформи в сфері підприємництва є "вбудова" в процес підготовки та впровадження актів

“фільтраційного” механізму, призначенням якого є, по-перше, управління нормотворчим процесом державних органів влади і, по-друге, забезпечення відсіву неефективних актів, що є джерелом виникнення регуляторних бар’єрів ведення підприємницької діяльності.

З огляду на викладене вище можна зробити такі висновки. Розвиток підприємницької діяльності в нашій країні залежать від соціально-економічного стану України. Усвідомлення значущості підприємницької діяльності на сучасному етапі соціально-економічної трансформації господарського механізму, яка відбувається в нашій країні, є оптимальним шляхом, який поліпшує рівень життя населення. Акцентуючи увагу на певній значущості підприємництва, слід зазначити, що в ньому, як, мабуть, ні в одному соціально-економічному явищі, сфокусувалися різноманітні напрями розвитку ринкових відносин у нашій державі, дослідження і впровадження яких охоплює найширший спектр проблем, розв’язання яких є першочерговим завданням на шляху перебудови соціально-економічного механізму функціонування економіки України.

Підвищення рівня розвитку підприємницької діяльності дозволить вирішити проблеми зайнятості населення, структурних зрушень в економіці, формування конкурентного середовища та середнього класу власників, що було б гарантом стабільності та демократії в суспільстві, тому це буде об’єктом дослідження потенціалу забезпечити використання інвестиційного клімату, соціальних процесів, а як наслідок підняття рівня життя населення України. Серед найважливіших напрямків державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні слід виділити наступні: формування належного нормативно-правового забезпечення, розробка фінансово-економічних програм підтримки, розбудова інноваційної інфраструктури бізнесу, підвищення якості взаємодії між владою бізнесом і суспільством у процесі прийняття рішень щодо розвитку та стимулювання бізнесу в Україні та ін.

Висновки до розділу І

1. На основі вивчення та узагальнення наукових джерел встановлено, що теоретичні та методичні розробки науковців присвячені в основному окремим аспектам цієї проблеми, вона не була об’єктом спеціального дослідження теорії й практики державного управління як галузі наукового знання. Розкрито сутність та наведено термінологічну характеристику поняття “державне регулювання у сфері підприємницької діяльності”, що розглядається як одна із функцій державного управління.

2. Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності тлумачиться як діяльність, спрямована на коригування взаємодії елементів системи підприємницької діяльності з метою досягнення системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів, способи їх упорядкування, координації й модернізації. Розширено зміст поняття “механізм державного регулювання розвитку підприємницької діяльності”, під яким розуміється комплекс взаємопов’язаних нормативно-правових, організаційних, ресурсних, інформаційних, фінансових, інституційних засобів, прийомів, об'єктивовані на нормативному рівні, необхідні і достатні для досягнення мети і вирішення завдань забезпечення її розвитку.

3. Визначено, що вплив на розвиток підприємництва за певними напрямками та сферами здійснюють Державна регуляторна служба України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство розвитку громад та територій. Виділено основні напрями державного регулювання у зазначеній сфері: належне нормативно-правового забезпечення, розробка фінансово-економічних програм підтримки, розбудова інноваційної інфраструктури, підвищення якості взаємодії між владою та бізнесом.

4. Основні наукові результати даного розділу опубліковано в працях автора [130; 131; 132; 133; 134; 135].

РОЗДІЛ ІІ
СУЧАСНИЙ СТАН ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ

2.1. Нормативно-правові засади державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в європейських країнах

Останні роки, зокрема у період з 2018 року, стали часом різкого підйому підприємницької ініціативи в європейських країн.

Бурхливий процес структурної перебудови підприємницької діяльності, значною мірою обумовлений дією ринкових механізмів, охопив значну частину Європи – від Великобританії та Скандинавії на півночі до Іспанії, Португалії та Італії на півдні, від Нідерландів та Німеччини до тих країн Центральної Європи.

Варто зазначити, що підприємницька діяльність відіграє вирішальну роль у розвитку виробництва, стимулюючи створення інновацій, використання і збут нових товарів та послуг. Досвід європейських країн показав, що підприємництво може дуже ефективно стимулювати також організаційну перебудову провідних галузей економіки, зокрема освіту, медицину, сільське господарство, ІТ, та ін..

Незважаючи на цей прогрес, ЄС все ще необхідно вжити подальших суттєвих заходів щодо активізації потенціалу підприємництва. В цілому, підприємництво у ЄС, як і раніше, має більш низьку продуктивність і повільніший розвиток, ніж їх у Сполучених Штатах Америки (США).

Підприємництво, як і раніше, стикається з проблемами функціонування на ринку, підриваючи умови, в яких воно працює і конкурує з іншими гравцями в таких сферах, як фінанси (особливо венчурний капітал), наукові дослідження, інновації та навколишнє середовище. Наприклад, близько 21% малих і середніх підприємств показують, що доступ до фінансів – це суттєва проблема, і в багатьох державах-членах цей відсоток є набагато вищим для мікро-підприємств. Крім того, менше європейських підприємств успішно

впроваджують інновації в порівнянні з великими підприємствами. Ситуація ускладнюється структурними труднощами, такими, як відсутність управлінських і технічних навичок, а також існують труднощі на ринку праці на національному рівні.

Нормативно-правові засади державного регулювання підприємництва визначаються прийнятим Європейською Комісією "Актом малого бізнесу для Європи" ("A small business Act for Europe") [2], що базується на "Європейській Хартії для малих підприємств", і є першою європейською ініціативою щодо забезпечення сталого розвитку та повного охоплення малих і середніх підприємств (МСП). Зміст цього Закону спрямований на вдосконалення загального державного підходу до підприємництва, який базується на політичних досягненнях Європейської Комісії та країн-членів ЄС.

Варто зазначити, що "Акт малого бізнесу для Європи" містить десять принципів, спрямованих на полегшення адміністративного навантаження та покращення бізнес-середовища для компаній ЄС. При цьому серед пріоритетів – спрощення доступу до капіталу для малих підприємств, а також заходи щодо підтримки доступу підприємств на зовнішні ринки.

З огляду на це, запровадження в Україні принципів "Акту з питань малого бізнесу для Європи" є нагальним і логічним кроком до розвитку малого та середнього бізнесу та підвищення конкурентоспроможності місцевих підприємств.

Важливим нормативно-правовим актом, який визначає загальні засади економічного розвитку в ЄС стала стратегія економічного розвитку "Європа – 2020: стратегія розумного, стійкого та всеосяжного зростання". Цей документ визначає п'ять стратегічних цілей розвитку ЄС протягом вказаного періоду: зайнятість, дослідження та розробки, кліматичні/енергетичні зміни, освіта, бідність та соціальна ізоляція. Ці цілі призвели до переосмислення всієї політики ЄС щодо підтримки малого та середнього бізнесу [312].

Державне регулювання бізнесу в Європі здійснюється шляхом прийняття законів, розробки та реалізації цільових програм фінансової, технологічної, інформаційної та кадрової допомоги розвитку малого та середнього підприємництва. Для стимулювання розвитку малого бізнесу розроблено нові правові моделі (Європейське акціонерне товариство, Європейський економічний басейн), які дозволяють малим підприємствам, які вступають у ділові відносини в різних країнах, ефективно вирішувати розбіжності в правових системах різних країн.

Політика підтримки малого бізнесу в Європі здійснюється через діяльність держав та спеціальні програми, що реалізуються під егідою Європейського Союзу. Фінансування для підтримки малого бізнесу надається структурними фондами ЄС, такими як Фонд регіонального розвитку та Соціальний фонд.

Малі підприємства в Європі змогли маневрувати на ринку та найбільш ефективно адаптуватися до кризи. Малий бізнес швидко заповнює ніші, які не цікаві для великих підприємств, що допомагає європейським країнам подолати економічну стагнацію.

Далі розглянемо більш детально особливості державного регулювання підприємницької діяльності в таких країнах Європи як Іспанія, Німеччина, Франція, Італія, Великобританія, Угорщина, Польща та Великобританія [103; 104; 115; 137; 212; 242; 253; 259; 283; 292; 310; 311].

Становлення малого бізнесу в Іспанії припадає на 70-ті роки минулого століття. Високий рівень розвитку малого бізнесу сприяв високому рівню економіки країни. Підприємці забезпечили відсутність безробіття в країні та сприяли покращенню економічної ситуації в цілому.

Найбільшу частку малого бізнесу в Іспанії займає сільське господарство – до 80%, інші галузі, такі як будівництво, промисловість, суднобудування – близько 25-30%. Розглянемо основні причини, які допомагають Іспанії досягти успіху в розвитку малого бізнесу.

В Іспанії існує безліч державних програм, спрямованих на підтримку та розвиток малого бізнесу. Уряд орієнтується на громадян з низькими доходами, таких як студенти, жінки, іммігранти тощо. Велику увагу приділяє малому бізнесу, який активно бере участь у соціальній політиці країни, створюючи додаткові робочі місця, а також сприяє розвитку малозабезпечених регіонів [103; 242; 253].

Іспанський уряд приділяє велику увагу розвитку наукових галузей і наукових досягнень. Програми розвитку малого бізнесу базуються на європейських програмах, які охоплюють багато країн Європи, таких як Німеччина, Франція, Великобританія та інші.

Держава підтримує малий бізнес, створюючи велику кількість різноманітних організацій та фондів. Такі організації поділяються на дві групи, до яких належать товариства, що підтримують малий бізнес у Європейському Союзі.

До першої групи належать компанії взаємного гарантування. Ці компанії гарантують кредиторам отримання кредитів на розвиток малого бізнесу, заставу їхнього майна або виступають поручителями.

До другої групи належать компанії взаємного фінансування, які фінансують, інвестують та субсидують малий бізнес. До цієї групи входить Іспанський державний кредитний інститут.

Крім того, в Іспанії є багато організацій, які представляють інтереси малого бізнесу. Наприклад, Асоціація малого бізнесу та Торгово-промислова палата, які мають філії в кожному місті.

Надзвичайно корисним для України у розвитку підприємництва є досвід в Іспанії, де надзвичайно низький рівень бюрократії. На реєстрацію та отримання ліцензії для малого бізнесу підприємці витрачають не більше 24 годин. Такі ж умови діють і для нерезидентів країни. Як наслідок, іноземні громадяни беруть участь у розвитку малого бізнесу в країні [283; 292].

Підприємництво є однією з найважливіших галузей економіки Німеччини. Держава надає як фінансову, так і технологічну підтримку малому бізнесу. Існують спеціально розроблені програми для розвитку малого бізнесу, що займається наукою.

Уряд Німеччини [61, с. 346; 292] надає пільги для отримання кредиту на розвиток малого бізнесу для таких об'єктів:

–підприємці малого та середнього бізнесу, які займаються дослідженнями та розробками;

–підприємства, які розробляють проєкти захисту та покращення навколишнього середовища та піклування про екологічну ситуацію в країні;

–малі підприємства, що займаються покращенням розвитку економічно слаборозвинених територій країни;

–підприємці, які займаються будівництвом та вирішенням житлових умов;

–малі підприємства, що розробляють проєкти для покращення умов виробництва.

Основними програмами, спрямованими на розвиток малого та середнього бізнесу в Німеччині є:

– “Концепція розвитку науково-технічної політики по відношенню до підприємств малого і середнього підприємництва”;

– “Стимулювання заощаджень для відкриття власного бізнесу” [61, с. 346].

Перша програма передбачає фінансування малого бізнесу в країні. Друга програма допоможе вам побудувати свій бізнес за допомогою стартап-проєктів. Для контролю за виконанням цих програм був створений спеціальний державний орган – “Кредитна рада з реконструкції” при федеральному уряді Німеччини. Ці програми також допомагають малому бізнесу отримати кредити з використанням низьких відсоткових ставок за кредитами (5-8%) та збільшити термін користування кредитами до 5-15 років [283; 292].

Малий бізнес у Німеччині має певну специфіку та історію розвитку. З моменту приходу капіталізму в країні з'явилися перші великі підприємства та торгово-промислові палати (ТПП), які стали першими бізнес-асоціаціями, що співпрацюють у розвитку торгівлі та виробництва. Наразі ТПП діє на рівні державних організацій, що змушує весь малий бізнес стати членами Палати. Усі законодавчі акти, що регулюють малий бізнес у Німеччині мають бути схвалені, узгоджені та затверджені ТПП.

Всі німецькі торгово-промислові палати об’єднані в спеціальну асоціацію, яка представляє інтереси малого бізнесу на державному рівні. Члени асоціації тісно співпрацюють з представниками ТПП з інших країн ЄС. Усі профспілки є членами ТПП Європейського Союзу.

Сьогодні всі торгово-промислові палати Німеччини займаються формуванням бюджетів усіх рівнів, удосконаленням будівництва та промисловості, розробкою законодавства, що регулює діяльність малого бізнесу. ТПП впливають на всю діяльність компанії, беручи участь у засіданнях місцевого самоврядування та приймаючи важливі соціально-економічні рішення для розвитку економіки в цілому. Основним завданням ТПП є підтримка малого бізнесу в Німеччині.

Отже, досвід Німеччини свідчить про швидку адаптивність до викликів, сприятливий кліматом та умови регулювання підприємницької діяльності з боку держави [61; 103].

Далі розглянемо особливості державної підтримки бізнесу у Франції. У Франції існує велика різноманітність територій, які можна зарахувати до особливих чи вільних економічних зон. Вони представлені всіма типами, проте найбільшого розвитку у Франції набули зони вільної торгівлі та науково-технічні зони (парки).

У Франції існує вільна зона “Ле Вердон – порт Бордо” (Zone franche du Verdon – Port de Bordeaux); у багатьох великих портах та аеропортах працюють вільні (митні) склади та магазини (magasins et entrepôts francs), зокрема один із

найбільших митних складів Європи розташований у Гаврі; роздрібні магазини безмитної торгівлі в міжнародних аеропортах, а також у двох заморських територіях Франції – у Сен-Бартелемі та Сен-Мартен.

У Франції такі особливі економічні зони, як "чутливі міські зони", "полюси конкурентоспроможності", промислові парки та технопарки, є серйозним інструментом для підйому регіональної економіки та вирівнювання міжрегіональних відмінностей, сприяють організації нових підприємств, підвищення зайнятості населення, зростання рівня зарплати, збільшення податкових надходжень до бюджету країни [104; 115; 137].

Велика кількість вільних міських зон була утворена в рамках політики розвитку міст, що проводиться Урядом Франції (Politique de la ville). Закон про вільні міські зони було прийнято 14 листопада 1996 року та отримав назву "Про втілення в життя Пакту пожвавлення економіки міст (Pacte de Relance pour la Ville)".

Закон 1996 року визначив два види "чутливих (що потребують особливої уваги, зокрема проблемних міських зон" (Zone urbaine sensible – ZUS): "вільна міська зона" (Zone franche urbaine – ZFU) та "зона збільшення міської ефективності" (Zone de redynamisation urbaine – ZRU).

Обидва види міських зон користуються податковими та соціальними пільгами, встановленими, відповідно, главами I та II Закону про вільні міські зонах. Усього у Франції 751 "чутлива міська зона" [310; 311].

Державна стратегічна програма конкурентоспроможності ("Pôles de compétitivité") була створена ще у 2004 році і має на меті стимулювання інновацій та співробітництва між підприємствами.

Надання фінансової допомоги найкращим інноваційним проєктам відбувається найчастіше за допомогою Єдиного міжміністерського фонду (Fond unique interministériel – FUI). Крім FUI, держава приваблює інші установи для участі у фінансуванні R&D проєктів, наприклад, Національне дослідницьке агентство (Agence Nationale de la Recherche) ANR), Депозитно-позичну касу

(Caisse de dépôt et consignation – CDC), або Державне агентство підтримки малих та середніх підприємств (OSEO), діяльність якого спрямована на надання підтримки інноваціям, гарантування банківського фінансування та інвестицій та, нарешті, на партнерське фінансування.

На розвиток "полюсів конкурентоспроможності" законами про бюджет Франції виділяються державні дотації, надаються пільги у формі звільнення від оподаткування на прибуток (100% протягом перших трьох років та 50% на наступні два роки), а також пільги при виплаті відрахувань у позабюджетні фонди (50% для підприємств малого та середнього бізнесу та 25% для решти).

Корисним для України є досвід розвитку підприємницької діяльності в Італії. Малі та вузькоспеціалізовані підприємства є основою економічної структури Італії, оскільки вони є найбільш динамічною і гнучкою частиною країни. Якщо говорити про цифри, то у 2020 році налічувалося приблизно п'ять мільйонів малих та середніх підприємств/заводів. Італія займає лідируючу позицію серед країн Європи як країна з найбільшою кількістю підприємств. Дані підприємства виробляють 56,4% доданої вартості в промисловості, а також надають робочі місця більш ніж 12 млн осіб [2].

Важливо, що більшість підприємницької діяльності становлять "сімейні" підприємства, тобто ті які належать одній сім'ї. Це відмінна риса Італії з інших країн, дозволяє стало розвиватися економіці країни, надаючи їй "патріархальність". Порівняно з англо-американським ринком, на ринку Італії публічні продажі бізнесу практикуються досить рідко. До продажу бізнесу, в країні ставляться вкрай акуратно, тому найчастіше наймають професіоналів для швидкого і простого вирішення справ.

Ще однією особливістю є те, що в Італії не можна займатися бізнесом, не маючи відповідної кореспонденції між напрямком бізнесу та освітою бізнесмена або досвідом його попередньої роботи. Корінний італієць не може собі уявити людину, яка отримала б освіти юриста чи медика чи філолога, але при цьому продає банани. Більше того, необхідно зазначити, що необхідно мати відповідну

вищу освіту для переважної кількості видів бізнесу, що докорінно відрізняє Італію від більшості країн. Також країна робить низку винятків для деяких іноземних партнерів. Наприклад, стало доступним самостійне управління своєю компанією, без необхідності вдаватися до послуг номінальних директорів, які нерідко виявляються не сумлінними.

Розвитку підприємницької діяльності в Італії сприяє потужне нормативно-правове забезпечення з боку держави, яке постійно вдосконалюється. До теперішнього часу лише у цій сфері прийнято понад 30 основних законів, і навіть цілий комплекс програм, вкладених у розвиток підприємництва і оздоровлення економіки нашої країни. У реорганізації промисловості та розвитку МСП величезна роль належить закону № 317, прийнятому 1991 році. Цим законом було встановлено фінансові, технічні та організаційні заходи щодо забезпечення розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу, а так само визначено три найважливіші рівні пріоритетності вирішуваних проблем.

Перший рівень: фінансова підтримка; удосконалення технологій; розвиток виробничо-технологічної кооперації.

Другий рівень: посилене фінансування слаборозвинених регіонів; забезпечення співробітництва із великими підприємствами; забезпечення міжнародної конкурентоспроможності*; з*абезпечення підвищення якості продукції.

Третій рівень: економічне відродження та підтримка регіонів на користь ЄС; вдосконалення та розвиток професійного навчання.

Схематично структура державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Італії представлена на рис.2.1.

Усі програми підтримки підприємництва в Італії ґрунтуються на ініціативі Євросоюзу та працюють у комплексі з державними, регіональними та місцевими програмами. У країні існує понад 500 структур громадської підтримки захисту малого та середнього підприємництва.

Державну стратегію розвитку МСП визначено законами L317/91; L488/92; L341/95 та рядом інших правових актів, спрямованих на:

- сприяння економічному розвитку регіонів (особливо південних);
- підтримку розвитку НДДКР та трансферт нових технологій;
- підвищення конкурентоспроможності продукції МСП на світових ринках;
- розвиток виробничо-технологічної кооперації у межах територіально-виробничих комплексів із великою кількістю МСП;
- сприяння інтернаціоналізації італійських МСП;
- допомога у формуванні стартового капіталу для новостворених підприємств.

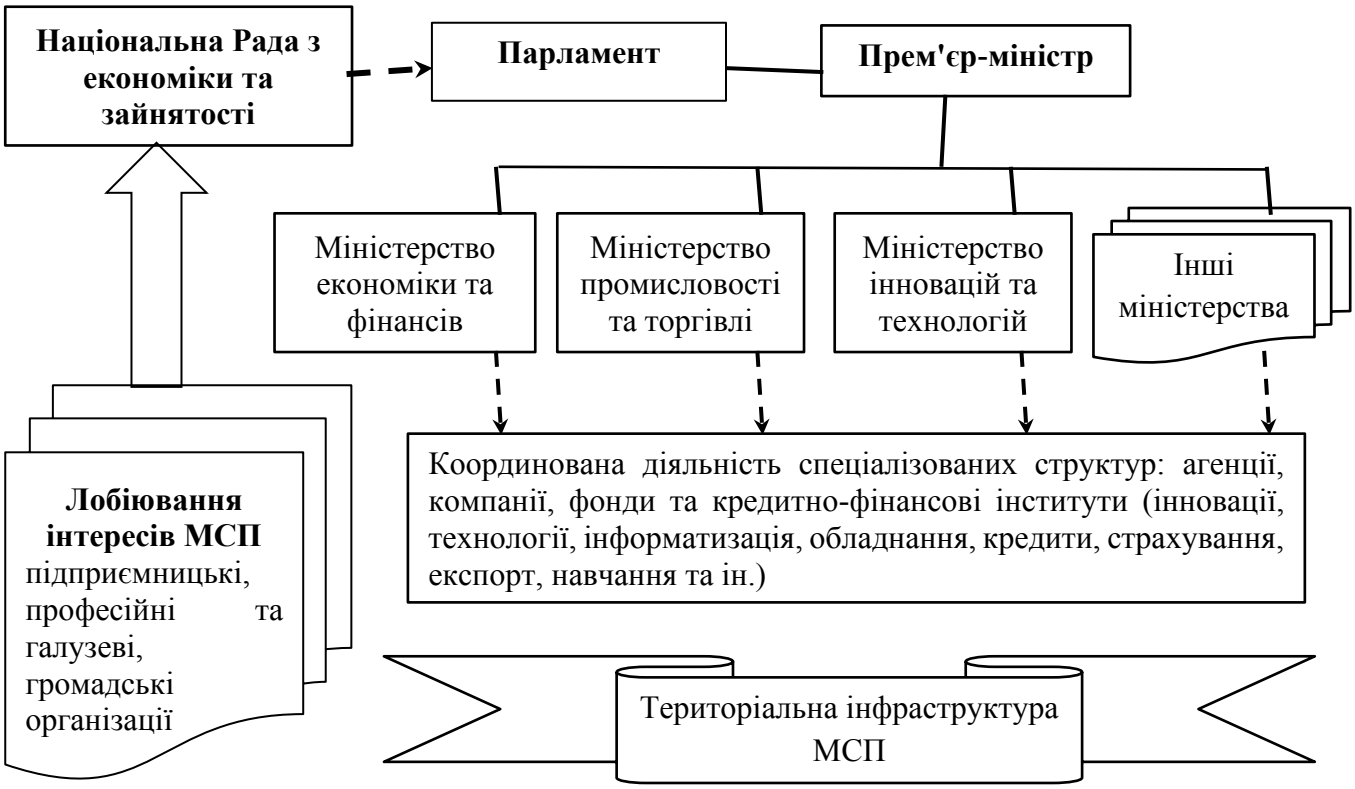

Рис. 2.1. Структура державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Італії. *Складено автором за джерелом [104; 115; 137].*

В економічних умовах України певний інтерес викликає підхід державного регулювання у сфері підприємництва в колишніх соціалістичних країнах.

Наприклад, в Угорщині та Польщі. В цих країнах помітні позитивні економічні та соціальні підсумки проведених перетворень.

Варто зазначити, що однією з основ успішних ринкових реформ в Угорщині є державна політика розвитку МСП, яка орієнтована на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни та задоволення потреб населення.

Значною мірою цьому сприяло прийняття закону про розвиток та підтримку МСП, що чітко визначає категорію мікро- малих та середніх підприємств, передбачає необхідні фінансові ресурси для сприяння їх розвитку та встановлює економічні умови, що забезпечують у довгостроковій перспективі посилення їх конкурентоспроможності та адаптацію до вимог ЄС та СОТ. Відповідно до законодавства, державний бюджет Угорщини обов'язково включає витрати на підтримку МСП, із зазначенням конкретних програм та форм підтримки. Угорські підприємці (у тому числі іноземні інвестори) можуть розраховувати на цільові бюджетні субсидії та на значні податкові пільги. Виділено 4 групи податкових пільг: загальні податкові пільги, розраховані стимулювання інвестицій; податкові пільги, що стимулюють НДДКР; податкові пільги, спеціально орієнтовані представників МСП; регіональні податкові пільги. Ці чинники необхідно враховувати розробки державної політики щодо МСП і з вдосконаленні Українського законодавства.

Важливо, що розробка стратегії розвитку та підтримки МСП в Угорщині передбачає оцінку можливих наслідків передбачуваних заходів державного регулювання економікою на майбутнє стан ринку МСП. Ось чому при виробленні державної політики щодо МСП передбачено посилення функцій Національної Ради з розвитку підприємництва шляхом активного залучення громадських підприємницьких організацій до обговорення та прийняття державних рішень у галузі економічного регулювання.

Система державної підтримки МСП в Угорщині, може бути прикладом зосередження особливої уваги на організації структур, що мають стратегічний вплив на розвиток МСП, до них входять:

– Національна Рада з розвитку підприємництва та Міністерством економіки є вищими органами, що визначають напрями державної політики щодо МСП та контролюють її реалізацію;

– Агентство з розвитку інвестицій і торгівлі, а також холдинги регіонального розвитку, що займаються розподілом коштів на підтримку МП;

– Угорський Державний банк розвитку, який видає та контролює розподіл коштів на підтримку МП, Державне акціонерне товариство гарантій;

– Державний фонд підтримки інноваційної та науково-дослідної діяльності, Фонд розвитку МСП (організований державою та приватними організаціями), мережа Торгово-промислових палат (ТПП) та Центрів розвитку підприємництва.

Аналіз загальної стратегії ринкових реформ в Угорщині показує, що фактори державної підтримки та міжнародної інтеграції є найбільш ефективними у поєднанні з зусиллями регіональних та місцевих органів влади. При цьому розвиток сектору МСП в угорській економіці переважно відбувається за двома такими напрямками:

– стійка позитивна динаміка життєвого рівня населення сприяють розвитку МСП у секторі споживчих товарів та послуг;

– різноманітна інтеграція МСП у великі господарсько-кооперацій ні системи за лідерства великих підприємств високого технологічного рівня (“кластерна система”).

Прикладом “кластерної системи” можуть бути новостворені вертикально-інтегровані центри промисловості. Так у місті Естергомі за участю автомобільної корпорації “Сузукі” створено головне підприємство з випуску 80 тис. автомобілів на рік, на якому працює трохи більше 2 тис. осіб. Це підприємство має 55 основних постачальників, у кожного з яких є ще 4-5 своїх

“субпостачальників” (переважно – це середні підприємства), крім того, працює ще 119 дилерів та сервісних центрів (переважно малі підприємства). Усього ця “кластерна систем”, що поєднує великі середні та малі підприємства, дає в роботу приблизно 35 тис. осіб.

Особливий інтерес для нашої країни становить ідея створення та підтримки індустріальних парків для розвитку виробничої діяльності при великих компаніях. Індустріальні парки та бізнес-парки фінансуються через державні дотації, а також деякими великими підприємствами та в рамках міжнародних програм технічної допомоги. Індустріальні парки в Угорщині схожі на вільні економічні зони зі спеціальним митним режимом. До таких парків входять інноваційні, виробничі, обслуговуючі та інші групи підприємств.

Для залучення іноземного капіталу в такі парки регіональна влада надає їм різні преференції та податкові пільги. Багато індустріальних парків створюються на базі площ великих промислових підприємств.

Основними умовами участі у державних програмах розвитку є:

− підтримуються не підприємства, а лише бізнес-плани та інвестиційні проєкти;

− підтримка здійснюється лише на конкурсній основі, при пайовому самофінансуванні інвестиційних проєктів (не менше 25% власних коштів);

− до пріоритетних напрямів належать: інноваційна діяльність, субконтрактація у виробництві, посередництво та туризм.

Успішний розвиток Польщі пов’язаний з державною політикою щодо МСП, що охоплює комплекс таких напрямів як удосконалення регулюючого та податкового законодавства, розвиток інфраструктури підтримки МСП, забезпечення доступу до фінансових ресурсів, створення сприятливих умов для розвитку МСП. Урядом було розроблено спеціальну Програму Розвитку МСП в рамках якої було утворено такі базові організаційні структури підтримки МСП та реалізовано найважливіші заходи [115, с.27; 137]:

– створено “Польський Фонд підтримки та розвитку МСП” (ПФПРМСП), який забезпечує взаємодію 240 різних агентств та інститутів підтримки МСП. Фонд співпрацює з Урядом та Парламентом, представляючи інформацію про стан сектора МСП та беручи участь у розробці пропозицій щодо перспективних напрямів державної політики щодо МСП;

– створено “Національний Фонд Кредитних Гарантій”, який гарантував надання кредитів МСП. Пізніше було створено мережу місцевих гарантійних фондів, підтримки та розвитку МСП у сільських і депресивних районах;

– почало функціонувати “Агентство Розвитку Техніки та Технологій”, що забезпечує просування сучасної техніки та інноваційних технологій з метою збільшення конкурентоспроможності польських товарів [115, с.27].

“Польським головним комітетом статистики” на основі вдосконалення методів статистичного спостереження було значно покращено систему моніторингу та стану сектора МСП. Дослідження діяльності сектору МСП проводилися також Міністерством економіки та ПФПРМСП. Їх результати покладено в основу розробки нової державної політики у сфері підприємництва.

Прикладом державної стратегії забезпечення сталого економічного зростання в країні може бути державна програма “Директиви Уряду з розвитку МСП”. Вони зробили особливий наголос на розвиток потенціалу сектора МСП за такими основними напрямами:

– підвищення конкурентоспроможності сектора МСП (удосконалення технологій, доступ до держзамовлень, зниження витрат на оплату праці та ін.);

– забезпечення зростання експортних можливостей МСП (стратегія розвитку експорту та полегшення проникнення на зовнішні ринки, розробка інформаційної системи про експортні можливості виходячи з вимог ЄС та потреб зарубіжних ринків, допомога у сертифікації за стандартами ISO та у здійсненні необхідних адміністративних процедур, доступ до експортних кредитів, участь у програмах ЄС із розвитку торгівлі);

− забезпечення зростання інвестицій у сектор МСП (створення системи оподаткування, що стимулює інвестиційні процеси, а також полегшення доступу до зовнішніх фінансових джерел: банків, ринку капіталів, венчурних фондів, фінансового лізингу). Поширена у Польщі практика створення вільних економічних зон, де діє пільговий податковий механізм. Залежно від діяльності там можна отримати повне чи часткове звільнення від податків терміном від 10 до 25 років;

− полегшення діяльності Польських МСП на ринках ЄС та подальша інтеграція господарства країни в економіку ЄС (зближення податкового та адміністративного законодавства із системою економічного регулювання у ЄС, зниження адміністративних бар'єрів, дерегулювання законів про працю та ін.);

− програма розвитку експортних можливостей МСП (EXPROM II);

− спеціальна програма розвитку інфраструктури підтримки МСП в рамках якої створена національна система обслуговування сектора МСП, що включає мережу з 136 незалежних сервісних центрів, що надають наступні 4 типи базових послуг консультування (створення підприємства, маркетинг, фінансування, законодавство, планування та управління, людські ресурси, впровадження інновацій, розвиток експорту, покращення якості, захист довкілля та ін.);

− навчання та практична підготовка (маркетинг, фінанси, управління, іноземні мови, користування комп'ютером та ін.);

− інформаційне обслуговування (пошук партнерів, перевірка кредитоспроможності компаній, інформація про ярмарки та виставки та ін.);

− фінансові послуги та надання допомоги в одержанні фінансових коштів;

− створення єдиної бази всіх юридичних документів, необхідні кожному підприємцю з вільним доступом через Інтернет.

Для Української практики державного регулювання, особливо у сфері підприємницької діяльності, буде корисним ознайомитися з досвідом вдосконалення законодавства та правозастосування у Великобританії. Складна та обтяжлива система державного регулювання економічної діяльності значною

мірою перешкоджає розвитку МСП. Наприклад, для Великобританії це призвело до втрати конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Питанням вдосконалення системи державного регулювання діяльності МСП займаються у всіх країнах, які прагнуть створення сприятливих умов подальшого розвитку підприємництва. Ретельна розробка нових та вдосконалення раніше прийнятих правових актів поряд зі спрощенням адміністративних механізмів регулювання економічної діяльності МСП дозволяють інтенсифікувати народження нових підприємств та створити сприятливі умови для їхнього подальшого розвитку [137].

Для цього в Кабінеті Міністрів Великобританії було створено відділ з оцінки ефективності заходів державного регулювання (Regulatory Impact Unit – RIU). До обов'язків RIU входив пошук шляхів спрощення та оптимізації чинних та новостворених правових норм, а також забезпечення адаптації правозастосовної практики Великобританії із законодавством ЄС. RIU тісно взаємодіє з усіма урядовими та громадськими організаціями, забезпечуючи аналітичну оцінку ефективності діючих та знову розроблюваних правових актів і процедур, а також розробляє рекомендації щодо їх подальшого вдосконалення.

За сприяння RIU було прийнято 48 правових актів з дерегулювання підприємницької діяльності. RIU співпрацює з групою незалежних експертів (Better Regulation Task Force – BRTF), яка консультує Уряд з питань експертизи законопроєктів та їх удосконалення, підвищення ефективності та довіри до інструментів державного регулювання. Концепція вдосконалення системи державного регулювання економічної та громадської діяльності у Великій Британії базується на наступних 5 основних принципах "благодійного регулювання" [137; 212; 242; 253; 283; 292;].

Прозорість і відкритість:

− предмет регулювання повинен бути чітко виявлений і ясно сформульована мета регулювання;

− всі необхідні консультації мають бути здійснені до розробки та застосування відповідних регулюючих актів;

− мають бути чітко визначені заходи покарання за недотримання відповідних регулюючих актів;

− регулюючі акти мають бути прості за змістом та ясно сформульовані, коментарі до них мають бути викладені загальнодоступною мовою;

− суб'єкти, які підпадають під дію регулюючих актів, повинні бути ознайомлені зі своїми обов'язками та можливими відступами, крім того, вони повинні отримувати підтримку (у вигляді методик, практичних прикладів) та достатній час для виконання цих актів.

Відповідальність:

− регулюючі органи та особи, які здійснюють право застосування, повинні бути підзвітні Уряду, громадськості, парламенту та законодавчим органам;

− суб'єкти регулювання повинні розуміти відповідальність за свої дії;

− апеляційні процедури мають бути загальновідомими, доступними, справедливими та ефективними;

− правонаступники регулюючих актів повинні бути сумлінними та мати достатні права для ефективної діяльності.

Збалансованість:

− будь-яка правозастосовна акція має бути пропорційна ризику порушення, з покаранням пропорційним завданим збиткам;

− поступки у застосуванні санкцій, повинні бути в межах, допустимих відповідним регулюючим актам, а правонаступник повинен виходити з принципу застосування, насамперед, мінімальних санкцій;

− застосування інших заходів впливу, альтернативних державному регулюванню має бути ретельно і всебічно розглянуто, отже вони можуть виявитися ефективнішими за менших витрат за їх здійснення.

Системність (послідовність):

− застосування нових регулюючих актів має перебувати відповідно до чинних правових норм державного регулювання;

− відомчі інспектори не повинні суперечити один одному у застосуванні регулюючих актів;

− правозастосовні служби, що мають застосовувати по всій країні єдині узгоджені норми державного регулювання;

− регулюючі акти мають бути сумісні з міжнародним торговим правом, законодавством ЄС та з вимогами справедливої конкурентної політики;

− узгоджені директиви ЄС повинні послідовно застосовуватися у всіх країнах ЄС та їх адаптація до національних умов не допускає пом'якшення чи посилення.

Цілеспрямованість:

− дія регулюючого акту має бути спрямоване на вирішення певної проблеми, уникаючи приблизних та розмитих формулювань;

− прагнути до досягнення необхідних результатів, здійснюючи гнучку взаємодію правозастосовних служб із суб'єктами регулювання, при визначенні оптимальних шляхів досягнення ясних та чітко виражених цілей;

− регулюючі акти повинні періодично переглядатися для визначення їхньої дійсної необхідності та ефективності. При необхідності застарілі акти повинні бути модифіковані або анульовані;

− якщо дія регулюючих актів непропорційно впливає на малі підприємства, держава повинна вжити заходів підтримки для тих підприємств, які виявилися защемленими до надання їм цільових компенсацій.

Завдяки реалізації перелічених вище заходів Великобританія у 2020 році вийшла на 2-е місце серед 60 розвинутих країн зі створення найбільш сприятливих умов для розвитку підприємництва. Підприємництво, починаючи з 1997 року, економило щорічно близько £10 млрд. за рахунок скорочення формальних процедур і бюрократичної тяганини.

Отже, на основі аналізу нормативно-правового забезпечення державного регулювання сфери підприємництва європейських країн можна визначити два підходи до формування і реалізації державної політики:

– *тактичний підхід* – покрокове визначення і усунення наявних недоліків та прогалин в системі державного регулювання; вирішення оперативних завдань у конкретних галузях економіки, вдосконалення функцій методів та механізмів роботи;

– *стратегічний підхід* – орієнтир на довгострокові потреби суспільства, вирішення глобальних завдань з метою досягнення стратегічних цілей держави.

Також у висновку, слід зазначити, що у проаналізованих країнах розвинена система статистичного обліку та аналізу ефективності підприємницької діяльності. Лише за наявності об’єктивної інформації про економічну діяльність можна проводити стратегічне державне регулювання з метою сприяння соціально-економічному розвитку країни.

2.2. Організаційно-економічні засади здійснення державної підтримки у сфері підприємницької діяльності в європейських країнах

Успішний розвиток підприємницької діяльності можливий лише за умов забезпечення вільної конкуренції, створення сприятливого середовища та раціональної підтримки з боку держави, ефективного функціонування організаційно-економічних механізмів. Отже, специфікою діяльності суб’єктів господарювання є необхідність створення сприятливого середовища для його успішного розвитку. Як свідчить світовий досвід, це одна з найважливіших і стійких ознак сучасного державного регулювання у сфері підприємництва є практика цілеспрямованої державної фінансової підтримки, особливо малих та середніх підприємств. Обсяг і масштаби такої підтримки значно різняться в

різних країнах і залежать переважно від конкретних моделей національної ринкової економіки [118, с.120].

В сучасних умовах відбувається посилення державного регулювання і сприяння розвитку підприємництва, змінюються організаційні форми взаємодії державних органів із суб'єктами приватного бізнесу, відбуваються суттєві зміни у застосуванні механізмів державного регулювання зазначеної сфери.

Брюховецька Н. зазначає, що "метою застосування організаційно-економічного механізму у сфері підприємницької діяльності є створення певних умов, що забезпечують ефективне функціонування економіки в цілому та стабільну участь підприємців у міжнародному поділі праці та отримання від цього оптимальних вигод. Уряд кожної країни, безумовно, має власні цілі і домагається їх досягнення доступними механізмами, методами і засобами стосовно відповідно до економічної ситуації в країні та світі" [12, с.28].

У європейських країнах накопичено великий досвід надання державної підтримки бізнесу не лише на національному, а й на регіональному рівні. Майже в усіх країнах до основних сфер державної фінансової підтримки малого та середнього підприємництва належать законодавство, фінанси, консалтинг, інформаційна, освітня підтримка підприємців, а також прямі чи непрямі державні замовлення для малого бізнесу (наприклад, через великі підприємства). Основним інструментом державного управління суб'єктами господарювання, як в Україні, так і в інших країнах, є розробка та реалізація цільових державних та регіональних програм його підтримки [137; 212; 242; 253; 283; 292].

На думку сучасного вченого Ващик М. "до завдань державного регулювання у сфері підприємницької діяльності відносяться: підготовка, прийняття та контроль законодавства, що забезпечує правову базу та захист інтересів підприємців; підвищення ефективності державного регулювання та зниження відповідних витрат; послаблення прямого втручання в діяльність підприємств і бюрократичного контролю; створення умов для вільної та доброчесної конкуренції на ринку, вільного переміщення товарів на

внутрішньому і зовнішньому ринках, контроль за дотриманням правил конкуренції; забезпечення товарно-грошового та бюджетного балансу за допомогою фінансів, оподаткування, процентної політики та управління грошовою масою; єдність поточних і перспективних напрямів розвитку економіки: структурно-інвестиційної політики і науково-технічної політики; сприяння довгостроковому зростанню та сталому розвитку нагромадження капіталу, економічно стримувати інфляцію, усувати адміністративні обмеження управління господарської сфери діяльності; підтримання соціальної рівноваги і прийнятного для більшості населення рівня диференціації і розподілу доходів [19].

Важливим інструментом фінансового регулювання підприємницької діяльності є надання прямих кредитів і субсидій, насамперед для оновлення та вдосконалення виробничого апарату компаній за державний кошт. Програми пільгового кредитування та субсидій, кредитні гарантії, заходи щодо підтримки чи стримування зростання промислових цін, протекціоністська імпортна політика та інші засоби стабілізації ринку стають все більш важливими для певних галузей. Ринкове управління процентними ставками за депозитами та кредитами передбачає більшу свободу у виборі умов і методів фінансування приватного бізнесу [104, с.198].

Однією з найважливіших функцій державного регулювання є розробка та реалізація загальних засад зовнішньоекономічної політики країни. Новою функцією державних органів стала розробка політики в області надання технічної допомоги країнам, що розвиваються, і забезпечення правової бази цієї допомоги шляхом укладання міжурядових угод з цими країнами про технічну і фінансову допомоги. Важливе значення набула і така функція, як вироблення і здійснення політики в галузі закордонних капіталовкладень та іноземних інвестицій у своїй країні. Важливу роль відіграє і контрольно-регулююча функція системи державного регулювання зовнішньоекономічних зв’язків. Вона передбачає здійснення митного, кількісного, валютного та інших видів контролю

над зовнішньоторговельними операціями. Велике значення має управління стану платіжного балансу, капіталовкладень за кордоном і у своїй країні [58].

Також важлива функція державного регулювання підтримки підприємницької діяльності – надання фінансового та організаційного сприяння приватним підприємцям в їх зовнішньоекономічної діяльності, цілями якого є:

– підвищення конкурентоспроможності продукції експортних галузей промисловості і окремих компаній;

– сприяння зростанню закордонних капіталовкладень національними фірмами і, в першу чергу створення виробничих підприємств за кордоном, в тому числі, в країнах, що розвиваються;

– створення сприятливих умов для збуту на світовому ринку капіталомісткої цивільної і військової продукції;

– усунення перешкод на шляху розвитку міжнародного виробничого кооперування;

– стимулювання та надання фінансового та організаційного сприяння у проведенні експортних операцій приватними фірмами на важкодоступних ринках [45, с.35].

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств досягається в першу чергу шляхом надання їм різних фінансових пільг з коштів державного бюджету. Особливо часто використовується такий засіб, як видача прямих субсидій з державного бюджету для оплати різниці між високою внутрішньою ціною товару та низькою ціною аналогічного товару на світовому ринку або сплатити частину витрат експортерів. Субсидії дозволяють експортерам знижувати ціни на експортовані товари і тим самим розширювати експорт [111, с.155].

Досить широко застосовується також часткове або повне звільнення фірм, що експортують товари, від оплати внутрішніх податків чи податкових пільг. Одним з найбільш часто поширених методів надання фінансових пільг є повернення їм митних зборів і податків, сплачених при імпорті сировини,

необхідного для виробництва експортних товарів, звільнення від сплати непрямих податків на матеріали, використані у виробництві експортних товарів, дозвіл створювати неоподатковувані грошові фонди для розвитку експорту, відстрочка у сплаті податків, надання знижки з податку на капіталовкладення. Важливе значення має надання окремим експортерам права на прискорену амортизацію основного капіталу, забезпечує їм одержання додаткових прибутків. Використовується і така форма, як надання експортерам і транспортним компаніям знижок з залізничних тарифів, що досягають в окремих країнах 35% [18, с.175].

Погоджуємось із думкою Брюховецької Н., що "сьогодні важливу роль набуло державне кредитування при вивезенні машин і обладнання. Це досягається, зокрема, шляхом надання середньострокових та довгострокових кредитів через державні банки та спеціальні органи, а також забезпеченням державних гарантій за кредитними зобов'язаннями на основі відповідних законів, прийнятих у багатьох європейських країнах. Держава, як правило, бере на себе всі ризики, як економічні, так і політичні, і надає гарантію, що покриває 80–90% вартості наданого кредиту. Державні гарантії кредитів надаються, як правило, банками або спеціально створеними для цих цілей органами" [12, с.34].

В умовах конкуренції на світовому ринку зростає роль і організаційно-технічного сприяння держави національним підприємствам в освоєнні нових ринків за кордоном і розширення масштабів експортних операцій. У механізмі організаційного сприяння важливу роль відіграють такі інструменти, як: сприяння в отриманні замовлень на будівництво великих об'єктів, зокрема, шляхом залучення різних урядових організацій для підтримки при участі в торгах, сприяння у здійсненні закордонних капіталовкладень, надання через державні органи різного роду комерційної інформації, представлення інтересів приватних експортерів і інвесторів в урядових організаціях, вироблення міжнародних технічних стандартів здійснення закордонного патентування,

реєстрація товарних знаків і марок, підготовка кадрів і раціоналізація техніки торгових операцій [47].

У багатьох міністерствах є спеціальні підрозділи для надання допомоги в отриманні великих замовлень, в основному на торгах, на розробку проєктів і поставку обладнання підприємств. Ці підрозділи допомагають фірмам у встановленні контактів з об'єднаннями промисловців, а також з міністерствами і відомствами при розробці проєктів та здобуття ними певних послуг і пільг фінансового характеру. Крім того, вони забезпечують підприємства інформацією про проведення міжнародних торгів та їх умов, влаштовують технічні симпозіуми для потенційних імпортерів, рекомендують найбільш ефективні методи боротьби за отримання замовлень. Наданням загальноекономічної інформації та інформації з ринків зазвичай займаються спеціально виділені сектора або відділи у відповідних міністерствах. Головну увагу цих підрозділів звернено на забезпечення експортерів максимальним обсягом відомостей, необхідних для здійснення зовнішньоторговельних операцій, причому як в загальнодоступній, так і в конфіденційної формах.

Важливу роль відіграє і діяльність міністерств, спрямована на надання практичної допомоги підприємствам в пошуку контрагентів на закордонному ринку і встановлення з ними ділових контактів. Це здійснюється як через представників державних установ (торгових аташе, торговельних радників), так і спеціальні торгові місії. Велике значення має надання допомоги в організації їх участі в ярмарках та виставках, що проводяться за кордоном і у своїй країні: надання державних субсидій на пристрій експозицій, забезпечення експортерів виставковими засобами та оплати виставкової площі, організація за державний рахунок постійно діючих торгових центрів за кордоном і проведення торгових тижнів [262, с.152].

До надання організаційно-фінансового сприяння підприємствам широко залучаються й інші державні установи і організації, такі, як митні відомства, галузеві міністерства, банки та страхові установи. На практиці до сприяння

експортерам в їх зовнішньоекономічної діяльності залучається весь державний апарат.

Державні організації сприяють розвитку експорту, інформуючи підприємців про імпортні можливості інших країн, надаючи практичну допомогу, організовуючи зустрічі послів з представниками національних та іноземних ділових кіл, проводячи семінари з маркетингу і методів торгівлі, беручи участь у випуску рекламних фільмів та довідково-інформаційної літератури.

Велику роль в деяких країнах відіграють спеціалізовані державні установи: інформаційні агентства, наукові інститути та ін. Вони ведуть широку дослідницьку роботу з ознайомлення підприємців з національним управлінням торгівлі, а також з економікою, торговим законодавством і торговельною практикою зарубіжних країн, надають практичну допомогу в організації торговельних місій за кордон, у збуті важко реалізованих товарів, ведуть велику роботу по вивченню і поширенню за кордоном відповідної літератури, організації виставок і ярмарків, реклами та інших заходів, що сприяють експорту [63].

Для надання послуг підприємцям широко використовується також державний апарат закордонних представництв: дипломатичних, торгових, консульств, місій. Функції цього апарату полягають перш за все у дослідженні різнобічної економічної, торгово-політичної та адміністративної інформації, особливо що має практичну цінність для суб’єктів підприємництва [104; 115; 137].

Основними цілями наднаціонального рівня в ЄС є зміцнення єдиного внутрішнього ринку, інтернаціоналізація підприємницької діяльності на рівні окремих її суб’єктів шляхом залучення підприємств до електронної торгівлі, активізація процесів створення та впровадження інновацій, спрощення процедур створення нових бізнес-структур. На державному рівні політика ЄС спрямована на усунення перешкод для ефективного функціонування господарюючих

суб'єктів. Таким чином, було розроблено і реалізовано кілька програм з усунення бюрократичних перешкод на шляху створення і функціонування підприємницької діяльності:

- Програма SLIM: пропонує заходи щодо спрощення законодавства ЄС у різних секторах економіки;
- Євроінфоцентри: роз'яснення юридичних вимог для суб'єктів підприємницької діяльності; спрощення форм і вимог до звітності; організація європейських конференцій для новостворених малих і середніх підприємств;
- програма оцінки впливу нормативних актів на функціонування підприємництва з точки зору порівняння витрат, вигод і ризиків;
- "Центр єдиного вікна": націлений на співпрацю між відповідними державними органами влади та бізнес-структурами, яка може бути корисною для обох сторін.

Варто зазначити, що однією з перешкод для функціонування господарюючих суб'єктів є нестача фінансових ресурсів. Тому багато програм державної підтримки в ЄС спрямовані на надання їм прямої фінансової допомоги. Допомога також може бути надана шляхом створення змішаних форм фінансової підтримки, кредитування на пільгових умовах, надання гарантій за кредитами та участі в капіталі господарюючих суб'єктів. У цьому напрямку уряди держав-членів ЄС здійснюють:

- стимулювання розвитку вторинного ринку цінних паперів;
- зниження податкових ставок на дивіденди та інші доходи від інвестування в малий і середній бізнес;
- стимулювання розвитку мережевих офісів, що спеціалізуються на пошуку інвесторів;
- надання гарантій для отримання кредитів;
- фінансування підприємств з метою стимулювання розвитку інновацій [63; 262, с.152].

Доступ до фінансів суб'єктів підприємництва у європейських країнах наведено у додатку В.

Для полегшення податкового навантаження на малий і середній бізнес в частині непрямого оподаткування було запропоновано: гармонізація ПДВ, спрощення бухгалтерської звітності з ПДВ, подання статистичних звітів про сплату ПДВ щорічно замість щомісячного, звільнення мікропідприємств від ПДВ, надання права вибору країни–місця сплати ПДВ за умови використання дистанційної торгівлі.

Також важливо зазначити, що в частині прямого оподаткування у європейських країнах встановлено пільгове оподаткування прибутку господарюючих суб'єктів. Наприклад, у Великобританії прибутковий податок з малих і середніх підприємств становить 25% проти 35% для інших підприємств, у Нідерландах – 40% проти 50 %. Досить часто малий і середній бізнес може бути звільнений від прибуткового податку на певний період часу, наприклад, для заохочення інвестицій в дослідження і новітні технології.

Одним з пріоритетів політики підтримки суб'єктів підприємництва у ЄС є підвищення інноваційної активності малого та середнього підприємництва. Це є одним з найважливіших чинників підвищення конкурентоспроможності цих підприємств [29, с.27; 104; 112; 137].

Основні методи державного регулювання підприємницької діяльності – адміністративні, правові та економічні. Адміністративні ґрунтуються на силі державної влади, зокрема на заходах заборони, дозволу й примусу, і втілюються в життя за допомогою указів, розпоряджень. У розвинутих країнах світу застосовуються здебільшого у сфері охорони навколишнього середовища [10, с.5].

Правові методи втілюються в практику за допомогою прийняття відповідних законів, зокрема антимонопольного законодавства та законів антимонопольної діяльності держави.

Економічні методи базуються на використанні податків, фінансово-кредитних важелів, цін і тарифів тощо. Розрізняють прямі (за допомогою бюджетної політики) та непрямі (за допомогою податкової інвестиційної, амортизаційної та інших форм економічної політики) економічні методи. Прямі методи управління підприємницької діяльності дають швидкий ефект, непрямі – віддалений у часі. Так, після прийняття нового податкового законодавства очікуваний ефект настає через 1,5-2 роки пільги [10, с.7].

Головним інструментом впливу держави на підприємницьку діяльність є податкова політика, зокрема використання інвестиційного податкового кредиту. Пільгові інвестиційні кредити надають підприємствам у Німеччині для освоєння відсталих регіонів, спеціальні інвестиційні кредити – для створення високотехнологічних виробництв, субсидії – відповідно до структурної програми розвитку середніх міст та ін.

У Франції при створенні нових промислових зон підприємства, що спеціалізуються на виготовленні певних видів продукції, отримують податкові пільги терміном на 10 років. У Великобританії не вилучаються податки при здійсненні капіталовкладень в устаткування на науково-дослідні й дослідно-конструкторські розробки, а при здійсненні капіталовкладень у будівництво споруд вони знижуються майже на 80%.

Для стимулювання діяльності спільних підприємств в Австрії їх звільняють від податків у випадках, коли інвестиції становлять не менше 25% від загального обсягу інвестицій, у разі інвестування капіталів не пізніш як за 12 місяців до подання звіту головній компанії, у випадку певного збігання організаційно-правової форми австрійських фірм з іноземними та ін. Важлива форма державного управління підприємницької діяльності – амортизаційна політика. У багатьох країнах за прискореної амортизації держава надає підприємствам податкові пільги [10, с.8].

Нині в ряді країн (Франція, Великобританія, Німеччина, Канада) запроваджуються чіткі стандарти та механізми оцінки виконання функцій і

повноважень державними структурами, нові підходи до системи звітності та контролю за держапаратом. Якщо раніше основна увага приділялася контролю за процесом виконання роботи і використанням державних ресурсів, то зараз акцент робиться на контролі й оцінці результатів та наслідків прийнятих рішень. Встановлення безпосереднього зв'язку між обсягом, результативністю та якістю праці державних службовців і розміром грошової винагороди за цю працю в зазначених країнах сприяє мотивації до кращого виконання службових обов'язків і підвищення ефективності управлінської діяльності [29, с.27; 104; 112; 137].

Ключовим напрямом адміністративного реформування в зарубіжних країнах є розвиток конкурентного середовища і широке використання контрактної системи в державному регулюванні. Експерти відзначають, що підвищенню ефективності держапарату значною мірою заважає монопольне становище більшості органів державного управління. За таких умов необхідна система, яка б забезпечувала розвиток конкурентних засад, особливо у сфері надання послуг населенню [65].

Всі країни ЄС є частиною економічного і валютного союзу (ЕВС), а це означає, що вони координують свою економічну політику, розглядаючи економічні рішення як питання суспільної важливості. Без ЄВС, жодна організація не несе відповідальність за загальну економічну політику самостійно. Ці обов'язки розподіляються між інституціями ЄС.

Монетарна політика, яка стосується стабільності цін і процентних ставок, незалежно проводиться зоні євро Європейським центральним банком (ЄЦБ), тобто в тих країнах, які використовують євро як свою валюту.

За фіскальну політику, яка стосується рішень у сфері оподаткування, витрат та позик, відповідають уряди європейських країн. Таким чином, проводиться політика, що стосується питань праці і благополуччя. Однак, так як бюджетні рішення, прийняті на території однієї держави можуть вплинути на всю територію Єврозони, то такі рішення повинні відповідати стандартам,

встановленим на рівні ЄС. Таким чином, координація державних фінансів і структурної політики необхідна для ЕВС, щоб ефективно функціонувати і забезпечити стабільність та зростання [29, с.27; 65; 104; 108; 112; 137].

У той час, як державні адміністрації докладають значних зусиль для виконання своїх політичних цілей, швидкість, з якою соціальні, технологічні та економічні зміни відбуваються сьогодні, представляє собою складну задачу адаптації. Стратегії, моделі управління та структури державних відомств не належним чином підходять для вирішення складних проблем, що охоплюють всі сектори, відомства і країни.

В Європі, уряди повинні дотримуватися основних цінностей, таких, як захист цивільних і політичних прав, рівних можливостей і рівного ставлення для всіх. Принципи ефективного управління – відкритість, співучасть, підзвітність, ефективність і послідовність – зазвичай розподіляються й підтримується надання високоякісних державних послуг громадянам. Держава повинна захищати ці цінності, гарантуючи, що державні послуги будуть і в подальшому надаватись ефективно.

Таким чином, одне з основних завдань уряду – винайти такі моделі управління, які б відповідали поточним і майбутнім тенденціям і, в той же час, забезпечували існуючі і майбутні цінності хорошого управління [29, с.27; 104; 108; 112; 137]. Малий бізнес у Франції, Великобританії, Німеччині, Бельгії, Іспанії забезпечив формування середнього класу [103; 104; 108; 115; 137; 212; 242; 253; 259; 283; 292; 310; 311]. Жодних обмежень не існує при ввезенні та вивезенні іноземного капіталу в Німеччину, зокрема при створенні підприємств і товариств участю такого капіталу.

Розглянемо державні пріоритети розвитку малого та середнього підприємництва Німеччини. Необхідно вирішувати кількість стартапів, яка постійно зменшується. Розширення масштабів програм підтримки підприємництва для безробітних є одним із прикладів дій, необхідних для супроводу існуючого селективного і якісно-орієнтованого підходу до

підприємницької діяльності. Існуюча координація освіти у підприємництві розподілена між усіма учасниками, перш за все федеральних земель, повинна бути посилена. Це має бути доповненням повного здійснення заходів щодо скорочення бюрократичних зволікань і для кращого регулювання, оголошеного в грудні 2019 року, а також розширення підтримки венчурного капіталу, в першу чергу щодо фінансування компаній. Додаткові кроки по збереженню своїх інноваційних переваг, в тому числі за рахунок підтримки більшого відбору до IT-інструментів серед малих і середніх підприємств, також є пріоритетними.

У Німеччині можна отримати для інвестування в розвиток компанії (якщо компанія не була на німецькому ринку більше 3 років) кредит до 500 тис. євро від державного банку. Банк надає кредити до 90% необхідного капіталу. Кредитний договір оформляється державним банком, а отже, у разі неможливості погашення кредиту державний банк зобов'язаний погасити кредитний борг перед банком-кредитором. Завдяки цій державній гарантії багато приватних банків знижують вимоги до цього кредиту для малого бізнесу. Кредит видається на 15 років. Погашення кредиту починається через 7 років. Протягом перших 7 років сплачуються виключно відсотки від суми кредиту [18, с.175; 103; 104; 115; 292; 310; 311].

У Франції на МСП припадає 99,8% підприємств, що відповідає іншій частині ЄС. Вони забезпечують близько двох третин від загальної чисельності зайнятих і на них припадає близько 58% від загальної доданої вартості за статистикою Європейської комісії ЄС [18 с.175; 259; 283; 292; 310; 311].

В той час як реальні зусилля були зроблені для реалізації стратегії спрощення, загальне ділове середовище залишається складним і нестабільним. Це пов'язано з постійними змінами в законодавстві, а також нейтралізацією прогресу в нових правилах, прийнятих без оцінки вичерпного впливу. Тому було б корисно поширювати більш стабільну обстановку, зосередивши увагу на основних змінах в нормативно-правовій базі, які самі по собі принесуть велике спрощення.

Іспанія повинна розвиватися у багатьох напрямках державної політики, щоб привести свою політичне середовище до стандартів інших країн ЄС. Безліч важливих заходів були прийняті протягом останніх двох років, і тепер надзвичайно важливо, щоб ці заходи здійснювалися належним чином. Заходи, про які йде мова, такі: введення тесту малих і середніх підприємств і оцінки впливу регулювання (RIA), ретельне виконання Директиви прострочки платежу і введення підприємництва як предмета в шкільні програми в масштабах всієї країни. З урахуванням тривожної тенденції в області інновацій МСП, існуючі заходи підтримки повинні бути посилені і доповнені додатковими інструментами.

У Великобританії діє схема кредитування малого бізнесу для підтримки невеликих підприємств, яка дозволяє таким підприємствам з доходом до 5,6 мільйонів фунтів стерлінгів отримувати позику в розмірі 250 000 фунтів стерлінгів на термін до 5 років під 2% річних [292; 310; 311; 312].

За словами І. Комарницького, у Великобританії окремі компанії не зобов'язані реєструватися, а податки базуються на декларації про особистий дохід учасників фірми. І навіть якщо компанія зареєстрована державою, податки сплачуються лише після того, як компанія стане активною на ринку та знайде своїх клієнтів. Загалом сума та кількість податків, що сплачуються малими підприємствами, менші, а процедура оподаткування значно простіша, ніж для великих підприємств. Крім того, застосовується прогресивне оподаткування підприємств: ставки податку для корпорацій з низьким доходом нижчі, ніж для корпорацій з високим доходом. Таким чином, держава заохочує створення малого бізнесу шляхом застосування пільгових умов оподаткування та повністю підтримує їх діяльність [207].

Головними Агенціями регіонального розвитку Великобританії є MIDAS "Manchester s Investment and Development Agency Service" – Агенція з надання послуг у сфері інвестування та розвитку в Манчестері і "Liverpool Vision" в Ліверпулі[310; 312].

Основним завданням британського уряду щодо залучення в країну іноземних компаній та інвесторів є покращення інвестиційного клімату в країні та створення сприятливого бізнес-середовища для організації, розвитку бізнесу та інновацій. До таких заходів належать: зменшення бюрократичного тиску на бізнес, спрощення процедур реєстрації бізнесу, зниження податків, застосування стимулів для інноваційних компаній тощо. Серед механізмів, спрямованих на залучення іноземних інвестицій та компаній до країни, можна виділити наступні.

Розглянемо пріоритети державної політики малого та середнього бізнесу Швеції. У Швеції реалізація Закону про малий бізнес знаходиться значно вище середнього показника по ЄС в більшості районів. Він показує відмінні оцінки для доступу до фінансових ресурсів, де країна випереджає всі держави-члени. Інтернаціоналізація, досвід та інновації особливо сильні області. Самооцінка Швеції, коли справа дійшла до реалізації Закону, полегшила виявлення потенційних слабких місць і працю над ними з року в рік. З 2008 року прогрес був стабільним і добре помітним в більшості районів. Рівень підприємницької активності залишається низьким, враховуючи загальну політику заохочення навколишнього середовища. Комерціалізація інновацій є ще однією областю з можливостями для вдосконалення [212; 242; 253].

Активне заохочення підприємницької діяльності та використання потенціалу молоді, жінок зокрема, повинні бути фокусами політики щодо МСП. Подальша де бюрократизація та залучення МСП більш динамічне та явно в розробку політики могли б зламати бар'єри на шляху розвитку підприємництва. Краще цілеспрямована стратегія громадської підтримки МСП заохочувати інвестувати в ресурсозберігаючі заходи і виробництво екологічно чистих продуктів поліпшить здатність малого та середнього бізнесу Швеції стикатися з екологічними проблемами [33; 242; 253].

Угорщина, як і раніше відстає від середнього показника європейських країн в більшості районів дії закону SBA. Навколишнє середовище, “адміністрація, яка піддається впливу”, а також досвід та інновації присутні в

районах, що викликають найбільше занепокоєння. У двох областях Угорщини, де існує державна допомога та державні закупівлі, доступ до фінансів, показники кращі, ніж в середньому по ЄС.

Розглянемо також пріоритети політики щодо малих та середніх підприємств Угорщини. Оцінки впливу управління (RIA) та консультації власників бізнесів повинні бути проведені на більш систематичній основі. Крім того, прозорість з точки зору публікації оцінок повинна зростати і періоди консультацій повинні бути розширені. Реформи, які наразі відбуваються стосовно електронного управління, повинні бути впроваджені в повному обсязі і розширено, зокрема щодо процесів державних закупівель, з тим, щоб полегшити бюрократичне навантаження, підвищити прозорість та конкуренцію, знизити вразливість до корупції. Підтримка інновацій в малому і середньому бізнесі повинна активізуватись, а умови для надання «другого шансу» для підприємців повинні бути поліпшені за рахунок скорочення процедур визнання підприємства неспроможним терміном менше одного року, надання консультативних послуг малим і середнім підприємствам в разі виникнення труднощів, проведення кампаній з інформування громадськості, щоб зняти клеймо відмови у бізнесі.

З точки зору доданої вартості і робочих місць, МСП відіграють більш важливу роль в Італії, ніж в більшості інших країн ЄС, але їх продуктивність, вимірювана як додана вартість на одного жителя вартості, приблизно на 10% нижче середнього показника по ЄС. Нефінансові організації економіки ще не оговталися від кризи [33].

Пріоритети політики щодо МСП в Італії. Для доступу до фінансових ресурсів, незважаючи на недавні зусилля, Італії необхідно диверсифікувати варіанти фінансування для компаній і для зміцнення стійкості банківського сектора. Необхідно докладати більше зусиль для адміністративного спрощення. Проведення платежів та процедури банкрутства займають занадто багато часу. Неефективність державного управління важким тягарем лягає на

конкурентоспроможність Італії. Управління фондами ЄС, особливо на півдні Італії, потребує вдосконалення. Державні закупівлі повинні бути вдосконалені на систематичній основі з застосуванням центральних закупівель та електронних закупівель.

Італія домоглася прогресу в лібералізації мережевих галузях, особливо енергоносіїв. Тим не менш, у багатьох інших галузях (в основному, послуги), бар'єри зберігаються. ОЕСР вважає, що подолання цих бар'єрів може бути досягнута економія дорівнює 14,1% від ВВП. Більше половини з цих потенційних заощаджень припадає на послуги, аудиторів, юристів, брокерів, страхових брокерів, бухгалтерів, консультантів і т.д.

Для стимулювання ринкових підприємств (венчурного бізнесу), що працюють за новітніми напрямками науково-технічного прогресу, європейські країни розвинули прямі державні позики, зменшили податки на валютну виручку, державні гарантії. Однією з особливостей сучасного західноєвропейського ринку є перехід від інтеграції та внутрішнього регулювання до міждержавного регулювання. Є певне втручання в економічне життя ЄС з боку Європейської комісії, як на національному, так і на міждержавному рівні, Ради міністрів ЄС, Європейського парламенту та Суду ЄС [184, с.169].

Про це свідчить досвід державної політики нашої сусідки Польщі у сфері малого бізнесу. На цей сектор припадає більше 50% ВВП країни і 60% зайнятого населення. Активному розвитку підприємництва сприяла низка реформ, спрямованих на вдосконалення правового поля, розвиток інфраструктури, забезпечення доступу до кредитних ресурсів, лібералізацію податкового законодавства [259; 283]. В Угорщині питома вага підприємств малого бізнесу складає 99,8% усіх зареєстрованих підприємств. Ці підприємства створюють більше половини валового внутрішнього продукту та забезпечують роботою 60% зайнятого населення. З метою налагодження роботи цих підприємств держава застосовує цілий спектр економічних стимулів, серед яких пільгове

кредитування. Привабливі умови кредитування для суб'єктів малого бізнесу пропонує Угорський державний банк розвитку, котрий надає їм пільгові кредити терміном до 10 років. Для активізації кредитування малих підприємств під егідою комерційних банків завданням ініціювання створення програм з низьким рівнем доходу під гарантію довіри є інвестування в розвиток короткострокових програм розвитку, в рамках яких надаються гранти та фонди на підтримку малого бізнесу. Позитивний вплив на розвиток бізнесу справила податкова система, орієнтована на забезпечення такої суми податкових надходжень, які б забезпечили усі витрати держави, уніфікацію оподаткування з різних джерел, досягнення рівності в оподаткуванні різних суб'єктів [115, с. 29].

Механізмфінансовоїдержавноїпідтримкирозвиткупідприємництвабулозапочатковано Постановою Кабінету Міністрів України "Про порядок надання фінансової підтримки підприємствам" від 19 жовтня 1994 року №645 [224]. Проте його можна було надати лише державним підприємствам або підприємствам з часткою держави понад 50%. Це обмежило можливості інших форм власності.

У подальшому заходи щодо фінансово-економічного забезпечення розвитку МСП відображено в таких нормативно-правових актах: Закон України від 21 грудня 2000 року № 2157-III "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні" [8]; Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-IV "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" [271]; Закон України від 15 грудня 2009 року № 1759-VI "Про внесення змін до деяких законів України щодо спрощення умов ведення бізнесу в Україні" [5]; Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI [204].

Одним з основних законів України, які були прийняті на користь розвитку підприємництва в Україні, є Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні", прийнятий у 2012 році. Статтею 4 вищезазначеного Закону серед основних напрямків державної

політики в галузі розвитку малого й середнього підприємництва в Україні передбачено “забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо” [93].

Органами фінансового забезпечення цієї сфери підприємницької діяльності є: спеціально уповноважений орган з питань розвитку малого та середнього підприємництва, органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування; інші загальнодержавні фонди, регіональні та місцеві фонди підтримки підприємництва.

Основні види державної фінансової підтримки, визначені Законом:

- компенсація відсоткових ставок за кредитами, наданими на реалізацію проєктів малого та середнього підприємництва;
- часткова оплата лізингу, факторингових платежів та використання гарантій;
- гарантії та поруки за кредитами малим і середнім підприємствам;
- надання кредитів, зокрема мікрокредитів, для започаткування та ведення власної справи;
- надання кредитів на придбання та застосування нових технологій;
- відшкодування витрат на розвиток співпраці між малими та середніми підприємствами та великими підприємствами;
- фінансова підтримка застосування екологічно чистих енергозберігаючих технологій;
- інші види фінансової підтримки, що не заборонені законодавством [93].

Зазначається, що використання коштів державного бюджету на фінансову підтримку МСП затверджується відповідно до бюджетного законодавства. Фінансова підтримка може надаватися на зворотній або безповоротній основі.

Фінансова підтримка на зворотній основі – це безвідсоткове пряме інвестування малих підприємств готівкою для реалізації бізнес-проєктів.

Метою цієї підтримки є зменшення обсягу кредитів, отриманих підприємствами для реалізації бізнес-проєктів у банківських установах у межах повної або часткової суми відсотків за кредитом, експертиза проєкту (за потреби), навчання для малих та середніх підприємств; фінансування заходів підтримки бізнесу, проведення семінарів, зустрічей, виступів та інших організаційних заходів, патентування об'єктів інтелектуальної власності, сертифікація нової продукції тощо. Взаємна фінансова підтримка надається строком на три роки за принципом мікрокредитування в сумі до 50 000 грн за умови цільового використання коштів, їх обов'язкового повернення та виконання договорів, що гарантують повернення коштів [254, с.20].

Розглядаючи основні напрями державної фінансово-кредитної підтримки розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, К. Смірнова визначила два сектори підтримки: пряме забезпечення – здійснення ефективних бюджетних асигнувань, пільгове кредитування та сплата відсотків за кредитами, забезпечення позик, спрощення ресурсів для оподаткування; сприяння розвитку альтернативних схем фінансування підприємств, виплати відсотків за пільговим кредитуванням і позиками, удосконаленню інфраструктури фінансово-кредитного ринку [253,с.151].

Для ефективної підтримки державних структур через фіскальну політику доцільно використовувати такі базові механізми, як бюджетне кредитування, державні закупівлі, бюджетні дотації, субсидії. Механізм державних закупівель стимулює виробництво певної продукції та може захистити місцевих виробників в умовах несприятливої конкуренції та покрити витрати на збут і фінансування.

Щодо пільгового кредитування та часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, то, за словами Смірнової К., незважаючи на закріплення законодавства та існуючу практику цієї форми державної підтримки, обсяги фінансування цих заходів, наприклад, центральним та місцевим бюджетами

здійснюється за принципом залишкового фінансування. Це зумовлює необхідність зміни підходів до визначення пріоритетності виділення коштів з бюджетів МСП з урахуванням потреб підприємців [253,с.153].

У пропозиціях щодо сприяння розвитку МСП, наведених у праці "Біла книга. Політика розвитку МСП в Україні. Як реалізувати потенціал малого та середнього підприємництва в Україні", цілком слушно зазначається, що спрощення доступу МСП до тендерів, з одного боку, дозволяє підвищити конкуренцію, відповідно, зменшити державні витрати на закупівлі, а з іншого створити додатковий попит на продукцію малих та середніх підприємств. Для збільшення частки МСП у державних закупівлях держава може встановити чітку квоту (наприклад, нормативним актом передбачити, що певна частка закупівель повинна бути забезпечена МСП), або ж створити такі умови, за яких частка МСП у закупівлях зростатиме за рахунок конкурентних МСП. Очевидно, що другий спосіб є кращим, бо сприяє розвитку конкуренції та відповідає принципу, про який йшлося раніше. Водночас рекомендуємо розглянути можливість диференціювання лотів у випадках, коли закупівля є достатньо великою та може бути забезпечена лише великими підприємствами, в окремих випадках можна поділяти таку закупівлю на менші лоти [206].

Щодо непрямої державної підтримки, то погоджуємося зі Смірновою К., що одним із шляхів покращення доступу МСП до кредитних ресурсів є високі процентні ставки за банківськими кредитами та недосконаліть існуючих механізмів гарантій (у формі застави) для банків обмежують доступ підприємців до отримання необхідних для розвитку коштів [253,с.158].

Щодо системи оподаткування, підтримуємо позицію Рудої О. і Турчик М. в тому, що у цієї системи є багато переваг і недоліків, що залежить від умов підприємництва, господарських операцій та розміру доходу. Питання спрощеної системи оподаткування є одним із найважливіших питань для малого бізнесу та держави, оскільки необхідно забезпечити стійкий економічний розвиток малого

бізнесу та важливих елементів ринкової системи у зовнішньоекономічному просторі [245, с.1].

Загалом, на основі аналізу зарубіжного досвіду можна зробити висновок, що шляхи покращення фінансування підприємницької діяльності можуть бути такими:

– зниження нормативних витрат суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою виконання положень нормативних актів, що видаються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

– забезпечити розвиток малого та середнього підприємництва у реалізації їх статутних прав;

– отримання дозволів та надання адміністративних послуг;

– вдосконалення процедур державного контролю (нагляду) у сфері господарської діяльності;

– розробка та реалізація державних програм розвитку суб'єктів господарювання та фінансової підтримки;

– залучення міжнародних організацій до кредитування малих і середніх підприємств;

– створення бізнес-середовища для забезпечення зайнятості молоді;

– створення умов для участі малих та середніх підприємств у державно-приватному партнерстві;

– стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва у сільській місцевості;

– створення умов для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сільській місцевості;

– розвиток системи інформаційного забезпечення та подальше формування інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва;

– сприяння підприємницькій діяльності;

– створення чітких та прозорих механізмів регулювання підприємницької діяльності;

− забезпечення конструктивної взаємодії влади та бізнесу;

− поглиблення процесу легалізації відносин у сфері зайнятості та оплати праці;

− стимулювання розвитку підприємництва за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, залучених фінансових, майнових, трудових та інтелектуальних ресурсів;

− створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій;

− створення позитивного іміджу підприємництва, удосконалення системи інформаційно-консультативної підтримки малого та середнього бізнесу.

2.3. Аналіз програм державної підтримки розвитку підприємницької діяльності в Україні

Розвиток підприємницької діяльності та ефективність його функціонування відіграє важливу роль у здійсненні економічних реформ і є головною рушійною силою, яка забезпечує формування стабільної економіки, зростання рівня життя населення та вирішення соціально-економічних потреб області. Важливою умовою розбудови конкурентоспроможної національної економіки є успішний розвиток бізнесу.

Зокрема, малий бізнес визначає темпи економічного розвитку, забезпечує впровадження інновацій, створює додаткові робочі місця, насичує внутрішній ринок товарами та послугами тощо.

Важливо зазначити, що об’єктивною типовою рисою бізнесу в Україні є його нестійкість, слабка життєздатність, недостатній рівень використання потенціалу підприємництва як потужного джерела соціально-економічного розвитку країни. Така ситуація склалась через те, що основні напрями підтримки фактично не забезпечені ресурсами, відсутній механізм реалізації програм

підтримки, бракує взаємоузгоджених дій державних і громадських інституцій у сфері розвитку і підтримки малого бізнесу.

Для того, щоб підприємництво повною мірою виконувало свої економічні та соціальні завдання, необхідно сприяти підвищенню його життєздатності, стійкості, а це можливо лише в результаті здійснення комплексної державної політики, спрямованої на його підтримку [248, с.158].

Державна допомога може бути надана для підтримки широкого спектру діяльності, включаючи дослідження і розробки, охорони навколишнього середовища та допомогу для підприємств малого та середнього бізнесу. Правила державної допомоги забезпечують підтримку, яка необхідна для забезпечення зростання та інших важливих цілей. Форми державної підтримки у сфері підприємницької діяльності представлено у додатку Г.

Правила щодо надання державної допомоги можуть (крім усього іншого) застосовуватись в наступних випадках надання таких видів допомоги:

−гранти, програми та проєкти;

−кредитування;

−податкові пільги;

−використання або продаж державного активу безкоштовно або за ціною нижче ринкової.

На вирішення цієї проблеми спрямовані дослідження Версаль Н. [21], Вовчак О., [23], Волкова Н. та Свірідова К. [25], Донець О. [41; 53; 54; 55; 56], Іванов С. [109], Корнилюк Р. та Корнилюк А. [129], Панцир С. та Когут А. [194], Руда О. та Турчак М. [245], Стрілець В. [259], Романішин В. [244], Юркевич О. [297] та інші. Завдяки своєму внеску у розробку цього питання, сучасній економічній ситуації в Україні та важливості кредитування для розвитку економіки, його функціональна суть полягає в інтеграції компонентів цього процесу, які найбільше можуть задовольнити потреби МСП у кредитних ресурсах.

Незважаючи на велику увагу до місця та ролі кредитування МСП, питання гармонізації державних нормативних актів залишається невирішеним, залежно від поточної економічної ситуації та загального впливу зміни ключових параметрів цієї підтримки.

Велика Британія підтримує необхідність існування правил ефективної державної допомоги, щоб запобігти спотворенню конкуренції та створити відкритий і конкурентний ринок в ЄС, на якому британські фірми можуть конкурувати і рости.

Варто наголосити, що ринкова економіка має забезпечувати справедливо рівний доступ різних форм підприємництва до фінансових ресурсів. Малий та середній бізнес відчуває особливий дефіцит у залученні фінансових ресурсів внаслідок високих вимог банків-кредиторів до покриття кредитів заставою. Поряд з цим кредити для МСП стають значно дорожче, особливо у часи фінансової кризи, ніж для великих корпорацій. Невеликі підприємства мають вкрай обмежені власні ресурси і, як правило, не залучають інвестиції напряму на фондовому ринку. У багатьох країнах гарантування кредитів є ключовим інструментом стимулювання розвитку реального сектору економіки. В Україні запровадження цієї схеми гальмується з різних причин екзогенного та ендогенного характеру.

України для досягнення основної мети соціально-економічного розвитку країни, спрямованої на поліпшення якості життя населення і створення умов для сталого розвитку державного управління у сфері підприємницької діяльності, визначені основні пріоритетні завдання: вони пов’язані з розвитком малого і середнього підприємництва в інноваційній сфері виробництва та сільського господарства, залученням інвестицій та розвитком великих промислових підприємств.

При цьому кожен регіон самостійно формує та реалізує програмні заходи, спрямовані на розвиток суб’єктів підприємництва. Отже, необхідно створити такі умови, які з одного боку не обмежували б економічних свобод підприємців,

а з іншого – забезпечували б створення конкурентного середовища і стимулювали до новаторства. Тому пріоритетним напрямом державної політики стає створення сприятливого середовища для виникнення та розвитку підприємницьких структур.

Механізм державної підтримки та створення сприятливих умов для всіх видів підприємництва знаходиться в постійному русі під впливом мінливих зовнішніх інтеграційних умов.

Загальними рисами системи державної підтримки підприємництва у країнах з розвиненою ринковою економікою являється програмно-цільовий метод організації, який передбачає формування основних цільових напрямів підтримки; перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади з метою ефективнішого розв’язання місцевих і національних проблем, розроблення системи загальнодержавних та регіональних пріоритетів щодо підтримки підприємництва; співробітництво між державним і приватним секторами у сфері організації, фінансування та здійснення основних програм підтримки підприємництва [249].

Принципами державного регулювання розвитку підприємництва є комплексність, системність, законність, послідовність, наукова обґрунтованість. Серед принципів державного управління важливе місце займає принцип невтручання держави у господарську діяльність суб’єктів підприємництва, він реалізується у відмові від патерналізму зі сторони держави і побудові партнерських стосунків між державою та підприємцями. В період обмеженості державних фінансових ресурсів особливого значення набуває принцип програмно-цільового регулювання, який полягає у необхідності розробки програм із чітко окресленими цілями, завданнями, джерелами фінансування, виконавцями та критеріями ефективності та результативності [289].

Оцінкою ефективності заходів органів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є передусім показники розвитку цієї сфери. Динаміка розвитку підприємницької діяльності в Україні є загалом позитивною,

однак, недостатньо стверджувати, що економічна безпека бізнесу належним чином розвивається та/або поступово зміцнюється. За останні роки кількість суб'єктів господарювання, малих підприємств (у т.ч. на 10 тис. осіб), питома вага малих і середніх підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання, обсяг виробленої та реалізованої продукції на одне підприємство. Поступове вдосконалення галузевої структури підприємництва, особливо в секторі малого та середнього бізнесу. Позитивні тенденції спостерігалися в обсязі реалізованої продукції. Негативними проявами є низький обсяг виробництва та реалізації на одне діюче підприємство; зменшення частки малого бізнесу в обсязі реалізованої продукції (послуг); зменшення частки діючих підприємств та збільшення частки шкідливих підприємств; погіршення фінансово-економічної ефективності діяльності підприємств та використання ресурсів; низький рівень законної заробітної плати, особливо на малих приватних підприємствах; функціонування значної частини підприємств у тіньовому та не облікованому секторах ринку; невисока інноваційно-інвестиційна активність підприємств.

Сучасні умови розвитку української економіки свідчать про наявність проблем із наданням кредитів для реального економічного зростання. Середнє підприємство, як правило, задовольняє потребу в додаткових фінансових ресурсах за рахунок власних коштів, що значно обмежує його виробничо-інвестиційну діяльність. У таких умовах кредит є найбільш гнучкою формою задоволення бізнесу, сьогодні основними формами є порожні та проектні позики. У зв'язку з цим особливе значення набуває вивчення оцінки кредитоспроможності позичальника та розробка підходів до неї, що визначає актуальність обраної теми та доцільність дослідження щодо розробки цього питання.

Узагальнений перелік бюджетних програм підтримки малого та середнього бізнесу в Україні (станом на вересень 2021 року) наведено в Додатку Д.

З метою вироблення якісних політичних рішень на основі глибокого аналізу ситуації поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та прогнозування можливих наслідків реалізації прийнятих рішень, виявлення ризиків та оцінок альтернативних варіантів розв'язання проблем було затверджено Державну програму стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020–2022 роки та план заходів з її виконання (постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 року № 534).

За періоди 2018–2020 рр. частка кредитів у ресурсах українських підприємств зросла з 22,7% до 31,1% [188] для порівняння: частка позик у капіталі іноземних підприємств сягає 57,8% [195]). Статистичні дані щодо кредитування малих та середніх підприємств України у 2020 році наведено на рис. 2.2 та додатку Є.

Ця статистика базується на тому, що 2018 рік був економічно нестабільним через світову економічну кризу та уповільнення економічного зростання в Китаї, найбільшому торговому партнері України, тому компанії не змогли отримати дохід, необхідний для реінвестування в нього. 2020 рік став черговим випробуванням для бізнесу через пандемію COVID-19, яка змусила компанії звертатися до банків за кредитами потреб в капіталі.

Таким чином, МСП в Україні не отримує необхідного фінансування, що обмежує можливості його розвитку. Це свідчить про те, що за таких обставин кредит є найбільш гнучкою формою готівки для задоволення тимчасових потреб підприємства.

Аналіз ринку банківських кредитів в Україні показує, що відсоткова ставка за незабезпеченими кредитами коливається від 11% до 22% річних.

Натомість, у розвинених країнах ці ставки значно різняться і коливаються від 0,1% до 4% річних (Японія-0,1%, США-2,75%, Канада-2%, Великобританія-

2%).). Це робить вагомий внесок у розвиток МСП, створення позитивного іміджу країни та забезпечення ефективності ринкової економіки.

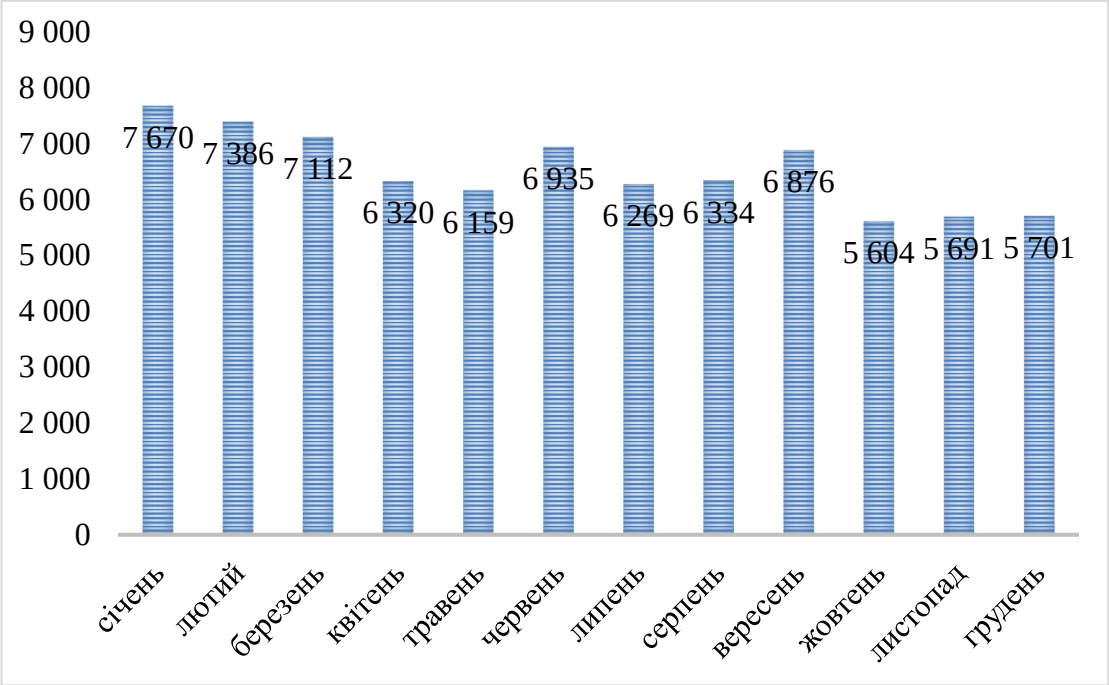

Рис. 2.2 Статистичні дані щодо кредитування малих та середніх підприємств України у 2020 році. *Складено автором за джерелом [197].*

Тому більшість політичних та економічних програм там базуються на принципі “Think first small” (“Спочатку думай про малих”) [195].

Статистика кредитування МСБ [197] свідчить про те, що тільки за 2020 рік було видано 109 430 кредитів для МСБ, з яких 75% було в національній валюті.

Інформація, представлена в Додатку Є, свідчить про тенденцію до зниження загальної вартості кредитів МСП. Це пов’язано з тим, що поширення COVID-19 у 2020 році призвело до припинення або значного закриття малих і середніх підприємств. Результатом цього стало значне погіршення загальної ефективності МСП та зниження обсягів кредитування з початку і до кінця 2020 року.

Кредитні продукти, що пропонуються переважно малому та середньому бізнесу (наприклад, найбільшим банкам України) (рис. 2.3), є досить однорідними як за типом, так і за середньою процентною ставкою.

Як бачимо, відсоткова ставка по них становить у середньому 16,5%, що є досить високим показником в сучасних умовах падіння МСП. Це потребує додаткової підтримки та заохочення з боку держави для кредитування малого та середнього бізнесу. Головне нововведення, яке заклало пільгові основи кредитування МСБ банками України – Державна програма підтримки бізнесу "Доступні кредити 5-7- 9%" (далі – Програма) [215], яку було анонсовано 01 лютого 2020 року з чіткими умовами та правилами для участі підприємств. Мета програми – створення ефективних умов кредитування саме для МСБ.

Суть "компенсаційної" складової програми, за словами її авторів, полягає в подальшому зниженні процентної ставки: для позичальників з річною процентною ставкою 7% або 9% процентна ставка встановлюється протягом періоду кредитування. Нові робочі місця були створені в останній день звітного (попереднього) кварталу порівняно з датою укладення кредитного договору, але в будь-якому випадку ця процентна ставка за кредитом не може бути менше 5% річних [215].

Після оголошення програми основними цілями кредиту була закупівля: 1) обладнання; 2) комерційні транспортні засоби; 3) комерційна нерухомість. Для видачі пільгових кредитів всім банкам-учасникам застосовані єдині умови [215].

Реалізована програма дозволяє використовувати "дешеві" гроші. На її реалізацію з бюджету було виділено 4 млрд грн [234] та передбачено додаткове фінансування. На кінець 2020 року видано 7575 кредитів на загальну суму 17,451 млн грн. [244]. При загальній кількості підприємств в Україні – 1336742 питома вага кредитів була різко низькою, що свідчить про неефективність цієї програми з ряду причин та досить неефективних умов [245].

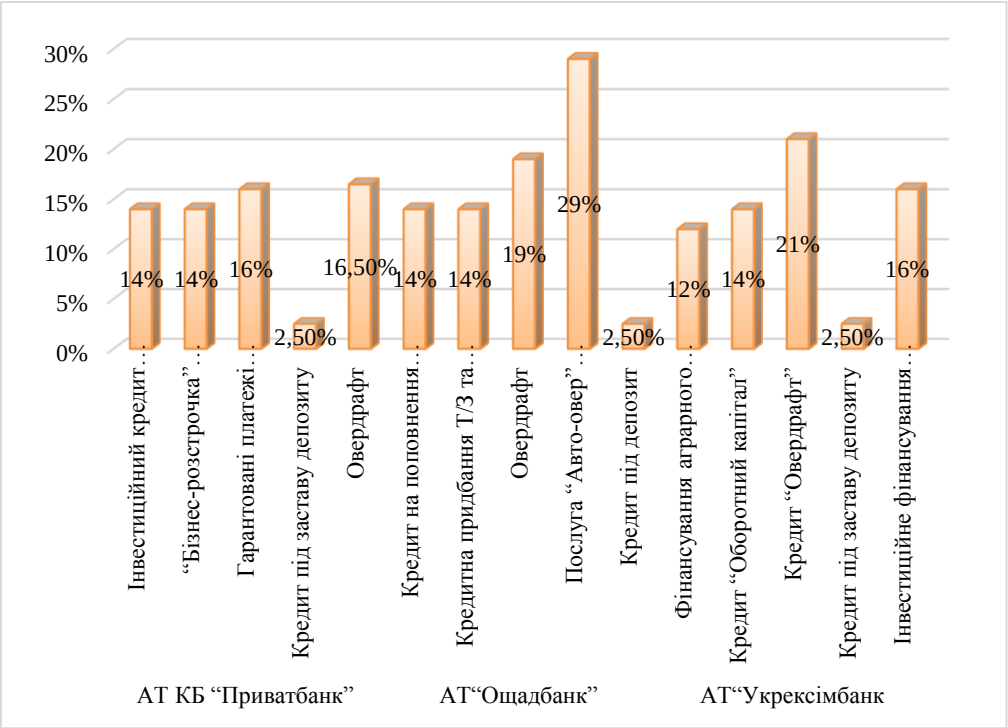

Рис. 2.3 Узагальнення банківських кредитних програм розвитку підприємницької діяльності в Україні. *Складено автором за джерелами[234; 244; 245].*

Передоплата за інвестиційний кредит на обладнання (транспорт та нерухомість) становить від 20% до 50-70% від програми. Це пов’язано з незалежністю банку-учасника у прийнятті рішення щодо рівня пріоритетного авансу залежно від фінансового стану підприємства. Причина в тому, що існує значний рівень ризику переказу коштів.

За умовами програми термін кредитування становить 5 років, а для малого та середнього бізнесу дуже важко взяти борг у 5 млн грн, до 5 років, адже середній дохід бізнесу в Україні становить 30-40%. Таким чином, від інвестицій в 1 млн. грн. дасть прибуток у межах 300-400 тис. грн на рік (за різними оцінками), що, очевидно, не дозволить погасити обов'язкові платежі за кредитом у 5 млн грн. – 90 тис. грн.

Ще однією проблемою при розгляді можливості кредитування компанії є кредитна історія кожної з “перших осіб” керівництва. Так, якщо у директора або останнього бенефіціара в кредитній історії є заборгованість по особових рахунках – кредит давати не можна. Враховуючи цю умову програми, на нашу

думку, доцільно внести зміни до положень, щоб надати банкам право абстрагуватися від минулого негативного досвіду – лише для фізичних осіб, оскільки під цей критерій за оцінками експертів [202], підпадає від 15 до 25% підприємств та фізичних осіб-підприємців.

На початок 2021 року програма 5-7-9 включала 24 банки із 74 банків [247]. Враховуючи, що в середньому на один банк на рік видається 315 кредитів, можна зробити висновок, що державні банки слід заохочувати до участі в програмі, що призведе до збільшення кредитів.

Враховуючи участь усіх 74 банків у програмі, середня кількість кредитів зросте з 315 до 16 680 (еквівалент 38 537 млн грн) на рік, що означає, що до цього процесу буде залучено 22 725 юридичних осіб.

Подальше розширення кредитування – не лише на інвестиційні цілі, а й на кредитування оборотних коштів – є ключовою умовою не лише його успішного розвитку, а й стимулювання підприємництва в цілому. Зазначимо, що у виробництві задіяно лише 34,7% українських підприємств. Впровадження цього бар'єру збільшить кількість учасників – з 50 до 75% підприємств, тобто 1 002 556 МСП, що значно наповнить державу за рахунок додаткового доходу як банків, МСП, так і індивідуальних фермерських господарств, кількість місць – 2 004 122 (з них держава отримує податки на заробітну плату та податки на одного працівника).

Наступний варіант, який потрібно переглянути – збільшити термін кредитування з трьох до п'яти років для поповнення оборотних коштів. Це дозволить знизити ризики як підприємства, так і банку – шляхом застосування індивідуально скоригованого графіка погашення кредиту (включаючи можливість сплати в кінці, відстрочки від 90 до 180 днів, щомісячні платежі за період кредиту), специфіки ведення бізнесу та з урахуванням особливостей проданого товару.

Це зумовлює необхідність розгляду підходів до підвищення ефективності державної підтримки розвитку кредитування малого та середнього бізнесу.

За перші чотири місяці програми було видано 554 кредити на суму 348,4 млн грн. Після запуску 0% кредитів рефінансування існуючий кредитний портфель почав зростати швидше і за 2,5 місяці досяг майже 5 млрд грн за 2,2 тис. кредитних договорів [252].

Динаміка показника об'єму виданих кредитів за програмою "5-7-9%" (рис. 2.4) [256] свідчить про наявність прогресії в цьому процесі.

Аналіз причин такої тенденції та основних цілей цих кредитів [257] свідчить про те, що основним видом кредитування є програма інвестиційного рефінансування наявних кредитів (76%).

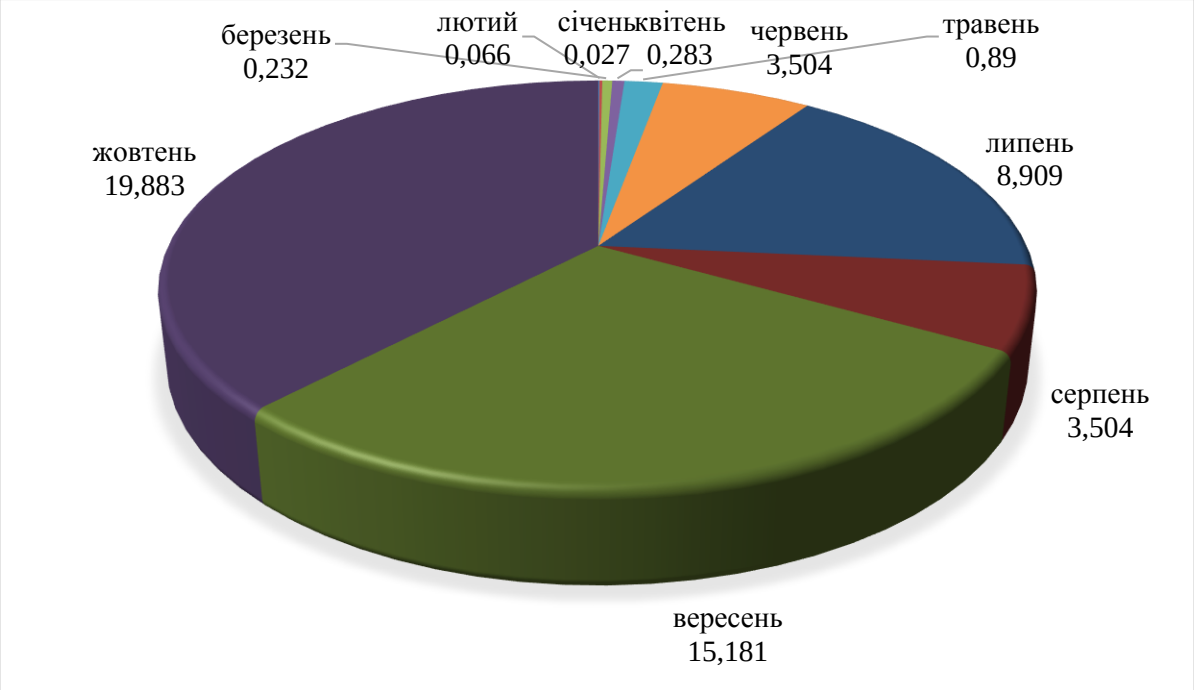

Рис. 2.4. Динаміка показника об'єму виданих кредитів за програмою "5-7-9%". *Складено автором за джерелами: [256; 257].*

Так, після введення урядом антикризового кредиту (видано 2%) в серпні 2020 року [256] Програма почала працювати ефективніше, що підтверджується даними рис. 2.5.

Існуючим суб'єктам господарювання надавали антикризові кредити на 2 роки для збільшення оборотних коштів, їх видавали 2% від загального

кредитного портфеля, але лише у січні 2021 року було оголошено про збільшення терміну кредитування до трьох років [257].

Так, у червні-липні 2020 року загальний кредитний портфель банків, залучених до Програми, зріс лише на 25,4%. Лібералізація вимог до суб'єктів господарювання та запровадження кредитів на оборотні кошти призвели до збільшення кредитного портфеля банків більш ніж на 39,3%, що свідчить про підвищення ефективності цієї програми.

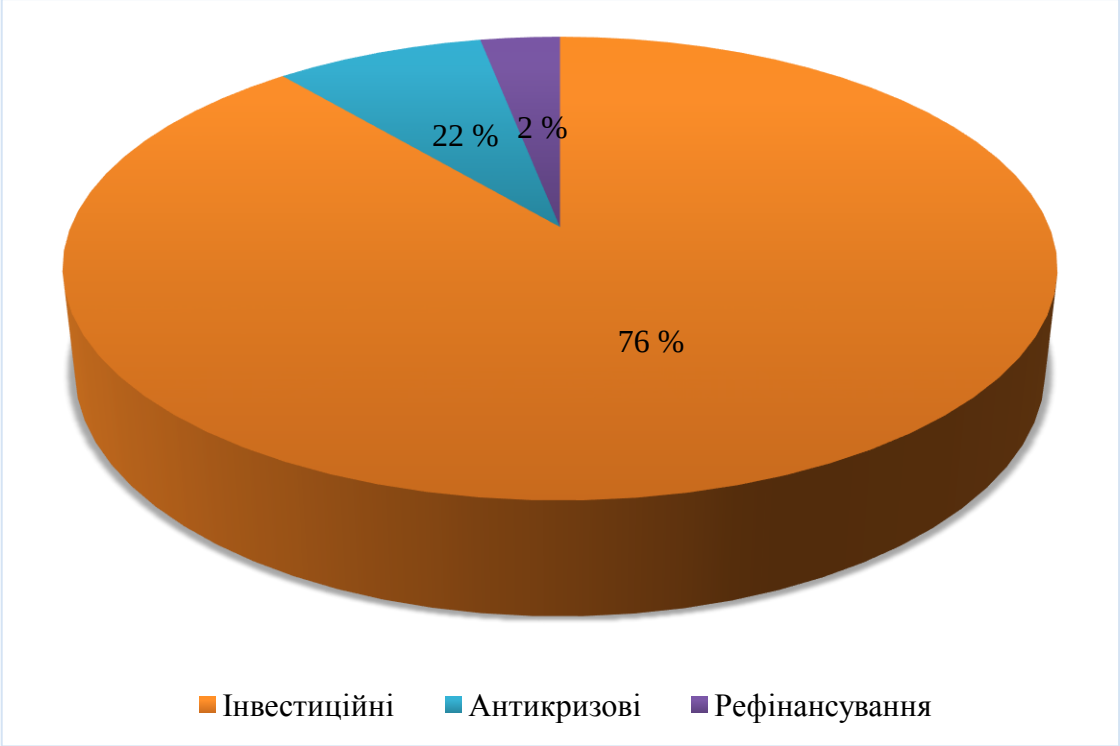

Рис.2.5.Структура портфелю кредитів за Програмою "Доступні кредити 5-7-9%". *Складено автором за джерелами: [256; 257].*

Загальний аналіз показників розвитку Програми засвідчує, з лютого по жовтень 2020 року кредитний портфель банків-учасників Програми збільшився в 988,3%.

Можливість прогнозування та рефінансування можливих позик із збільшенням терміну кредиту на поповнення оборотних коштів – середньомісячний темп приросту 82,3% (середній темп зростання), а також складова загального обсягу кредитування на строк до трьох років.

Отже, можна зробити висновок, що загальна сума кредитів у 2021 році становитиме 229,8 млрд грн, що на 220,5 млрд грн більше, ніж у 2020 році. Це дозволить підприємствам надавати кредити за "європейськими" ставками, розвивати бізнес-процеси, створювати додаткові робочі місця, розширювати процес відтворення.

Основна умова розрахунків – видача кредитів на збільшення оборотних коштів на термін до п'яти років. Така домовленість зменшить суму простроченої заборгованості, оскільки "тіло" кредиту буде "розбиватися" на більш тривалий період часу.

Погореленко Н. та Коваль В. наводять розрахунок потенційних кредитів на потреби в робочій силі терміном на 5 років. "Як початкову суму розрахунку будемо використовувати загальну суму кредитів, виданих при терміні (середньому), що становить 3 роки. Зниження ризику потенційного банкрутства підприємства на 40% (кожен додатковий рік кредитування знижує ризик на 20%) призведе до загального обсягу кредитування за Програмою на 2025 рік: 19883000 • 1387,2%. • 40% = 1103 = млрд грн.). Таким чином, якщо термін кредитування малого та середнього бізнесу буде продовжено з 3 до 5 років, банки зможуть надати додаткові кредити на суму 1,103 млрд грн протягом наступних 4 років Програми. Це не лише посилить вплив існуючих державних нормативних актів" [202], але й забезпечить належний результат у плані стимулювання та підтримки діяльності МСП.

Аналіз показує, що запропоновані зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 р. № 534 значно посилять її дію [224]. Це дозволить збільшити кількість потенційних учасників та збільшити загальну суму кредитів

на 1,103 млрд грн. На практиці це призведе до створення нових робочих місць, підтримки національних виробників та економічного зростання в цілому.

Таким чином, сьогодні активізація підприємницької діяльності потребує підтримки всіх учасників цього процесу. Це є результатом реалізації відповідних складових кредитної політики банків, зацікавленості представників МСП у співпраці з державою, посиленого сприяння та оперативного перегляду існуючих компонентів програми пільгового кредитування від держави. Тільки відповідальна участь учасників цього процесу сприятиме реалізації принципу "відповідального кредитування" як запоруки успіху в подоланні наявних проблем.

Висновки до розділу ІІ

1. Визначено, що для подальшого розвитку підприємницької діяльності Україні необхідно продовжити адаптацію національного законодавства до європейських норм і стандартів, зокрема здійснити законодавчі зміни для отримання режиму внутрішнього ринку європейських країн та взаємне визнання електронних довірчих послуг тощо.

2. Обґрунтовано необхідність належного захисту права приватної власності та нормативно-правового регулювання посилення протидії "злиття" та "захвату" підприємств; правові гарантії стимулювання розвитку підприємницької діяльності. Доведено необхідність законодавчих змін щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам господарювання під час карантину.

3. Визначено, що державне регулювання у сфері підприємництва забезпечує ефективне функціонування установ, у тому числі таких як Український фонд підтримки підприємництва, Рада з інноваційного розвитку, Рада бізнес-омбудсмена, Офіс розвитку малого і середнього підприємництва, Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Фонд розвитку інновацій (Український фонд стартапів), Національний фонд інвестицій України.

4. Доведено, що шляхами покращення фінансування підприємництва можуть бути: державне коригування процентної політики банків, залучення їх до безпосередньої участі в проєктах, особливо інноваційних, з узгодженою часткою участі банку у фінансових результатах; диференціація кредитів залежно від специфіки господарської діяльності позичальника та цільового призначення залучених коштів за розміром, терміном використання, можливими процентними ставками; розвиток і запровадження ефективного механізму фінансування, що дозволяє залучати до підприємницької діяльності та використовувати ресурси, які не використовуються в економіці.

Основні наукові результати даного розділу опубліковано в працях автора [136; 137; 138].

РОЗДІЛ ІІІ.
УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

3.1. Впровадження інноваційних механізмів державно-приватного партнерства у сфері підприємницької діяльності в Україні

Сьогодні активно відбувається перебудова економіки, яка проявляється в збільшенні витрат на розробку новітніх технологій, всебічної підтримки інновацій. Цей етап щороку характеризується збільшенням фінансування фундаментальних та прикладних досліджень, прискореним досягненням нововведеного за рахунок стимулювання інтеграції науки з приватним сектором, всесвітнім співробітництвом розвитку інноваційної діяльності, орієнтуванням науково-технічного потенціалу на вирішення основних економічних та соціальних задач.

Ключову роль у розвитку країни в цілому в нинішній час грають інтелектуальний потенціал суспільства, інститути підтримки інноваційної діяльності, системи комерціалізації результатів інноваційної діяльності, механізми державної науково-технічної та інноваційної політики [5]. За різними оцінками на долю наукових та інноваційних факторів відводиться від 70 до 95 % приросту ВВП у розвинених країнах.

Інновації є одними з основних факторів, які дозволяють отримати конкурентні переваги підприємницької діяльності, регіонів або цілих країн. Вони складають основу підприємництва, а також здатність впроваджувати нові ідеї в конкретні технічні та комерційні досягнення.

Проте всі сучасні економічні теорії вказують на те, що інновації є джерелом розвитку лише при умові активного та ефективного їх використання, а також створення сприятливого середовища для їх ініціювання. У цій зв’язку необхідно говорити тільки про потенційну здатність нових ідей, продуктів і технологій, створювати нові цінності, що виявляється в конкретних бізнес-

процесах лише під впливом зацікавленості власників та грамотного управління людьми.

Перехід української економіки на інноваційну модель розвитку є для нашої країни важливою необхідністю, оскільки саме інновації виступають потенційно-універсальним і довгостроковим імпульсом зростання.

Інноваційне підприємництво як форма прояву моделі інноваційного розвитку має стати вирішальним чинником побудови "нового" українського суспільства в умовах глобалізації. Основний акцент сьогодні зміщено на завдання прискореного впровадження інновацій розвиток, перехід до стратегії економіки знань. Він заснований на інтелектуальних ресурсах, інтелектуальний капітал, наука, процеси передачі результатів творчої діяльності у виробництво матеріальні та духовні блага. У розвинених країнах частка галузей з інтенсивним використання інтелектуального капіталу сьогодні становить понад 50% і цей показник постійний збільшується [10, с.5].

Нормативно-правовою базою для впровадження інноваційної підтримки підприємницької діяльності є Закони України "Про наукову та науково-технічну діяльність" [87], "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" [73], "Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні" [91], "Про індустріальні парки" [233], "Про особливий режим інноваційної діяльності технопарків" [94], "Про інноваційну діяльність" [83], "Про державно-приватне партнерство" [289].

Характерною рисою нової моделі економічного зростання є широкий розвиток венчурного капіталу підприємництва, залучення венчурного капіталу для фінансування інноваційного бізнесу. І форми а мотиви такого залучення можуть бути абсолютно різними: від спонсорства до спільної участі у прибутку від викупу акцій або внесків до статутного капіталу. Постановка цілей також поширена фонди науково-інноваційного розвитку. У контексті фінансування інновацій в Україні [51; 52]

Особливої уваги заслуговує питання розвитку венчурного капіталу. Відомо, що, зокрема в європейських країнах і венчурний капітал є важливим

інструментом фінансування досліджень і розробок розвиток високих технологій, підтримка малого та середнього бізнесу. На жаль, роль венчурного капіталу в цих областях в Україні залишається незначним.

Венчурний бізнес виступає посередником між потенційним інвестором і компанією, яка потребує стартового капіталу або інвестицій для реалізації нового проєкту.

Варто наголосити, що інноваційна підтримка підприємництва – це складний процес перетворення нових ідей і знань в економічний об'єкт відносини. Зрозуміло, що такий процес є складною багаторівневою системою економічних відносин на "матеріалізацію" знань, що характеризується специфічними взаємозв'язками та закономірностями. Ключову роль тут має відігравати держава.

У процесі практичної реалізації державної інноваційної політики необхідно констатувати, що в Україні досі відсутні сприятливі умови для інновацій, формування попиту на інновацію.

Для цього необхідна, перш за все, максимальна мобілізація підприємницьких ресурсів національної економіки, які мають стати основним драйвером інноваційних процесів в Україні. Надзвичайно важливим завданням держави є створення для цього належних умов інфраструктури для стимулювання бізнесу рухатися інноваційним шляхом розвитку.

На сьогодні існує різноманітність інноваційних форм взаємодії між державою та підприємствами, які впроваджено і реалізуються в даний час в Україні, але в той же час "Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року" [258] вказує на те, що кількість та фінансові показники інноваційних проєктів є низькою.

Важливо наголосити, що організаційні та управлінські рішення в інноваційній сфері пов'язані з процесами як мікро так і макроекономічного розвитку, зокрема створенням технопарків, технологічних міст, проєктів ресурсозбереження, інтелектуалізація всієї виробничої діяльності [11].

В Законі України “Про інноваційну діяльність” [83] сутність поняття “інноваційна діяльність” тлумачиться як “діяльність спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює вихід на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг” [83].

Також, невід’ємним аспектом сучасної ділової активності підприємницької діяльності є професійна здатність опановувати навички успішного формування ділових відносин з тими суб’єктами господарювання з якими вони співпрацюють [3, с.42]. Так, підприємці постійно мають шукати партнерів з більшими можливостями для доступу до нових ринків і каналів збуту, обміну досвідом, ресурсами або з метою зниження ризиків. Чим складніше стає бізнес-середовище-наприклад, з появою нових технологій або з прискоренням інноваційних циклів – тим більше сенсу в такій взаємодії. Чим вище рівень професійності в “управлінні відносинами”, тим більша ймовірність того, що вони стануть “партнерами на вибір” і зможуть створити цілі портфелі практичних та ціннісних партнерств [51; 52; 161; 162; 163].

Варто зазначити, що індикатори для оцінки ефективності партнерства обираються кожним партнером індивідуально залежно від особливостей його діяльності та стратегічних цілей участі у партнерстві [4]. Для того щоб існуюче партнерство було ефективним, а також демонструвало єдність та узгодженість, необхідно максимально враховувати мотиви і очікування партнерів для того, щоб обрати відповідні типи і форми партнерських відносин [3].

Співпраця з партнерами забезпечує різноманітні можливості для збільшення сприятливих умов з метою розвитку підприємницької діяльності, зокрема через оптимізацію кількості партнерів, налагодження двостороннього зв’язку на відповідних рівнях для сприяння швидкому вирішенню проблем без затримок та суперечок, що призводять до зайвих витрат, залучення партнерів до визначення закупівельних потреб і розроблення спільної стратегії, оцінка, визнання і винагорода зусиль партнерів. Тому виникає необхідність пошуку ланок, які потребують оптимізації та обґрунтованих шляхів налагодження

інноваційних партнерських відносин у сфері підприємництві діяльності – таким партнером може виступати держава.

Серед сучасних інноваційних форм державно-приватного партнерства варто виділити наступні: гарантійні фонди кредитування, пільгове кредитування, співфінансування, лізинг, франчайзинг, консалтинг, технопарки, індустріальні парки, централізований бухгалтерський облік, венчурне фінансування, кредитні спілки, бізнес-центри, бізнес-інкубатори, комплексне обслуговування малих підприємств, реструктуризація промислових підприємств, страхування (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Інноваційні форми державно-приватного
партнерства у сфері підприємницької діяльності

Інноваційні форми державної підтримки підприємств	**Переваги для держави**	**Переваги для підприємств**
Гарантійні фонди кредитування	Зниження ризиків неповернення кредитів	Зниження ставки кредитування на 3 - 5 %
Пільгове кредитування	Збільшення обсягів кредитних вкладень	Зниження ставок по кредитах за рахунок зниження ставок по депозитах
Співфінансування	Можливість кредитування частини проєкту по тарифних ставках	Зниження середніх ставок по кредитах, залучених для реалізації проєкту на 6 - 8 %
Лізинг	Забезпечення повернення основної частини позики у вигляді частини обладнання, яка передається у лізинг	Розстрочка оплати обладнання, прискорена амортизація, зниження суми гарантій на 2 -3 %
Франчайзинг	Розширення бізнесу тільки за рахунок змінних витрат	Економія на постійних витратах
Консалтинг	Підвищення якості підготовки та супровід проєктів	Економія на витратах по розробленню проєктів на 2,5 - 3%
Технопарки, індустріальні парки, технополіси	Концентрація експертів, розвиток бізнесу	Податкові пільги, впровадження та розвиток інновацій у бізнес

Продовження таблиці 3.1

Централізований бухгалтерський облік	Розширення бази аудиторських фірм	Економія по обліку витрат
Венчурне фінансування	Вихід на високоприбуткові проєкти	Первісна фінансова підтримка інновацій
Кредитні спілки	Акумуляція грошових коштів	Пільги при цільовому кредитуванні учасників спілки на 5 - 7%
Бізнес-центри, коворкінг	Комплекс послуг для широкого кола підприємств	Економія на організаційних витратах по веденню бізнесу
Бізнес-інкубатори	Зростання кількості проєктів, збільшення робочих місць, освіта населення	Економія на оренді виробничих потужностей та загальновиробничих витратах
Комплексне обслуговування підприємств	Розширення кількості легально працюючих підприємств; вивід тіньових грошових потоків	Висока якість послуг для підприємства при мінімальних витратах
Реструктуризація промислових підприємств	Запуск вільних виробничих потужностей	Незалежність особистих доходів робітника від результатів роботи підприємства – банкрута
Страхування	Зниження матеріальних та фінансових ризиків	Зниження матеріальних та фінансових ризиків

Складено автором за джерелами [3; 4; 51; 52; 165; 166].

Варто детальніше розглянути умови та особливості реалізації інноваційних форм державно-приватного партнерства. Трансформації, що відбуваються у світовій економіці, вимоги науково-технічного прогресу щодо заміни основних фондів та необхідність більш ефективного використання фінансових ресурсів передбачають використання нових методів оновлення техніко-матеріальної бази. З цих міркувань лізинг за останні роки став нетрадиційним, проте ефективним інструментом інвестування. Спочатку лізинг було започатковано в США, пізніше впроваджено в інші країни, зокрема в Європу.

З точки зору фінансових експертів, *лізинг* – це метод фінансування, середньостроковий або довгостроковий, який реалізується фінансовою компанією, що має договір оренди товарів в якості юридичної підтримки. Більш широке визначення поняття лізингу може бути наступним: “метод торгівлі та фінансування в місці знаходження фінансових установ, що спеціалізуються на цих операціях, фінансових установ або прямих виробників, компаній, які

виконують певні операції або не мають достатніх позикових коштів для їх придбання” [298].

З іншого боку, лізинг – це метод, який здійснюється спеціалізованими фінансовими фірмами для бенефіціарів, у яких немає власних кредитів або коштів для їх придбання товарів та послуг у виробників. В останні роки внесок лізингових операцій свідчить про збільшення частки загальних інвестицій в основний капітал країн. Факторами, що стимулюють розвиток лізингу, є фінансові переваги в порівнянні з банківськими кредитами (прискорена амортизація, включаючи віднесення лізингових платежів на виробничі витрати і так далі).

У 2021 році був прийнятий Закон України “Про фінансовий лізинг” [99] № 1201-IX від 04 лютого 2021 року. Однак не всі прогалини враховані новим закон про фінансовий лізинг. Зараз “непрямий лізинг” (indirect leasing), який є найвигіднішим для лізингоодержувача, функціонувати за українським законодавством не може. Механізм фінансування, за яким лізингоодержувач самостійно визначає предмет лізингу та його постачальника, спричиняє для лізингодавця значні невиправдані ризики.

Частина 1 статті 808 “Цивільного кодексу України” вказує: “якщо відповідно до непрямого договору лізингу вибір продавця (постачальника) предмета договору лізингу був зроблений лізингоодержувачем, продавець несе відповідальність перед лізингоодержувачем за порушення обов’язку щодо якості, цілісності, працездатності предмета договору лізингу, його доставки, заміни, непотрібного усунення недоліків, встановлення та виконання і т.д.” [289]. Однак законодавець не уточнює щодо ризику невиконання поставки, ненадання послуги тощо. Звичайно, лізингодавець може повернути підписку в судовому порядку, але цей процес ні в якому разі не є швидким, а саме судове рішення часто взагалі неможливо виконати.

Особливо коли продавець обраний лізингоодержувачем цілеспрямовано. Але в будь-якому випадку ні “Цивільний кодекс”, ні спеціальний діючий закон

“Про лізинг” не звільняють лізингодавця від відповідальності за невиконання продавцем умов поставки.

Новий закон передбачає, що якщо вибір продавця (Постачальника) предмета договору фінансової оренди здійснюється орендодавцем, продавець (постачальник) та орендодавець несуть солідарну відповідальність перед орендарем як за зобов’язання з постачання як такого, так і за повернення коштів (зокрема, авансовий платіж), у тому числі за сплату штрафних санкцій.

Тобто відповідальність лізингоодержувача за доставку предмета лізингу при виборі продавця самим орендарем не знімається. Водночас законодавець не враховує принцип звільнення лізингодавця від відповідальності, закріплений у положеннях Конвенції УНІДРУА “Про міжнародний фінансовий лізинг” від 28 травня 1998 року.

Таким чином, відповідно до частини 1 (А) статті 8 Конвенції, якщо інше не передбачено цією Конвенцією або не встановлено в договорі оренди, орендодавець не приймає на себе жодних зобов'язань перед орендарем щодо обладнання, за винятком випадків, коли орендар зазнав збитків через те, що покладався на досвід і думку орендодавця і через втручання орендодавця у вибір постачальника або технічні вимоги обладнання.

Частина 1 статті 10 Конвенції передбачає, що зобов’язання постачальника за договором поставки також стосуються орендаря, як це було б, якби орендар був стороною цього договору і якби обладнання повинно було бути доставлено безпосередньо орендарю.

Ключовим положенням конвенції про відповідальність орендодавця є частина 5 статті 12, згідно з якою орендар не може пред’являти ніяких інших претензій до орендодавця щодо непоставки обладнання, поставки із затримкою або поставки обладнання, яке не відповідає договору поставки, за винятком випадків, коли це є результатом дії чи бездіяльності лізингодавця.

Крім того, аналогічні положення були передбачені в типовому Законі “Про лізинг”, прийнятому на двадцять п’ятій пленарній сесії Міжпарламентської асамблеї держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав (Резолюція № 25-

6 від 14 травня 2005 року). Згідно з його частиною 2 статті 14, ризик “невиконання продавцем своїх зобов’язань за договором купівлі-продажу предмета лізингу несе сторона, яка вибрала продавця, якщо інше не передбачено договором лізингу”. Однак це положення не знайшло відображення в чинному законодавстві України.

Факторинг можна охарактеризувати як надзвичайно зручну і вигідну форму партнерства. На додаток до фінансування оборотного капіталу, факторні компанії надають підприємствам ряд бухгалтерських, інформаційних, торгових, транспортних, страхових кредитних і юридичних послуг. Факторингова послуга також забезпечує відчутні переваги для клієнтів.

У сучасній вітчизняній практиці факторинг тільки набирає обертів. Більшість підприємців не тільки не користуються ним, але часто навіть не знають про його існування. Виходячи з усіх переваг факторингу, очевидно, що його необхідно розвивати, оскільки він також сприятиме розвитку малого та середнього бізнесу в країні. Для цього, в першу чергу, необхідно підвищити грамотність підприємців. Необхідно відійти від стереотипу, що факторинг обмежується тільки послугою кредитування. Факторинг не слід розглядати як окрему послугу або інструмент, це набір послуг, набір продуктів, які Факторингові компанії пропонують своїм клієнтам. Факторинг є одним з найбільш швидкозростаючих секторів фінансового ринку в світі (якщо подивитися на останні 20-30 років), тому не можна недооцінювати його потенціал – в найближчому майбутньому він може перетворитися в окрему галузь фінансової індустрії, яка порівнянна з банками і страховими компаніями. Найважливішим засобом як розвитку підприємництва, так і підвищення ефективності партнерських відносин між підприємствами та економікою в цілому є економічна інтеграція великого і дрібного виробництва.

Трактування поняття “факторинг” в українському законодавстві відображено відразу в декількох правових актах:

– відповідно до “Цивільного кодексу України” [289] дано визначення договору факторингу: за договором факторингу одна сторона (фактор) передає

або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за винагороду (будь-яким способом, передбаченим договором), а клієнт відкликає або зобов'язується передати фактору своє право грошової вимоги третій стороні (боржнику);

– згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність" [101]: факторинг – це набуття права вимоги на виконання зобов'язань готівкою за поставлені товари або надані послуги, прийняття на себе ризику виконання таких вимог і прийняття платежів.

Виходячи з цього, договір факторингу – це договір, за яким поступається грошова вимога, за яку перераховуються гроші, на платній основі. Сторонами договору факторингу є фактор (це може бути банк або інша фінансова установа, що має право здійснювати факторингові операції) і клієнт (це може бути фізична або юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності).

Останнім часом найбільш поширеною формою партнерства між державою і бізнесом стала система договірних відносин – *франчайзинг або комерційна концесія.* На сьогодні законодавчо врегульовані "механізми дій" для всіх учасників франшизи. Звичайно, в будь-якій сфері можна знайти якісь недоліки, адже бізнесу, позбавленого будь-якого ризику, не існує. Але саме франчайзинг зводить ризики до мінімуму. Франчайзі отримує великий досвід роботи в якості франчайзера, крім того, що він має право використовувати вже просунутий бренд. Франчайзі знаходиться під деяким наставництвом франчайзера, оскільки останньому також фінансово вигідно успішно просувати свою франшизу на ринку і розширювати мережу представництв свого бренду. Навіть багато фінансових установ і банків з повагою і великою довірою ставляться до співпраці і кредитування франчайзингових проєктів, незважаючи на те, що у підприємця за плечима практично немає досвіду ведення бізнесу [260].

Також варто зазначити, що *венчурні (ризикові)* компанії є активними учасниками інноваційної діяльності. Послуги венчурного капіталу, які входять до числа зовнішніх інвесторів-початківців, привернули увагу багатьох дослідників завдяки своїй впливовій ролі у створенні нових компаній. Фірми

венчурного капіталу пропонують не тільки фінансові інвестиції, а й цінні нематеріальні активи, засновані на їх досвіді. Цей аспект інвестицій венчурних фірм має вирішальне значення, оскільки молодим фірмам часто не вистачає як фінансових, так і нематеріальних ресурсів, включаючи минулий досвід і знання, необхідні для розвитку бізнесу [20].

Варто наголосити, що діяльність венчурних компаній спрямована на наукові дослідження, впровадження інновацій та фінансування інноваційних проектів. Діяльність таких компаній пов'язана з дуже високим ступенем ризику, але таке підприємство має значні переваги:

– наявність стабільної позиції на інвестиційному ринку;

– можливість отримати досить високі дивіденди за своїми акціями;

– можливість швидкої переорієнтації на інші напрямки дослідницької діяльності;

– вузька спеціалізація, конкуренція фінансових і матеріальних ресурсів в обраній галузі досліджень.

Перевагою венчурних підприємств є, з одного боку, вузька спеціалізація, концентрація матеріально-технічних і фінансових ресурсів в обраній галузі досліджень, а з іншого – можливість швидкої переорієнтації на інші сфери діяльності.

У зв'язку з цим основними організаційними формами венчурного підприємництва є: внутрішні венчурні фірми, які створюються у вигляді дослідницьких відділів при великих промислових корпораціях; незалежні венчурні фірми, які організовані у формі акціонерних товариств і працюють за рахунок приватних та інституційних інвесторів; реалізація компаній, які створені однією або кількома великими корпораціями у формі дослідницьких консорціумів і працюють від імені засновників; зовнішні венчурні фірми. фінансується інвестиційними фондами, компаніями і трастами. Метою таких фірм є накопичення великих обсягів венчурного капіталу та фінансування спеціалізованих інноваційних (ризикованих) проектів. Всі венчурні фірми найчастіше обслуговують перші два етапи інноваційного процесу-народження

або пошук ідеї та техніко-економічне обґрунтування проєкту. Більші фірми також можуть виробляти прототипи і вивчати ринки збуту [20].

Однак лише обмежене коло новостворених підприємств домоглися успіху в залученні венчурних інвестицій, і терміни отримання інвестицій варіюються від початкової стадії до пізньої стадії зростання стартапу. Дослідження показують, що чим раніше стартап пропонується для інвестування венчурними компаніями, тим вище ефективність його розвитку. Це говорить про те, що венчурні інвестиції призводять до стійкого зростання на початковому етапі.

Серед сучасних моделей інноваційної кооперації держави і бізнесу варто виділити *субконтрактацію*, яка передбачає довгострокові партнерські відносини на основі контракту з метою підвищення ефективності виробничого процесу, мінімізації витрат, задоволення попиту високоякісною продукцією в умовах трансформації ринку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Досвід світових економічних гігантів показує ефективність субконтрактації, і в складних умовах розвитку України це особливо актуально. Важливими завданнями є вибір моделі побудови субпідрядних відносин в Україні, рішення щодо інфраструктурної підтримки в регіонах. Результатом розвитку підприємницької діяльності стало те, що зовнішнє середовище підприємства відіграє все більш важливу роль, оскільки фірми більше не є замкнутими системами, а взаємопов’язані загальними організаційними, економічними і соціальними процесами. В умовах ринкових перетворень на перший план виходять проблеми поглиблення відносин господарюючих суб’єктів не тільки з діловими партнерами, а й з усією інфраструктурою ринкової економіки. Саме в процесі взаємодії учасників, включаючи споживачів, постачальників ресурсів, носіїв унікальних для підприємства компетенцій, відбувається обмін їх знаннями та компетенціями та їх реалізація [20].

Аналіз міжнародного досвіду застосування субконтрактних відносин показав, що поява спеціалізованих інфраструктурних організацій (наприклад, Центрів субконтрактації), що надають послуги, дозволяють підприємствам

швидко та ефективно знаходити партнерів, замовників і постачальників. Такі організації-центри (біржі) субконтрактації діють у всьому світі, їх діяльність підтримується Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО), територіальними торгово-промисловими палатами, асоціаціями виробників. Центр субконтрактації – це організація, що сприяє розвитку підприємництва й формує інфраструктуру промисловості на міжрегіональному, регіональному чи локальному рівнях. Діяльність Центру субконтрактації має інституціональний характер, здійснюється в інтересах регіону/галузі та не має бути прямо орієнтована на одержання прибутку, але поступовий вихід Центра на самоокупність – одна з необхідних задач.

Водночас, досвід, накопичений у промислово розвинених країнах, свідчить про те, що зусилля щодо створення і реалізації Центра субконтрактації приводять до успіху, тільки якщо Центр має певну оперативну і бюджетну самостійність [1, с.48; 323, с.92]. Створення інституціональної бази Центру субконтрактації припускає різноманітні рішення. Спосіб добору й реалізації має забезпечувати оптимальне сполучення економічності, ефективності та прийнятності для місцевих субконтракторів.

Наступною інноваційною моделлю державно-приватного партнерства є створення *технополісів* – це науково-виробничі комплекси, створені для виробництва нової передової продукції або розробки нових високотехнологічних технологій на основі тісних зв'язків з університетами та науково-технічними центрами. Вони об'єднують науку, технології та підприємництво та забезпечують тісну співпрацю між академічною наукою, підприємцями та місцевими та центральними органами влади. Функція технополісу полягає в максимальному використанні унікального наукового, виробничого і людського потенціалу великого міста, його зручного економіко-географічного положення за рахунок формування життєво важливої інфраструктури для інновацій. Основою технополісу є його науково-дослідний комплекс. Вона готує радикальні технологічні прориви, засновані на фундаментальних наукових дослідженнях міжгалузевого характеру, які визначають перспективи її

виробничих потужностей. Технополіси істотно розрізняються за масштабами, структурою та обсягом послуг, що надаються, рівнем наукомісткості та складом учасників. Технополіси можуть включати:

– науково-дослідні організації та установи;
– промислове підприємство;
– об’єкти культури та побуту;
– муніципальні та інформаційні мережі;
– центри проектування;
– фінансові та кредитні установи;
– торгові, посередницькі, консалтингові та інші структури.

Технополіс характеризує гнучкість для формування нових структур, перерозподілу ресурсів, формування нових суб'єктів наукової, науково-технічної та виробничої діяльності. Дослідницькі, промислові та інші організації в ІТ самоорганізуються на основі загальної інфраструктури та інформаційної мережі, певної спеціалізації, а роль органів управління обмежується створенням базової інфраструктури, вирішенням різних організаційних питань, стимулюванням дослідницької діяльності та сприятливим економічним кліматом. Зазвичай технополіси створюються в місцях, де розташовані найбільші спільноти вчених і університетів; поряд з найбільшими промисловими компаніями і в місцях зосередження висококваліфікованих фахівців; на перетині найбільших автомобільних і авіамаршрутів; в місцях зі сприятливими природно-кліматичними умовами, високим культурним рівнем населення.

Створення технополісів охоплює тривалий період часу і проходить в 4 етапи:

– *підготовчий* – формування концепції, на це йде близько 5 років;
– *стратегічний* – створення базової інфраструктури технополісу, яка розрахована на 15-20 років;
– *етап розвитку* технополіса тривалістю від 10 до 20 років;

– *комерційна стадія* – на якій реалізовані напрямки високотехнологічного процесу починає давати економічну дохідність. Цей етап завершує створення і розвиток технополісу з певною спеціалізацією для нього.

Ключовими факторами успішного розвитку технополісу можна вважати розробку радикального плану його формування, створення критичної маси талановитих вчених, інженерів і підприємців, наявність тісних зв'язків між академічною наукою, промисловістю і державними органами, широке залучення ризикового капіталу та інших фінансових ресурсів [31, с.395].

В Україні Постановою КМУ "Деякі питання підготовки до реалізації національного проекту "Технополіс" – створення інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій" і його складових" № 1014 від 31 жовтня 2012 року прийнято рішення затвердити попереднє техніко-економічне обґрунтування Національного проекту "Технополіс", подане державним агентством з інвестицій та управління національними проектами, спрямоване на створення інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій. Його пріоритетною галузевою спеціалізацією визнані: інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології та фармацевтика, енергозбереження та енергоефективність, нанотехнології, аерокосмічна промисловість, мікроелектроніка. Складовою національного проекту "Технополіс" є Проект "BIONICHill" [31, с.428].

Був обраний найбільш відповідний підхід з точки зору державних інтересів, що враховує аспект економії бюджетних коштів, а також дійсно ефективний з точки зору підтримки суб'єктів підприємництва, закріплений в Законі України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" 1991 року [76], згідно з яким Технополіс класифікується як один з різновидів спеціальних (вільних) економічних зон (далі – СЕЗ). У проєкті закону України "Про технополіс П'ятихатки" цей підхід був доопрацьований і запропоновано визначення "технополісу як особливої економічної зони науково-технічного та інноваційно-впроваджувального типу, яка є частиною території України, де встановлено і діє особливий режим

інноваційної та інвестиційної діяльності, а також порядок застосування і дії законодавства України шляхом запровадження пільгових митних, податкових та інших умов для реалізації національними та іноземними юридичними і фізичними особами інноваційних та інвестиційних проектів, зареєстрований у порядку, встановленому чинними нормативними правовими актами" [64].

Так, було внесено пропозицію про введення у вітчизняне законодавство визначення поняття "технополіс" – як СЕЗ науково-технічного та інноваційного типу реалізації. Відповідно до цього підходу сформульовано визначення поняття "технополіс П'ятихатки" як особливої економічної зони науково-технічного та інноваційно-впроваджувального типу, яка створюється в межах території Харківської області і де введено і діє спеціальний режим для реалізації національними та іноземними юридичними та фізичними особами інноваційних та інвестиційних проектів, зареєстрованих у встановленому цим законом порядку. Це формулювання підкреслює поєднання двох критеріїв при визначенні технополісу: територіального і проектного, які повинні застосовуватися одночасно.

Світовий досвід показує, що одним з найбільш ефективних способів державної підтримки високотехнологічних, наукомістких, екологічно чистих виробництв є створення регіональних науково-технологічних парків або *технопарків*, що формують організаційну основу інноваційних процесів, що грають важливу роль в передачі високих технологій в галузі фундаментальних розробок у виробництво та сприяють комерціалізації науки, позитивним структурним змінам в економіці, зростанню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

Науково-технічний парк – це комплекс науково-дослідних інститутів, лабораторій і дослідних заводів, створених на заздалегідь підготовлених територіях навколо великих університетів з розвиненою інфраструктурою (лабораторні корпуси, багатофункціональні виробничі об'єкти, інформаційно-обчислювальні центри колективного користування, транспортні та інші системи зв'язку, магазини, житлові приміщення).

Створення технопарків засноване на наступних принципах:

– координація діяльності та співпраця таких основних ланок, як наука, вища освіта, державний виробничий сектор, приватні компанії, місцеві та регіональні органи влади;

– підтримка малих наукомістких підприємств;

– концентрація і використання ризикового капіталу.

Діяльність технопарку заснована на повному використанні наявних ресурсів для кращої підтримки діяльності малих венчурних (ризикових) фірм, що входять до його складу. Ієрархічна структура технопарку заснована на модульному принципі. Основним елементом, використовуваним в їх конструкції, є інкубатор. Технопарк являє собою сукупність таких центрів, кожен з яких реалізує спеціалізований набір інноваційних послуг. Поєднання технопарків, інкубаторів і комплексу різних структур, що забезпечують життєдіяльність міста, утворюють Технополіс. Науково-технічні регіони можуть містити технополіси, технопарки та інкубатори, а також велику інфраструктуру, що підтримує наукову та промислову діяльність. Ефективність технопарків багато в чому обумовлена тісними зв'язками з науково-дослідними інститутами.

Створюючи сприятливі умови для підприємницької діяльності у сфері наукомістких технологій і високотехнологічної продукції, технопарки стають необхідною сполучною ланкою між наукою і виробництвом, забезпечують безперервність процесу відтворення інновацій: їх генерації, доведення до впровадження у виробництво.

Технопарки є інструментом активної державної політики, використовуваної для прискорення соціально-економічного розвитку регіонів, технологічного оновлення виробництва, Відродження та стимулювання підприємницької активності.

Одним з найважливіших елементів функціонування технополісів і технопарків *є трансфер технологій* (від “transfer” – передача). Його мета-максимально поєднати науку і виробництво, розвинути ринок високотехнологічної продукції. Це пов’язано з “комерціалізацією” наукових

досліджень, забезпеченням швидкого і ефективного впровадження їх результатів на практиці і їх реальним впливом на збільшення попиту на продукцію, вироблену в технополісах і технопарках, промисловими фірмами.

Крім того, розвиток трансферних технологій дозволяє університетам, академічним та іншим науково-дослідним інститутам продавати результати своєї діяльності і, тим самим, одержувати кошти для заохочення дослідників та їх подальшого розвитку, сприяє модернізації їх матеріально-технічної бази та підвищення рівня наукових досліджень), дозволяє тестувати результати наукової діяльності, швидко усувати недоліки, працювати в тісному контакті з практиками і, отже, більш точно враховувати їх вимоги, а також краще орієнтуватися в ринковій ситуації.

Використання трансфертних технологій допомагає промисловим підприємствам і фірмам створювати конкурентоспроможну продукцію на основі новітніх технологій; приєднуватися до наукових досліджень, що проводяться університетами та науково-дослідними інститутами; співпрацювати з вченими, користуватися їх порадами, а також дослідницькою базою наукових організацій.

Основними напрямками розвитку трансфертних технологій є:

– проведення досліджень університетами та науково-дослідними інститутами на замовлення компаній, спрямованих на створення нових моделей обладнання та технологій;

– співпраця університетів і науково-дослідних інститутів з інноваційними фірмами, яка проявляється у спільній науковій діяльності та передачі перспективних ідей і розробок компаніям для впровадження;

– маркетингові консультації щодо нових продуктів, нових технологій та виробничих процесів;

– підготовка за допомогою університетів та інших вищих технічних навчальних закладів висококваліфікованих співробітників для конкретних високотехнологічних галузей промисловості, організація курсів підвищення кваліфікації та семінарів для співробітників високотехнологічних фірм,

менеджерів, фахівців з маркетингу в галузі високотехнологічної продукції та високих технологій [299, с.398].

Трансфертна діяльність безпосередньо пов’язана з розвитком високотехнологічних галузей промисловості, впровадженням новітніх наукових досягнень, створенням нових зразків продукції та підвищенням технічного і технологічного рівня підприємств. Таким чином, це сприяє формуванню якісно нової економіки, що функціонує на основі високих інформаційних технологій. Трансфертна діяльність також стимулює маркетинг і менеджмент, оскільки вона спрямована на постійне вивчення змін ринкової кон’юнктури, прогнозування пріоритетних тенденцій соціально-економічного розвитку та пошук організаційних, фінансових, технічних, технологічних та інших механізмів розвитку ринку високотехнологічної продукції.

Отже, саме у трансфертній технології найповніше визначається сутність діяльності як технополісів так і технопарків. Законодавчо діяльність індустріальних та технологічних парків в Україні давно врегульована Законом № 991-XIV “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [94] та Закон № 5018-VI “Про індустріальні парки” [233]. Завдання як індустріальних, і технологічних парків – створення спеціальної зони з особливими умовами для запуску та розвитку нового бізнесу. Індустріальні парки є територією розміщення переважно промислових підприємств. Хоча закон не забороняє займатися у рамках індустріального парку науково-дослідною діяльністю.

Варто зазначити, що технопарки безпосередньо є стимулятором високих технологій та інновацій, оскільки вони часто з’являються в університетах і місцях, які потенційно можуть об’єднати молодих і прогресивних підприємців під одним дахом. Найвідомішим у світі прикладом технопарку є Силіконова долина в Сполучених Штатах Америки, яка створена у Стенфордському університеті в Каліфорнії.

За даними Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства, станом на 7 жовтня 2021 року в Україні зареєстровано 47

індустріальних парків. Але тільки на території 12 з них фактично створені підприємства, які працюють. У 35 індустріальних парках досі немає керуючих компаній, що відповідають за їх функціонування [110].

Ситуація з технопарками ще складніша: їх перелік закріплений безпосередньо у відповідному законі. Всього в країні налічується 16 технопарків.

Відповідь на питання, чому індустріальні та технологічні парки не користуються попитом у бізнесу та інвесторів, дуже проста. Немає підтримки з боку держави, яка за законом має виділяти пільгове фінансування за рахунок бюджетних коштів, у тому числі за рахунок зниження вартості банківських кредитів. Також немає ніяких податкових пільг. Хоча це в принципі нонсенс, так як у всіх країнах акцент робиться на наданні бізнесу всіх можливих пільг.

До прикладу, у Польщі підприємці, які запускають свої проєкти на території технопарків, мають право отримати частину раніше сплачених податків. Розмір компенсації може досягати 50-70% [115].

У вітчизняній практиці єдине, на що можуть претендувати учасники технопарків – це цільові субсидії у вигляді мит, які стягуються при ввезенні в країну нового обладнання, комплектуючих і матеріалів, не вироблених в Україні. Верховна Рада України в жовтні 2016 року в першому читанні прийняла два законопроєкти (Проект Закону “Про внесення змін до розділу XX “Перехідні положення” Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки, №2554а-д від 25 квітня 2016 року та “Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки” №2555а-д від 25 квітня 2016 року), який передбачав введення нульової ставки податку на прибуток терміном на 10 років для учасників індустріальних парків, а також звільняв їх від сплати митних зборів при імпорті певних видів обладнання. Але ці законопроекти не дійшли до другого читання.

До речі, слід наголосити, що статистики щодо залучення інвестицій в індустріальні та технологічні парки немає. Все, що є – це тільки дані Міністерства освіти і науки України, яке в березні 2018 року повідомило, що на базі технопарків реалізовано в цілому 120 інноваційних проектів, створено 3500 робочих місць, вироблено інноваційної продукції на 13 млрд грн і перераховано до бюджету 1,3 млрд грн.

Для порівняння, в Чехії після появи індустріальних парків в 1998 році інвестори за сім років вклали в них більше 9 мільярдів євро. У Південній Кореї на індустріальні парки припадає 80 % експорту країни. По суті, саме технопарки можуть зібрати навколо себе експертів, провідних вчених і фахівців і стати місцем зіткнення бізнесу, держави та інвесторів [115].

Технопарки формуються поруч з університетами, які готують фахівців і займаються науковими розробками. У технопарках є бізнес-інкубатори, які дозволяють вченим і підприємцям запускати свої проекти і отримувати консультації від більш досвідчених колег без додаткових витрат і бюрократії.

Як наголошує керівник проєктів з інновацій ДПЕК А.Акімочкін: “у технопарках є безліч варіантів для колаборації бізнесів та створення нових продуктів. Для великих компаній – це доступ до талантів та нових технологій, для малого та середнього бізнесу – це вихід на потенційних клієнтів та інвесторів” [110].

За даними Євразійської економічної комісії (ЄЕК), 48% світових науково-технологічних парків розташовані безпосередньо на території університету, ще 28% знаходяться не більше ніж в 5 км від нього, і тільки 11% розташовані на відстані від 5 до 20 км від університету. 88 % технопарків світу мають один або кілька бізнес-інкубаторів, а 58 % технопарків мають освітні програми.

Директор з інновацій ноосфери М.Рябоконь, зазначає, що: “у технопарків є кошти, які можна використовувати для фінансування перспективних проектів. Наприклад, в особі інвестиційних фондів, які, хоча і не є резидентами технопарку, принаймні, уважно стежать за успіхами резидентів і в якийсь момент підключаються до екосистеми” [110].

У Білорусі податок на прибуток підприємств, що працюють в технопарках, становить 10 %. І прибутковий податок з співробітників таких компаній становить не 13 %, а 9 %.

Для того щоб в Україні розвивалася інноваційна інфраструктура, необхідно змінити законодавство, зокрема, схвалити новий закон про технопарки, удосконалити чинний закон № 991-XIV.

На думку керуючого партнера юридичної фірми “Legal House” Р.Редьки: “головна проблема українського законодавства полягає в тому, що спеціальний закон сам регулює діяльність певного переліку технопарків. Тобто при реєстрації нового технопарку необхідно внести поправки в закон, щоб він поширився і на новостворений технопарк” [110].

Також необхідно посилити участь держави у розвитку технопарків. Сьогодні неможливо створити технопарк без схвалення від органів державної влади. “Для кожного технопарку Президія Національної академії наук визначає пріоритетні напрямки діяльності, а потім вони затверджуються Міністерством освіти і науки України” [110].

Державна реєстрація технопарків також здійснюється Міністерством освіти і науки. Більш того, це можливо тільки після успішного проходження експертизи. Без цього технопарк не з’явиться. Іншими словами, процедура складна, заплутана і бюрократична.

Спроба вдосконалити законодавство, що регулює діяльність технопарків в Україні, була зроблена в лютому 2016 року. Верховна Рада України прийняла в першому читанні проект закону Проект Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності технологічних парків” №2216а від 07 липня 20115 року. Його розробило МОН, а ініціював КМУ. В. Галасюк, на той час голова парламентського комітету з промислової політики і підприємництва, представляючи документ, заявив, що цей законопроект “допомагає науковим і освітнім університетам і науково-дослідним інститутам співпрацювати з реальним сектором економіки” [110].

Законопроект передбачав спрощення процедури реєстрації технопарків і посилення контролю за витрачанням бюджетних коштів. У той же час там знову немає ні слова про податкові пільги. Однак спільна ініціатива Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки не була прийнята таким чином: у березні 2018 року депутати відклали розгляд законопроекту № 2216а у другому читанні і більше до нього не поверталися.

Оскільки українські підприємці не зверталися за допомогою до держави, вони концентруються в бізнес-кластерах та інноваційних парках. По суті, це аналоги технопарків, але створені за участю приватних інвесторів. Найбільш відомими проектами цього плану UNIT.City у Києві, LvivTech.City у Львові та UNIT.City Kharkiv у Харкові, які фінансує бізнесмен В. Хмельницький. “Інноваційні парки – це платформи для розвитку екосистеми, де IT, технологічні та інноваційні компанії, а також освітні установи, акселератори та інкубатори для стартапів та ключові українські та міжнародні корпорації – всі є частиною та учасниками процесу пошуку нових рішень, технологій та створення нових бізнесів”, зазначив виконавчий директор холдингової компанії UFuture М.Тимощук [110]. Серед резидентів цих парків – швейцарська компанія Syngenta (один із лідерів у галузі виробництва засобів захисту рослин), а також українські стартапи, які змогли вийти за рамки інкубатора: Solar Gaps (енергоефективні жалюзі, що акумулюють енергію сонця), Cardiomo (система моніторингу стану) здоров'я людини) та Delfast (розробники електробайків).

Також *бізнес-інкубатори* вважаються одним з потенційно ефективних економічних засобів прискорення впровадження інновацій в економічний розвиток. Основною метою бізнес-інкубатора є надання пріоритетної підтримки малому (переважно інноваційному) підприємництву.

Вченим, інженерам і винахідникам, які виявили бажання відкрити власну справу, надається пільговий доступ до всього необхідного для реалізації їх ідей в інкубаторі. Startup”, зазвичай, зазнають банкрутства через незнання потенційного ринку пропонованих ними послуг, низьку управлінську кваліфікацію своїх співробітників і відсутність основного капіталу.

Майже всі ці проблеми вирішуються бізнес-інкубаторами. Створювані фірми проходять ряд етапів через бізнес-інкубатор:

– аналіз цільової аудиторії та дослідження ринку;

– перший рік роботи (надання юридичної, фінансової та технічної допомоги на пільгових умовах);

– у другій і третій роки – формування і зростання компанії, збільшення чисельності її співробітників (допомога скорочується, умови ведення бізнесу наближаються до тих, які існують у "зовнішньому середовищі");

– вихід компанії з бізнес-інкубатора.

Бізнес-інкубатор здає в оренду офісне обладнання та виробничі приміщення на вигідних для підприємств умовах, надає різноманітні послуги, наприклад, можливість використання електронного обладнання (персональні комп'ютери, копіювальні апарати і.т.д.).

Технічна допомога складається з проведення інженерних розробок продукту і технологій, маркетингова – підбору спеціалізованої літератури про продукт і ринки збуту, допомоги в реалізації рекламних послуг та ін. Управлінські консультації включають аналіз грошових надходжень, податків, розгляд і роз'яснення офіційних фінансових документів, юридичну допомогу в реєстрації компанії, а також організаційну та фінансову підтримку (пошук і рекомендація потенційного інвестора, складання бізнес-плану). Створення бізнес-інкубаторів дозволяє підвищити рівень передачі інформації в існуючі галузі.

Додаткове надання необхідної технологічної та організаційно-економічної інформації може прискорити процеси структурних перетворень, стимулюючи створення нових виробничих потужностей. Інкубатори, як правило, забезпечують себе на основі самофінансування.

Варто наголосити, що вони бувають трьох типів:

−безприбуткові – працюють із залученням коштів місцевих органів влади, які зацікавлені у створенні робочих місць та економічному розвитку території;

−прибуткові – не надають пільги при здаванні в оренду свого майна (орендареві пропонується широке коло різноманітних послуг, однак сплачують вони тільки ті із них, якими реально скористалися);

−бізнес-інкубатори при ЗВО надають ефективну підтримку підприємствам: необхідні консультації науковців, дослідну та лабораторну базу, обчислювальну техніку, можливість підвищити рівень своїх знань через спілкування з викладачами та користування бібліотекою.

Завдяки такому партнерству підприємства освоюють високотехнологічну продукцію або комерціалізують інноваційні продукти, розроблені вченими установи. В Україні бізнес-інкубатори вже створені при окремих ЗВО, а також з ініціативи деяких місцевих органів влади (або за підтримки програм зарубіжних країн). Так, з ініціативи міської державної адміністрації для підтримки інноваційної діяльності був створений Київський інноваційний інкубатор, до складу якого входять: безпосередньо бізнес-інкубатор як орган управління; координаційні органи для забезпечення співпраці з місцевими органами влади; незалежні центри, що надають послуги інкубаційним фірмам; інкубовані фірми. В Івано-Франківську створено Українсько-канадський бізнес-центр, який виконує основні функції бізнес-інкубатора. Також інноваційні бізнес-інкубатори діють при державному університеті “Львівська політехніка”, Харківському державному політехнічному університеті, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”.

Таким чином, проведений аналіз інноваційних моделей державно-приватного партнерства, які пов’язуються з національними особливостями здійснення процесів розвитку і підтримки підприємництва, дав змогу виокремити їхні ключові складові елементи, які передбачають врахування притаманних об’єкту цілей використання, функцій, принципів, методів, прийомів, інструментів і форм, що в сукупності покладаються у якості методичної основи розроблення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, формування високої якості соціального середовища.

3.2. Удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності з урахуванням досвіду європейських країн

В реаліях сучасної економіки механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності надзвичайно актуальні з огляду на вирішення соціальних проблем та забезпечення зайнятості населення, особливо в регіонах з відсутнім потужним промисловим розвитком, виробництва необхідної продукції та задоволення потреб внутрішнього ринку в необхідних товарах та послугах. Відповідно, удосконалення інституційного, фінансово-економічного, інформаційного, ресурсного та нормативно-правового забезпечення регуляторної політики важливо поєднувати з подальшим розвитком і зростанням ефективності бізнесу, здійсненням системних дій та заходів щодо удосконалення організаційних, нормативно-правових, ресурсних, фінансово-економічних, інформаційних та інституційних умов здійснення підприємницької діяльності.

На даний час вітчизняне державне регулювання у сфері підприємницької діяльності здійснюється на засадах діючих численних нормативно- правових актів, серед яких найбільш важливим фундаментальним є Закон України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”, що визначає основні базові засади, на яких здійснюється державне регулювання. Проте, внаслідок того, що процеси державотворення та державного регулювання в нашій країни остаточно не сформовані та самі перебувають в стадії формування, доповнення, вдосконалення і зміни та внаслідок нерозвиненості сприятливого підприємницького клімату в країні і відсутності активного діалогу між законодавчою, виконавчою владою та бізнесом, підприємництвом і суспільством на інституційному рівні не сформовано єдиного бачення існуючих проблем та шляхів їх вирішення, яке необхідне для здійснення доцільних, ефективних змін та формування оптимальних обґрунтованих засад державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності.

Вважаємо, що подальший активний розвиток підприємницької діяльності України потребує першочергового удосконалення безпосередньо

організаційного, нормативно-правового, ресурсного, фінансово-економічного, інформаційного та інституційного механізмів державного регулювання (рис. 3.1).

Розбудова інституційних засад реалізації регуляторної політики є важливою передумовою, підґрунтям ефективного впровадження політики регулювання розвитку підприємницької діяльності, оскільки визначає та формує інститути, що здійснюють функції державного регулювання, розподіл, взаємодію та узгодженість дій та нормативно-правових актів, що розробляються та впроваджуються ними в процесі реалізації регуляторної політики.

Наразі інституційну підтримку розвитку підприємницької діяльності здійснюють такі інститути, як Верховна Рада України (законодавчий орган, який створює необхідне для функціонування та розвитку законодавче поле), Комітет Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва (займається законодавчими аспектами розвитку підприємницької діяльності), Кабінет Міністрів України (найвищий орган виконавчої влади, який забезпечує впровадження державної економічної політики у секторі підприємницької діяльності).

Наголосимо, що при Кабінеті Міністрів України заснована Рада підприємців, що на разі знаходиться в процесів реформування її структури та функцій, а безпосередні функції та повноваження щодо реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності передано до Міністерства економіки України.

Так, вплив на розвиток підприємницької діяльності за певними напрямками та сферами здійснюють Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство розвитку громад та територій. Державна регуляторна політика, ліцензування та дозвільна політика, політика дерегуляції та нагляд, контроль здійснюється Державною регуляторною службою України.

В напрямку кредитування та мікрокредитування підприємництва функціонують Український фонд підтримки підприємництва, Український державний фонд підтримки фермерських господарств. Впровадження державного регулювання підприємницької діяльності на місцях, в регіонах здійснюється місцевими державними адміністраціями, іншими інститутами.

Така значна кількість державних структур та органів, що тим чи іншим чином впливають на функціонування та розвиток підприємницької діяльності держави, органи влади здійснюють контролюючі, регулюючі функції та приймають відповідні нормативні акти, розпорядження, призводить до роздробленості та неузгодженості, а іноді й відвертої протилежності дій та змісту регулюючих актів, що разом свідчить про відсутність єдиного, централізованого, узгодженого управління процесами державного регулювання в підприємницькій сфері, а відсутність стратегічного планування, узгодженості дій із досягнення поставлених цілей призводить до подрібнення та неефективного використання державних ресурсів спрямованих на реалізацію окреслених регуляторних програм та заходів.

Тоді як в провідних країнах Європи та світу, функції управління та державного регулювання в сфері підприємницької діяльності централізовано та надано єдиному сформованому органу, що визначає, регламентує та спрямовує процеси державного регулювання в підприємницькій сфері, здійснює моніторинг результатів регулювання та несе відповідальність за ефективність і дієвість реалізації державної регуляторної політики в підприємницькій сфері. На даний час, в Україні не здійснюється цілісна політика підтримки підприємницької діяльності та стимулювання, сприяння його розвитку, а інституційна спроможність органів влади, що здійснюють регулювання в сфері підприємницької діяльності є низькою та недостатньо ефективною.

Внаслідок цього, створення єдиного централізованого державного органу та передання йому всіх необхідних повноважень є першочергово необхідною дією у розбудові інституційних засад реалізації державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності. При цьому, важливою є координація

діяльності відповідного органу та органів місцевої регіональної влади, що необхідна для реалізації відповідних концепції, стратегії та програм розвитку підприємницької діяльності. Приклади країн Європи показують доцільність та ефективність впровадження збалансованої державної політики розвитку підприємницької діяльності із розмежуванням державних органів на ті, що відповідальні за формування державної політики та здійснення контролю за її реалізацією та на органи, спеціально сформовані як агенції сприяння розвитку підприємництва, що безпосередньо забезпечують реалізацію державної політики в сфері підприємництва, зокрема необхідним є формування в Україні нового державного *Агентства з питань розвитку підприємництва.*

Таким чином, доцільно розмежувати та закріпити функції формування політики у підприємницькій сфері за Міністерствами (в контексті досвіду європейських країн, зокрема Німеччини, Франції, Італії, Великобританії, Польщі), а реалізацію державної політики в сфері розвитку підприємницької діяльності передати на новостворену структуру *Національне агентство з питань розвитку підприємництва в Україні (далі – Агентство).*

Це дозволить формувати та реалізувати державну політику відповідно до європейських стандартів у сфері регулювання та підтримки розвитку підприємницької діяльності, забезпечить інкорпорацію принципів Акту з питань малого бізнесу для Європи та надасть можливість поліпшити умови ведення підприємницької діяльності, покращить бізнес-клімат країни, сприятиме зростанню підприємницької активності та залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Рис. 3.1 Структурно-функціональна модель державного регулювання у сфері підприємницької діяльності України. *Розробка автора.*

Головною метою Агентства має стати державне регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні, забезпечення ефективного сталого розвитку та зростання конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва, розбудова та розвиток ринкової виробничої інфраструктури, реалізація регіональних програм розвитку підприємницької діяльності. Функціонування Агентства має здійснюватися на паритетних засадах та у взаємодії із центральними та регіональними органами влади представниками безпосередньо підприємництва, спілками та представниками бізнесу, промисловості, науковими та освітніми закладами, суспільством та громадськістю. Таким чином, Агентство виступатиме координаційним центром, що забезпечуватиме координацію дій та збалансування економічних інтересів всіх стейкхолдерів.

Напрямами діяльності Агентства мають стати активна професійна підтримка суб'єктів підприємництва в питаннях адміністрування; надання кваліфікованої інформаційної допомоги в різних аспектах функціонування підприємництва, здійснення ресурсної підтримки суб'єктів підприємництва; впровадження програм регіонального розвитку та підтримки підприємницької діяльності, профільних галузевих програм; впровадження заходів щодо залучення потенційних інвесторів та партнерів; реалізація просвітницьких та освітніх заходів, щодо підвищення компетенції та інформованості підприємців; надання інформаційної підтримки щодо змін законодавства та ін.; проведення якісного діалогу з підприємницьким структурами щодо необхідності внесення змін в діючі регуляторні акти або щодо необхідності впровадження програм підтримки та розвитку в окремих сферах функціонування підприємницької діяльності, що потребують державної підтримки та регулювання.

Варто наголосити, що функціонування Агентства, за досвідом подібних інституцій в провідних європейських країнах, буде спрямовано на вирішення таких стратегічних завдань як: сприяння розвитку підприємницької діяльності; об'єднання зусиль та розбудова співпраці та ефективного продуктивного діалогу підприємництва із органами влади, бізнесу, формальними державними інституціями, неформальними інституціями, спілками, об'єднаннями

профспілками, суб'єктами ринкової інфраструктури, кредитними та інвестиційними організаціями та суспільством, що сприятиме розбудові ефективного діалогу та взаємодії спрямованої на розвиток підприємництва та реалізацію засад державної регуляторної політики; надання консультаційних послуг суб'єктам підприємництва із залучення кредитування та інвестицій; надання державної інвестиційної та кредитної підтримки суб'єктам підприємництва через механізми мікрокредитування та гарантування кредитів, державні замовлення; надання допомоги в залученні іноземних кредитів та інвестицій; сприяння створенню та розбудові регіональної інфраструктури підтримки підприємницької діяльності: бізнес-центрів, консультаційних центрів, бізнес-інкубаторів, техноцентрів та технополісів, тощо; ініціювання та створення фондів фінансової допомоги малому підприємництву; здійснення видавничої, виставкової, рекламної, маркетингової діяльності; проведення навчання з питань підприємницької грамотності, консультування в сфері відкриття та супроводження малого бізнесу; підтримки реалізації програм регіонального розвитку підприємництва та програм і проєктів у таких сферах та видах економічної діяльності як агросектор, сектор послуг, ІТ та ін.; участь у реалізації проєктів, інвестиційних програм технічної допомоги Україні від міжнародних партнерів, фондів, організацій.

Зазначимо, що важливого значення в розбудові інституційного забезпечення реалізації регуляторної політики має формування як державних інститутів так і недержавних суспільних інститутів підтримки та розвитку підприємництва, зокрема таких, як профільні громадські організації, регіональні об'єднання підприємців; розвиток мереж активних бізнес-об'єднань, що могли б гуртувати підприємців та сприяти в вирішенні їхніх економічних, суспільних інтересів, в організації діалогу та взаємодії із органами державної та місцевої влади.

У зв'язку із процесами подальшої інтеграції товаровиробників малого та середнього бізнесу і зростанням експортної активності із країнами ЄС, в країні постала нагальна потреба в створенні та розвитку сучасних центрів сприяння

акредитації та сертифікації продукції та процесів її виробництва, акредитованих в ЄС та сприяння, супроводу в проходженні процедур сертифікації і отримання відповідних сертифікатів.

Також, ефективними інститутами у впровадженні державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є залучення міжнародних організацій донорів, міжнародних фондів, спілок, об'єднань для залучення фінансової, освітньої, технологічної допомоги в розвитку малого підприємництва.

Окрім розбудови інститутів та інституційного середовища, наступним пріоритетним напрямом, що потребує впровадження є удосконалення нормативно-правової бази щодо державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Зокрема, у цьому напрямі необхідним є прийняття пакету законодавчих ініціатив в сфері захисту та розвитку економічної конкуренції, конкурентного середовища, захисті прав власності, протидії рейдерству на неправомірним діям, захопленням суб'єктів господарювання; та законодавчих ініціатив спрямованих на лібералізацію в сфері державного нагляду та контролю за діяльність суб'єктів господарювання. Водночас, актуальним залишається питання приведення регуляторної політики держави у відповідність до норм та стандартів європейських країн, важливим аспектом залишається внесення нормативно-правових змін спрямованих на забезпечення неухильного дотримання норм чинного законодавства в сфері регуляторної політики на всіх рівнях як суб'єктами господарювання так і органами, інститутами виконавчої регіональної влади.

Важливим також є вжиття необхідних заходів, щодо оптимізації ведення єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб підприємців, єдиного ліцензійного реєстру та єдиного реєстру документів дозвільного характеру із можливістю подальшого об'єднання цих реєстрів та створення єдиної бази реєстраційно-дозвільної документації із метою подальшої систематизації та спрощення адміністрування суб'єктів господарської діяльності і в тому числі малого підприємництва.

Крім цього, удосконалення та змін потребують нормативно-правові акти у сфері податкової, митної політики, у сфері кредитної політики, експортної політики, прийняття яких дозволить оптимізувати та забезпечити реалізацію регуляторної політики розвитку малого підприємництва.

Так, у сфері податкової та митної політики актуальним є прийняття законопроєктів щодо: лібералізації податкової системи; спрощення системи адміністрування прибутків та зборів; законодавства спрямованого на детінізацію підприємницької діяльності: запровадження економічних інвестиційних стимулів створення нових виробництв в малому підприємництві; впровадження диференційованих моделей оподаткування підприємництва; стимулювання ведення інноваційної, високотехнологічної, інтелектуальної діяльності. Доцільними є прийняття законодавчих змін щодо усунення митних та податкових бар'єрів та стимулювання ввезення на територію України обладнання, технологій виробничого призначення для розбудови, оновлення, модернізації виробничих потужностей.

Важливим напрямом є прийняття законодавчих змін у сфері кредитної політики та законодавче закріплення напрямів та форм державної фінансової допомоги на цілі кредитування малого та середнього бізнесу в стратегічних для країни сферах та видах економічної діяльності; розробка и прийняття законопроєктів щодо розвитку напрямів та механізмів недержавного фінансування та кредитування суб'єктів господарювання таких як венчурне інвестування та інші. Для цього необхідно розробити й затвердити нову більш ефективну та якісну державну програму розвитку малого підприємництва з чітким визначенням мети, стратегічних та операційних цілей підтримки та розвитку підприємництва в пріоритетних для країни напрямах та законодавчо визначити й закріпити впровадження механізмів контролю за реалізацією відповідної програми та оцінкою її ефективності.

Удосконалення законодавства у сфері експортної політики з прийняттям законопроєктів, щодо стимулювання та активування експортної діяльності вітчизняних товаровиробників в тому числі і виробників малого бізнесу із

застосуванням інструментів страхування, гарантування та впровадження пільгового цільового кредитування експортерів для стимулювання зростання експортної ефективності та сприяння виходу підприємств малого та середнього бізнесу на експорт виробленої продукції на зовнішніх економічних ринках. Вкрай необхідним для розвитку нормативно-правового забезпечення в сфері експортної політики є прийняття законопроєктів щодо державного сприяння створенню сучасних центрів сертифікації та стандартизації акредитованих в ЄС та забезпечення інформаційно-юридичного супроводу діяльності суб'єктів підприємництва щодо проходження етапів сертифікації продукції та процесів її виробництва відповідно та стандартів ЄС та отримання відповідних сертифікатів необхідних для здійснення експортної діяльності вітчизняних товаровиробників.

Прийняття відповідних законодавчих змін дозволить удосконалити нормативно-правову базу реалізації регуляторної політики у сфері розвитку підприємництва, адаптувати її до відповідних положень міжнародного положення Акту про Малий бізнес для Європи, таким чином привести її у відповідність із нормами та стандартами європейського законодавства, що сприятиме інтегруванню країни у європейський простір та забезпечить формування нормативно-правових засад необхідних для співпраці вітчизняного бізнесу з міжнародними суб'єктами та інституціями; активує підприємницьку діяльність та ініціативу і сприятиме активному зростанню підприємництва в регіонах України.

Проте, розбудова інституційних засад та нормативно-правового базису забезпечення реалізації регуляторної політики розвитку підприємництва в Україні стимулює й активує відповідні процеси впровадження регуляторної політики та не визначає їх ефективність, а тому потребує розбудови та впровадження сучасного механізму перегляду існуючого законодавства та контролю за прийняттям нормативно-правових актів інститутами та органами, що здійснюють регуляторну політику із метою зростання ефективності реалізації регуляторної політики в різних регіонах та сферах економічної діяльності.

Удосконалення та подальше впровадження механізму перегляду існуючого законодавства в сфері державного регулювання підприємницької діяльності та прийняття необхідних змін є пріоритетним напрямом для посилення інформаційного, ресурсного, фінансового та інституційного забезпечення розвитку підприємництва в Україні.

Зазначимо, що основними цілями подальшої розбудови таких механізмів є забезпечення планомірності регуляторного процесу; впровадження дієвих інструментів які забезпечували б своєчасне виявлення, ідентифікацію та фільтрацію неефективних регуляторних актів чи засобів; забезпечували б впровадження системного аналізу регуляторної сфери із метою своєчасного виявлення неефективних регуляторних дій, і відповідно зменшували б частку недоцільних неефективних витрат в сфері впровадження регуляторної політики підтримки підприємництва.

Необхідність впровадження таких механізмів зумовлена зниженням загальної ділової активності розвитку підприємництва, відсутністю необхідного системного підходу щодо прийняття та впровадження нормативно-правових актів та відсутністю необхідного інституційного забезпечення їх реалізації, безсистемністю прийняття регуляторних актів особливо на регіональному рівні, що призвело до зниження ефективності державного регулювання, зростання частки тінізації економіки в секторі підприємництва та іншим негативним явищам.

Власне, основні засади процесу прийняття та перегляду існуючого законодавства визначені Законом України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” [104], а саме статтею п’ятою “Забезпечення здійснення державної регуляторної політики” у якій закріплено основний механізм та поетапність планування прийняття та впровадження регуляторних актів; та статтею сьомою, що визначає планування діяльності із підготовки регуляторних актів; статтею одинадцятою, яка регламентує перегляд нормативних актів; та статтями дванадцятою та тринадцятою які законодавчо закріплюють необхідність офіційного оприлюднення регуляторних актів та

способи їх оприлюднення. Проте, внаслідок того, що потенціал сучасного нормативного-правового поля та інституційного забезпечення регуляторної політики є мало реалізованим він не має значного, необхідного впливу на процеси створення та функціонування сфери підприємництва. Значною мірою це обумовлено активною посиленою протидією впровадженню державної регуляторної політики з боку органів місцевої влади, оскільки її засади роблять прозорими та вимагають обґрунтування прийнятих ними актів чи впроваджених дій, і таким чином впровадження державне регулювання у сфері або не виконується на місцях або виконується формально.

Впровадження механізму перегляду, аналізу, оцінки впливу та систематизації нормативно-правової бази, законів, указів, постанов, розпоряджень щодо розвитку вітчизняного сектору малого підприємництва спрямоване на удосконалення та забезпечення ефективного здійснення державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Складові та алгоритм дії цих механізмів обумовлені безпосередньо чинним законодавством в сфері регуляторної політики.

Так, державні органи, що мають відповідні регуляторні повноваження центральні та місцеві органи влади до 15 грудня поточного року розробляються та затверджуються плани діяльності з підготовки проєктів регуляторних актів на наступний рік.

Далі в десятиденний термін з дати затвердження повинно здійснюватися їх оприлюднення в друкованих засобах масової інформації та сторінках Інтернет. За умов розвитку сучасних технологій доцільним є удосконалення норм чинного законодавства із додаванням пунктів, щодо необхідності здійснення електронної розсилки проєктів запланованих змін за базами електронних адрес суб’єктів підприємництва. Наступним етапом здійснюється підготовка аналізу та аналіз регуляторного акту із метою отримання відповідних зауважень та рекомендацій. З метою налагодження зворотного зв’язку, активного отримання відгуків також необхідним є отримання електронних відповідей чи впровадження механізмів обов’язкового короткого бліц-опитування, щодо запропонованих регуляторних

змін. Наступним кроком, згідно законодавства, здійснюється аналіз регуляторного впливу відповідного законодавчого акту, оцінюється можливість та наявні ресурси органів державної та місцевої влади необхідні для провадження відповідного регуляторного акту й обґрунтовуються та оцінюються ризики впливу зовнішнього середовища і далі визначаються показники результативності запропонованих регуляцій. Після цього приймаються та фіксуються зауваження та пропозиції щодо внесення змін в запропоновані та оприлюднені регуляторні акти, в термін від одного до трьох місяців відповідно до терміну визначеного в самому оприлюдненому законодавчому акті.

На наступному етапі розробки проєкту, законопроєкту чи регуляторного нормативного акту: постанови, програми розпорядження, тощо, вносять всі зміни та доповнення в проєкт регуляторного акту відповідно до отриманих зауважень та пропозицій. Після цього відбувається прийняття регуляторного акту і його оприлюднення та здійснюється відстеження результативності регуляторного акту та за необхідності внесення змін чим ініціюється перегляд регуляторного акту. Так, згідно законодавства перегляд регуляторних актів здійснюється за декількох причин: на підставі результатів отриманого аналізу звіту про його результативність, за ініціативою регуляторного органу, що прийняв відповідний акт та в інших випадках передбачених Конституцією України.

Таким чином, інформаційного механізму реалізації державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні потребує формування та розбудови інформаційно-аналітичного забезпечення процесів реалізації регуляторної політики із формуванням та активною роботою з інформаційними базами, електронними адресами суб’єктів господарювання із метою інформатизації процесів взаємодії та налагодження зворотних каналів зв’язку й суспільно-державного діалогу з проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва. Щодо ініціювання перегляду регуляторних актів важливим та необхідним є ініціювання та внесення доповнення до статті одинадцятої Закону України “Про засади здійснення регуляторної політики в сфері господарської

діяльності", що визначають умови за яких здійснюється перегляд законодавчих регуляторних актів та включення до переліку такого перегляду колективних ініціатив професійних спілок, об'єднань суб'єктів господарювання із наданням їм права ініціювати розгляд, внесення відповідних змін, оскільки на сьогодні ініціатором таких змін виступають органи, що приймають відповідні акти і водночас відстежують їх результативність та готують та подають звіти про їх результативність. Доступ до ініціювання зміни та перегляду регуляторних актів недержавних інститутів, безпосередньо зацікавлених в ефективності процесів їх розвитку, підприємців та суспільства дозволить сформувати поле ефективного суспільного діалогу де всі сторони будуть почуті та можуть взаємодіяти. Таким чином, процеси прийняття та перегляду існуючого регуляторного законодавства вийдуть за межі існуючого нині формального виконання, набудуть практичної реалізації та стануть реальним інструментом впровадження необхідних малому підприємництву регуляторних змін.

Реалізація державної політики в сфері підприємництва, забезпечення її дієвості та ефективності потребує вдосконалення та уніфікації організаційних процедур оцінки очікуваного результату регуляторного впливу. Нормативно-правові засади здійснення такої оцінки передбачені статтями восьмою та десятою Закону України "Про засади державної регуляторної політики", проте суспільно-економічні, політичні, соціальні зміни та високий ступінь формальності процесів її фактичного виконання потребують вдосконалення та уніфікації процедур здійснення такого аналізу і оцінки та впровадження їх із активним використанням сучасних інформаційних технологій, інформаційного простору та активною інформатизацію процесу аналізу та оцінки регуляторного впливу.

Покращення процедур підготовки та аналізу нормативно-правових актів полягає у необхідності більш ґрунтовного, відповідно до реалій сучасного суспільно-економічного розвитку, обґрунтування необхідності та доцільності впровадження відповідних змін та уточнень. Зокрема, аналіз регуляторного впливу здійснюється із метою одержання зауважень та пропозицій щодо

ефективності запропонованого регуляторного акту. При цьому, авторами законопроєктів чи нормативних актів здійснюється визначення проблеми та обґрунтування того, чому означені проблеми не можуть бути вирішені існуючими регуляторними актами та ринковими механізмами саморегулювання і вимагають державного регуляторного втручання.

Наразі, удосконалення полягає у включенні пунктів щодо необхідності визначення відповідності даного регуляторного акту стратегічній меті та цілям державної економічної політики, тобто на реалізацію конкретно яких цілей вона спрямовані та як засоби та інструменти передбачається для здійснення даного регуляторного впливу та необхідності оцінки ефективності та доцільність заходів та засобів, що застосовуватимуться для впровадження відповідного регуляторного акту.

Наступним напрямком удосконалення повинна стати уніфікація процедури та регламентів аналізу та оцінки регуляторного впливу із впровадженням сучасних інформаційних технологій, інформатизація, використання інтегрованих інформаційних мереж.

Водночас аналіз та оцінка регуляторного впливу відповідно до норм чинного законодавства здійснюється із застосуванням розроблених та прийнятих методик відстеження результативності регуляторних актів затверджених Кабінетом Міністрів України та є обов’язковою для застосування органами, що розробляють та приймають відповідні регуляторні акти. За наслідками відстеження результативності нормативних актів готується відповідний звіт.

Відповідно, для кожного нормативно-правового акту здійснюється базове, початкове, повторне та періодичне відстеження його результативності при цьому базисне відстеження здійснюється до дня набрання чинності його основних положень. Повторне відстеження результативності здійснюється через рік після набрання чинності даного нормативно-правового акту та не пізніше ніж через два роки. Що стосується періодичних відстежень то вони повинні здійснюватися раз на кожні три роки із дня закінчення заходів із повторного відстеження його результативності. Такі умови результативності є ефективними

за умов стабільного суспільно-економічного функціонування та сталого розвитку економіки. За умов динамічних соціальних-економічних змін, криз та ринково-суспільних трансформацій такий аналізу втрачає доцільність оскільки втрачає своєчасність та актуальність для внесення змін та не є тим своєчасним, актуальним сигналом який сповіщає про нагальну необхідність змін механізмів державного регулювання з метою недопущення зниження ефективності регуляторних процесів в реалізації державної політики.

Таким чином, норми відстеження результативності нормативно-правових актів потребують змін, вдосконалення та застосування сучасних механізмів моніторингу ефективності впровадження змін, як наскрізного постійного стеження за результативністю реалізації державного регулювання у сфері підприємницької діяльності.

Із метою впровадження процесу моніторингу, відстеження результативності державного регулювання необхідно сформувати, уніфікувати, на засадах затвердженої державної методики відстеження результативності нормативно-правових актів, основні та найбільш актуальні показники, що дозволяють оцінити стан змін розвитку підприємницького середовища та включити загальні показники розвитку підприємництва такі як: зростання кількості суб'єктів малого підприємництва, зростання кількості суб'єктів підприємництва задіяних у виробництві, зростання кількості суб'єктів бізнесу в нових пріоритетних галузях, розвитку ІТ-технологій, інноваційних розробках у науково-освітній, інноваційній сферах, стратегічних для країни напрямах діяльності, зростання частки суспільного продукту підприємництва в структурі ВВП країни, зростання рівня зайнятості у сфері бізнесу та інші.

Здійснення аналізу державного регулювання та оцінка його результатів із застосуванням моніторингу дозволить впровадити дерегуляційні та фільтраційні процеси які дозволять виявити неефективні законодавчі акти та такі, що втратили свою актуальність та забезпечити фільтрацію і своєчасне скасування неефективних нормативно-правої бази.

Здійснення моніторингу повинно базуватися на загальному удосконаленні систем інформаційно-аналітичного забезпечення та формуванні інформаційно-аналітичних відділів в структурі органів державного регулювання відповідальних за реалізацію державної політики як центральних та і при регіональних органах. При цьому, методика алгоритму та засад проведення даного моніторингу повинні бути уніфіковані та стандартизовані а результати його проведення повинні систематизуватися та спрямовуватися до центрального органу, відповідального за реалізацію механізмів державного регулювання і таким чином забезпечуватиметься формування єдиної загальної бази ефективності та відповідності нормативно-правових актів, що дозволить отримувати, накопичувати та використовувати дані по всій країні, диференціювати їх за регіонами впровадження, сферами, часом дії, ефективністю, і водночас це дозволить швидко поширити та застосувати ефективний корисний досвід та практики напрацьовані в окремих регіонах місцевою владою та запропонувати їх для застосування в інших регіонах країни, а також забезпечує ефективну взаємодію державних та місцевих регіональних органів державного регулювання в сфері підприємництва.

Необхідність взаємодії та ефективної співпраці у впровадженні державної державного регулювання у сфері підприємницької діяльності є наступним важливим, актуальним напрямом удосконалення інституційного забезпечення механізмів державного регулювання у сфері підприємництва.

Здійснення державного регулювання відповідно до норм Закону “Про засади державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності” передбачає активну співпрацю та взаємодію в прийнятті регуляторних актів державних органів: Кабінету Міністрів Україні, відповідних міністерств та відомств і регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування.

Необхідне також активне інформування через засоби масової інформації, фізичних та юридичних осіб про діяльність державних регуляторних органів та здійснення державної регуляторної політики в Україні. Водночас, районні та обласні ради, селищні ради органів місцевого самоврядування готують та

здійснюють публічне оприлюднення звітів про результативність та перегляд регуляторних актів прийнятих структурами та посадовими особами місцевого самоврядування, проводять публічні обговорення і таким чином здійснюється процес доведення інформації до суспільства – підприємців, громади та налагоджується зворотній зв'язок та взаємодія із громадськістю.

Залучення громадськості до процесів обговорення законопроєктів в сфері державного регулювання підприємництва визначається об’єктивною необхідністю, що має широку світову практику та досвід впровадження, оскільки безпосередньо підприємці краще ознайомлені із регіональними проблемами які існують на місцях, в певних регіонах, сферах, ринках, чи галузях ніж чиновники, що розробляються відповідні законопроєкти в центральних органах влади. Водночас, проєкти регуляторних актів впливають на ринкове середовище та функціонування суб’єктів господарювання, створюють чи змінюють умови їх функціонування та розвитку.

Важливим у державному регулюванні є збалансованість, дотримання балансу інтересів бізнесу, держави та суспільства, громадян. Водночас державні органи влади повинні бути підзвітними уряду, суспільству а їх посадові особи нести відповідальність за прийняття та реалізацію управлінських рішень.

Таким чином, важливим є удосконалення принципів та форм механізмів державного регулювання сфері підприємництва. Важливо також наголосити, що для ефективності змін необхідне впровадження соціальних заходів та широке інформування громадськості, щодо прийняття рішень, які будуть впроваджуватися із метою сприяння формуванню ефективних механізмів: протидії проявам ненормативного регулювання підприємницької діяльності окремими посадовими особами чи органами місцевого самоврядування; зростання ролі громадськості, суспільства в реформуванні регуляторних відносин; просування ідей ведення ефективного бізнесу на засадах дотримання законності, за сприяння та стимулювання підприємницької діяльності органами місцевого самоврядування; створення відповідного нормативно-правового, інституційного, адміністративного поля, прогресивного ринкового середовища,

активного розвитку підприємницької діяльності завдяки успішному удосконаленню механізмів державного регулювання, здійснення соціального захисту населення; зростання зайнятості в економіці та сфері малого підприємництва зокрема, і загального зростання рівня суспільно- економічного розвитку регіонів та загалом країни.

3.3. Пріоритетні напрями державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні

За останні роки урядом розпочато впровадження низки реформ, зокрема структурні реформи у всіх галузях економіки, з метою виконання своїх зобов'язань в рамках Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Серед ключових пріоритетів – дерегуляція, реформа системи судочинства, адміністрування податків та програма посиленої боротьби з корупцією.

Прогрес відчутний, хоча й нерівномірний, а спротив окремим найбільш чутливим заходам – достатньо сильний. Проте цей прогрес було визнано після покращення показників України у сфері зовнішньої торгівлі, отримання електроенергії, видачі дозволів на будівництво та захисту міноритарних інвесторів за результатами рейтингу Світового Банку Doing Business, в якому Україна у 2020 році посіла 64-е місце, що на 19 позицій вище у порівнянні з показником 2016 роком (World Bank, 2019 [326; 327; 334]) і Країна посіла нижче 85-е місце в Індексі глобальної конкурентоспроможності (далі – ІГК) Світового економічного форуму за 2019 році, що частково відображає ширший спектр проблем, наведених в індексі (World Economic Forum, 2019 [334]). ІГК вказує на *існуючі недоліки інституцій, фінансової системи та інноваційного потенціалу* України.

Боротьба з корупцією у приватному секторі також була фрагментарно посилена. Змінами до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань", прийнятими у 2014

році, передбачене обов'язкове розкриття відомостей про бенефіціарних власників всіх підприємств в Україні. У 2017 році на базі Єдиного державного веб-порталу відкритих даних було створено базу даних під назвою "Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" (який містить інформацію про бенефіціарних власників юридичних осіб), що забезпечує легкий доступ до даних та їх автоматичну обробку. У 2019 році НАЗК створило реєстр осіб, включаючи юридичні особи, які скоїли корупційні правопорушення.

Хоч це важливий крок у напрямку до ефективної боротьби з корупцією у приватному секторі, *притягнення до відповідальності залишається слабкою стороною на тлі загального незадовільного стану боротьби з корупцією*. У перспективі, уряд повинен проаналізувати та усунути причини для недостатнього рівня притягнення юридичних осіб до відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень. Крім цього, необхідно створити систему перевірки точності даних, наданих підприємствами, для забезпечення точного розкриття бенефіціарних власників (ACN, OECD, 2019 [321]). Підприємства можуть повідомляти про факти корупції за допомогою різноманітних інструментів, таких як спеціальна урядова лінія для підприємців (запущена у 2016 року) або безпосереднє звернення у правоохоронні або антикорупційні органи та до Ради бізнес-омбудсмена (РБО).

У 2018 році було розроблено та скеровано на затвердження парламенту законопроєкт про комплексний захист інформаторів, який загалом відповідає передовим міжнародним практикам. Проте, незважаючи на зростання кількості звернень підприємств стосовно корупції, про що звітують НАБУ та РБО (Business Ombudsman Council [306; 307]), *неефективне кримінальне переслідування корупційних дій призвело до втрати довіри до новостворених органів та могло стати причиною відмови від подальших звернень* (National Anti-Corruption Bureau of Ukraine [208]). Так, уряд повинен вживати додаткових заходів з реформування судової системи, щоб забезпечити ефективний та об'єктивний процес прийняття судових рішень у корупційних справах в Україні.

Для сприяння доброчесності бізнесу НАЗК передусім співпрацює із Всеукраїнською мережею доброчесності та комплаєнсу (UNIC) – ініціативою, підтримуваною ЄБРР та ОЕСР. UNIC стала важливим органом, який сприяє реалізації політики доброчесності, спільно з бізнесом бере участь у судових справах, пов’язаних з корупцією, та проводить запровадження заходів з просування принципів комплаєнсу. Крім цього, UNIC планує розробити власний Внутрішній кодекс поведінки, проводити сертифікацію підприємств, які входять до складу мережі, та запровадити систему моніторингу дотримання бізнесом засад доброчесності та комплаєнсу. В якості подальших заходів уряд повинен забезпечити наявність у НАЗК достатніх повноважень та ресурсів для проведення роз'яснювальної роботи щодо ділової доброчесності та забезпечити підтримку ініціатив UNIC.

Важливо наголосити, що за останні п’ять років Україна досягла незначного, але поступового прогресу у показниках Індексу сприйняття корупції Transparency International, піднявшись з позиції 26/100 у 2014 року на позицію 33/100 у 2020 року, однак досі займає низьку 117-у позицію серед 180 країн (Transparency International, 2020 [325]). Уряд ухвалив загальну антикорупційну рамкову програму, що включає прийняття Антикорупційної стратегії на 2014–2020 роки та Закону “Про запобігання корупції” у 2015 році. Було створено ряд антикорупційних органів, зокрема Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), а також Вищий антикорупційний суд.

Хоча зовнішні оцінки вказують на певний прогрес, забезпечити незалежність, *ефективність цих нових органів виявилося складним завданням* (ACN, OECD, 2019 [308]). У травні 2020 року на розгляд парламенту було скеровано проєкт Антикорупційної стратегії на 2020–2024 року, який включає компонент ділової доброчесності, однак він досі не прийнятий. При цьому уряд досі не проводив вивчення корупційних ризиків у приватному секторі у співпраці

з підприємствами та бізнес-асоціаціями, які могли б надати допомогу у координуванні заходів з підтримки ділової доброчесності у межах нової стратегії.

За результатами дослідження проведеного у 2020 році Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Європейським фондом освіти (ЄФО) за фінансової підтримки Європейського Союзу в межах ініціативи EU4Business Україна зробила значні досягнення у напрямку розвитку інституційної та законодавчої бази державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Зміни у політиці були обумовлені поєднанням інституційних реформ із значною фінансовою та технічною підтримкою з боку міжнародних та двосторонніх донорів. Проте необхідно вдосконалити ряд важливих структурних елементів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, а рішення щодо структури вдосконалення роботи інституцій необхідно прийняти до завершення реалізації поточної стратегії розвитку підприємницької діяльності та повторних переговорів про донорську підтримку у 2021–2025 роках.

У жовтні 2018 року, за фінансової підтримки ЄС та в рамках проєкту ЄС Forbiz, було створено Офіс розвитку МСП (ОРМСП) – дорадчий орган при Міністерстві економіки України [214]. На наш погляд у 2022 році варто провести оцінку ефективності проєкту, та прийняти рішення щодо майбутнього існування ОРМСП. Один з подальших варіантів полягає у перетворенні Офісу у повноцінне *Національна агентство з питань розвитку підприємництва*, яке має відповідати за реалізацію та моніторинг політики розвитку підприємництва, при цьому за процес формування державної політики у сфері підприємницької діяльності відповідатиме Міністерство економіки України.

Забезпечення підтримки підприємницької діяльності на даний час здійснюється переважно на регіональному рівні та значною мірою залежить від донорської підтримки (наприклад, ЄС, USAID, GIZ), у той час як ОРМСП та Мінекономіки займаються реалізацією регіональних пілотних проєктів, спрямованих на інтеграцію регіональних ініціатив у національну стратегію.

Координація політики у сфері МСП здійснюється через регіональні координаційні ради та міжвідомчу раду, створену у квітні 2019 році.

Також слід зазначити, що попри зроблені кроки тіньовий сектор в Україні залишається відносно великим, і у 2020 році становив 30% від обсягу офіційного ВВП порівняно з 27% ВВП у 2019 році, свідчить аналітична записка Міністерства економіки [241]. В цьому контексті уряду варто розробити *комплексну стратегію боротьби з неофіційним працевлаштуванням та тіньовим бізнесом*.

Згідно з Кодексом України з процедур банкрутства [125], зокрема, запроваджує поняття персонального банкрутства для фізичних осіб, вдосконалює механізм захисту забезпечених та незабезпечених прав кредиторів та їх участі у процесі прийняття рішень, спрощує та пришвидшує процедури банкрутства з обмеженням переліку підстав для подання апеляції та запроваджує прозорі процедури продажу на електронних майданчиках.

Крім цього, варто розглянути можливість впровадження *стратегії проведення інформаційної кампанії про можливості надання підприємцям, які бажають розпочати діяльність з початку*. Послаблення наслідків оголошення банкрутства, яке передбачатиме, що підприємці, які бажають відновити підприємницьку діяльність, не можуть претендувати на отримання банківських кредитів протягом 3 років та оголошувати себе банкрутом протягом 5 років, також допоможе відновити роботу на ринку після банкрутства [241].

За ініціативою МОН урядом розпочато реформування системи освіти на засадах компетентнісного підходу. Подальші заходи з реалізації концепції Нової української школи (далі – НУШ) та реформ, що мають на меті модернізацію системи освіти та підготовки, повинні отримувати суттєву підтримку з особливим акцентом на *інвестуванні у людські ресурси* відповідно до положень Національної економічної стратегії 2030 [177].

У 2017 році уряд надавав пріоритетного значення та підтримку концепції НУШ шляхом прийняття парламентом Закону України “Про освіту” [102], який передбачає підтримку принципів безперервного навчання, орієнтованих на

результати навчання та ключові підприємницькі компетентності. Також розроблені нові освітні стандарти для підтримки реалізації концепції НУШ, які включають одинадцять ключових компетентностей, що повністю відповідають європейській рамковій програмі ключових компетентностей безперервного навчання [308]. При розробці нового державного освітнього стандарту, рамкової програми навчання та програм підготовки вчителів використовувалися рамкові програми ЄС з навчання компетентностей підприємництва та ключовим цифровим компетентностям EntreComp [314] та DigiComp [315]. *Однак систематичний моніторинг та програм оцінки формування ключових компетентностей в рамках цілої системи освіти досі відсутні. Також впровадження на системному рівні освітньої програми, орієнтованої на компетентності, досі не розпочалося у сфері професійно-технічної освіти.*

З метою ефективного *інвестування у людський капітал* Україні необхідно на постійній основі проводити систематичний аналіз підприємницьких навичок. Попри те, що відповідний аналіз не проводиться в Україні на регулярній основі, цю прогалину заповнюють окремі ініціативи. Наприклад, проєкт "Щорічна оцінка ділового клімату", який фінансується USAID, продемонстрував, що відсутність навиків є одним з бар'єрів для розвитку підприємницької діяльності.

Важливим кроком доступу суб'єктів підприємництва до фінансів є початок дії Державної програма підтримки бізнесу "Доступні кредити 5-7-9%" [41; 57; 188]. Окрім цього, урядом реалізується низка нових ініціатив для стимулювання кредитування МСП. Багато з цих ініціатив ще перебувають на початковому етапі, однак, якщо уряду вдасться їх реалізувати, вони можуть покращити ситуацію із доступністю фінансування для МСП. Було вжито чимало заходів для покращення рівня фінансової грамотності серед населення, і це також стало ціллю особливо для підприємців. *Проте варто внести зміни до Постанови Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 року № 534 в частині збільшення терміну кредитування до 5 років та диференціювати кредити за різним галузями.*

Також, програми підтримки доступу суб'єктів підприємництва до фінансування переважно представлені регіональними ініціативами. Регіональні програми переважно пропонують субсидії або гарантії відсоткових ставок або їх підкатегорій, наприклад, дрібних фермерів. *Проте такі програми мають локальний характер і ряд обмежень, зокрема територіальних, галузвих, гендерних та ін.*

Важливо наголосити, що Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, було зареєстровано 358 активних кредитних спілок (National Commission for the State Regulation of Financial Services Markets (Natcomfin), 2018 [314]).

У вересні 2019 року було прийнято закон з метою реформування законодавчої бази для небанківських фінансових установ. Існує законодавча база для лізингової діяльності, а послуги лізингу надаються найбільшими банками. Переважає лізинг обладнання, особливо сільськогосподарського обладнання. *Однак рівень загального проникнення залишається низьким – менше 1% ВВП у порівнянні з 4–14% у країнах Центральної Європи*. Факторинг регулюється положеннями Цивільного кодексу та Господарського кодексу. У межах проєкту співпраці з ЄС (FINREG) здійснюється перегляд чинного законодавства [314; 315], а уряд шукає шляхи для покращення поінформованості та спрощення використання, *однак такі ініціативи досі перебувають на початковому етапі реалізації*.

Доступ до власного капіталу також недостатній, зокрема венчурний капітал, який не регулюється жодним окремим законодавством. Натомість діяльність, пов’язана з венчурним капіталом, регулюється Законом України “Про установи співфінансування”, в якому відсутнє визначення венчурної діяльності. Уряду необхідно прийняти закон про інвестиційні фонди, який дозволить привести українське законодавство у відповідність до норм ЄС; це може стати нагодою для уточнення значень та забезпечення чіткої законодавчої бази для венчурних операцій.

Підвищення рівня фінансової грамотності також належить до пріоритетних напрямів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Існує низка освітніх програм, фінансованих урядом, наприклад, через Державну службу зайнятості України, та міжнародними донорськими організаціями, платформ неформальної освіти, *проте послідовне забезпечення навчальними програмами, орієнтованими на потреби підприємців, відсутнє.*

Крім цього, *відсутні механізми моніторингу та оцінки різноманітних ініціатив, які перебувають на етапі реалізації*. Враховуючи, що МСП зазначають, що низький рівень внутрішнього попиту є однією з основних проблем їхнього розвитку, доступ до зовнішніх ринків, таких як єдиний ринок ЄС, може відкрити для для суб'єктів підприємницької діяльності додаткові можливості. Для отримання доступу до торгівельних можливостей уряд повинен прийняти низку програмних ініціатив (за підтримки міжнародних донорських організацій), спрямованих на підтримку підприємницької діяльності. Серед них – вебсайт "Комунікативна платформа з технічного регулювання в Україні", що забезпечує майданчик, який може використовуватися МСП для отримання інформації про технічні регламенти та для участі в он-лайн діалозі між бізнесом та органами державної влади; підприємцям пропонується навчання з питань використання стандартів за методом підготовки інструкторів.

Варто наголосити, що викликом для України стало скорочення експорту на 12%, через конфлікт з Російською Федерацією. Однак станом на середину 2018 року частка ЄС у загальному обсязі експорту України становила 42,1%. У 2017 році на МСП припадало 27,0% всього експорту, що набагато менше, ніж середнє значення у 50% в ЄС загалом. *Серед ключових бар'єрів для експорту українські підприємств називають недостатню якість транспортної інфраструктури, непередбачену торговельну політику України, високі рівні забюрократизованості на митниці та велику кількість дозвільних документів* [314].

У 2018 році Україна вжила низку заходів для покращення доступу МСП до торговельного фінансування, створивши Експортно-кредитне агентство (ЕКА),

яке надає підприємствам послуги експортного страхування. У перспективі, уряд повинен забезпечити не лише достатнє фінансування агентства, але також і підзвітність та застосування прозорих критеріїв для підтримки експорту, яку він надаватиме, в якості передумов для сталого розвитку та довіри з боку бізнес-середовища.

За винятком низки окремих ініціатив, *системний підхід до розвитку ланок ланцюгів постачання між МСП та великими інвесторами відсутній*. В Експортній стратегії також розглядається питання використання МСП ресурсів електронної торгівлі, а законодавство переважно було приведене у відповідність законодавчій базі ЄС; однак відсутність поінформованості серед МСП та обмежений перелік послуг навчання і підтримки у цій сфері є перешкодою для зростання електронної торгівлів Україні.

Варто наголосити, що більшість із діючих програм підтримки підприємницької діяльності фінансуються донорськими організаціями, а окремі програми забезпечуються комерційними партнерами.

Наприклад, державний банк "Ощадбанк" пропонує програму "Будуй своє", в межах якої підприємства можуть звертатися за отриманням наставницької підтримки з боку генеральних директорів успішних підприємств, а також перевірити свої підприємницькі навички та зареєструватися для участі в навчальних курсах в режимі онлайн [48]. На національному рівні Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України та Антимонопольний комітет України пропонують цільові програми розвитку бізнесу у власних офісах та на офіційних веб-сайтах. Крім цього, Державна служба зайнятості надає індивідуальні та колективні консультації з питань започаткування та управління бізнесом, а також пропонує одноразові виплати застрахованим безробітним особам, які бажають розпочати власний бізнес. *Однак основна підтримка МСП надається на локальному рівні.*

Розвиток та підтримка інфраструктури інноваційної діяльності також спирається на законодавчу базу, що включає прийняті нещодавно закони, які

регулюють діяльність численних бізнес-інкубаторів, промислових парків та центрів трансферу технологій (далі – ЦТТ) *(детальніше у п.3.1 дисертаційного дослідження)*. Наприклад, чимало промислових парків мають лише одне підприємство-резидент, а ЦТТ рідко беруть участь у комерціалізації технологій шляхом ліцензування або формування наукових відділів [308]. Щоб усунути ці обмеження та спробувати запропонувати сучасні послуги з управління правами інтелектуальної власності та допомогти подолати відрив між науково-дослідними інститутами і реальною економікою, уряд створив низку Центрів підтримки технологій та інновацій (на базі університетів, науково-дослідних інститутів, інноваційних структур та технологічних парків). *Проте, рівень фінансової підтримки інноваційної діяльності залишається низьким.*

Загалом, уряд України повинен продовжувати реформи та спрямовувати їх на розширення інноваційної діяльності у сфері підприємницької діяльності, зокрема: запропонувати розширені стимули для комерціалізації науково-дослідної діяльності, фінансованої за рахунок державного бюджету, та забезпечити виконання ЦТТ власної функції сполучної ланки між наукою та промисловістю; проводити ретельний моніторинг впливу нових грантів на інноваційну діяльність і поступово запроваджувати додаткові інструменти для охоплення більшої кількості бенефіціантів [308].

Також, на даний час Україна не має окремих законодавчих стимулів для суб'єктів підприємницької діяльності, хоча і проводить оцінки впливу на довкілля на основі ризиків. Згідно зі Стратегію розвитку МСП, за роботу з МСП, які потребують допомоги у питанні впровадження еколого-орієнтованих практик, відповідає Міністерство екології та природних ресурсів і Міністерство економіки. *Забезпечення наявності однієї контактної точки – єдиної організації, яка може надати їм підтримку в розвитку бізнесу, зокрема, у впровадженні раціональних та конкурентоспроможних практик, допоможе покращити ефективність заходів.*

Еколого-орієнтовані державні закупівлі, які є ефективним інструментом для стимулювання еколого-орієнтованих практик у промисловості, отримують в

України підтримку завдяки низці проєктів. Вони включають проєкт "Зелені публічні закупівлі: передача досвіду зі Словаччини до України" (співфінансований агентством SlovakAid), що реалізовувався впродовж 2017–2019 років, та проєкт "Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС". У межах проєкту SlovakAid було розроблено онлайн освітній курс про еколого-орієнтовані державні закупівлі. *Однак для забезпечення участі МСП в еколого-орієнтованих державних закупівлях необхідні доступні та зрозумілі вимоги, а також підтримка у питанні їх виконання.*

З огляду на вищезазначені проблеми, варто визначити пріоритетні напрями державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні на таких рівнях:

– *державному:* створити Національне агентство з питань розвитку підприємництва в Україні; прийняти проєкт Закону України "Про технополіс П'ятихатки" від 04 червня 2013 року № 2213а; проєкт Закону "Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки, №2554а-д від 25 квітня 2016 року; проєкт Закону "Про внесення змін до Митного кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки" №2555а-д від 25 квітня 2016 року; проєкт Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності технологічних парків" №2216а від 07 липня 20115 року; внести зміни до Закону України "Про фінансовий лізинг" щодо передбачення відповідальності лізингодавця за поставку предмета лізингу перед лізингоодержувачем; законодавчо врегулювати процедури доступу до фінансів нормативного та ресурсного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності; розробити комплексну стратегію боротьби з неофіційним працевлаштуванням та тіньовим бізнесом; створити систему моніторингу та програми оцінки формування ключових компетентностей в рамках цілої системи освіти; сприяти подальшому стимулюванню та розвитку підприємств в Україні;

−*регіональному*: проводити інформаційні кампанії про можливості надання підприємцям, які бажають розпочати діяльність з початку; проводити постійний моніторинг та оцінку різноманітних ініціатив, які перебувають на етапі реалізації; розробити регіональні стратегії розвитку підприємництва із забезпеченням належних механізмів моніторингу, а також достатніх ресурсів для її ефективної реалізації; забезпечити збір даних про підприємницьку діяльність.

−*інституційному*: приймати активну участь у національних регіональних та місцевих опитуваннях, обговореннях, комунікативних заходах щодо ведення та покращення підприємницької діяльності.

Розширена WBS-модель пріоритетних напрямів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні до 2026 року представлена у Додатку Ж.

Висновки до розділу ІІІ

1. Визначено, що бюджетні програми підтримки розвитку підприємництва, переважно представлені регіональними ініціативами, які пропонують субсидії або гарантії відсоткових ставок або їх підкатегорій, наприклад, дрібних фермерів. Проте такі програми мають ряд обмежень, зокрема територіальних, галузевих, гендерних та ін. Встановлено, що прикладами фінансової підтримки у сфері підприємницької діяльності є: прийняття з 1 лютого 2020 року державної програми підтримки малого та мікробізнесу, яка передбачає доступне кредитування під 5-7-9% річних; спільні проєкти Німецько-українського фонду з місцевою владою; підтримка розвитку МСП за рахунок місцевого бюджету; спеціальні програми державних банків для малого та середнього бізнесу, які поєднують кредитування з консультаційними чи наставницькими програмами тощо. Необхідність фінансового стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання шляхом запровадження державного замовлення на дослідження та розробку інновацій; конкурсний відбір інноваційних підприємств для надання їм адресної фінансової допомоги; поетапне фінансування інноваційних проєктів підприємств; створення умов для підвищення прибутковості суб'єктів господарювання шляхом комерціалізації власних інновацій.

2. Обґрунтовано необхідність створення Національного агентства з питань розвитку підприємництва в Україні (далі – Агентство) як єдиного централізованого державного органу та передання йому всіх необхідних повноважень у розбудові інституційних засад реалізації державної регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності. Зазначено, що створення Агентства дозволить формувати та реалізувати державну політику відповідно до європейських стандартів у сфері регулювання та підтримки розвитку підприємницької діяльності, забезпечить інкорпорацію принципів Акту з питань малого бізнесу для Європи та надасть можливість поліпшити умови ведення підприємницької діяльності, покращить бізнес-клімат країни, сприятиме зростанню підприємницької активності та залученню внутрішніх та зовнішніх

інвестицій.

3. Доведено, що залучення громадськості до процесів обговорення законопроєктів в сфері державного регулювання підприємництва визначається об’єктивною необхідністю, що має широку світову практику та досвід впровадження, оскільки безпосередньо підприємці краще ознайомлені із регіональними проблемами які існують на місцях, в певних регіонах, сферах, ринках, чи галузях ніж чиновники, що розробляють відповідні законопроєкти в центральних органах влади.

4. Розроблено структурно-функціональну модель державного регулювання у сфері підприємницької діяльності України як модель оперативного реагування держави на динаміку змін у суспільно-економічній і соціально-політичній сферах, на запити суспільства і зміни у провідних європейських країнах.

На підставі врахування основних наукових результатів дисертаційного дослідження, вітчизняного і європейського досвіду державного регулювання у сфері підприємницької діяльності запропоновано пріоритетні напрями удосконалення державного регулювання зазначеної сфери в Україні на державному, регіональному та інституційному рівнях.

Основні наукові результати даного розділу опубліковано в працях автора [130; 131; 132; 133; 134; 136; 137; 138; 316].

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальне наукове завдання в галузі науки “Державне управління”, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні з урахуванням досвіду європейських країн. Отримані узагальнюючі результати дають підстави сформулювати відповідні висновки та розробити пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. Логіко-системний аналіз наукових праць, нормативно-правових актів з проблеми державного регулювання сфері підприємницької діяльності показав що теоретичні та методичні розробки науковців присвячені в основному окремим аспектам цієї проблеми, вона не була об’єктом спеціального дослідження теорії й практики державного управління як галузі наукового знання. Розкрито сутність та наведено термінологічну характеристику поняття “державне регулювання у сфері підприємницької діяльності”, що розглядається як одна із функцій державного управління. “Державне регулювання у сфері підприємницької діяльності” тлумачиться як діяльність, спрямована на коригування взаємодії елементів системи підприємницької діяльності з метою досягнення системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів, способи їх упорядкування, координації й модернізації. Розширено зміст поняття “механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності”, під яким розуміється комплекс взаємопов’язаних нормативно-правових, організаційних, ресурсних, інформаційних, фінансово-економічних, інституційних засобів, прийомів, які об’єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення мети і вирішення завдань забезпечення її розвитку. Це самостійна багатоаспектна динамічна система, спрямована на коригування взаємодії складових підсистем з метою досягнення цією системою такого стану, який забезпечує безперебійну, збалансовану роботу всіх її елементів (підсистем). Встановлено, що суб’єктом державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в широкому розуміння є держава. Суб’єктами державного регулювання

розвитку у сфері підприємницької діяльності у вузькому розумінні доцільно визнати органи виконавчої влади та інститути громадянського суспільства, які починають формуватися під впливом суспільно-політичних процесів і мають утворити принципово нову форму державно-приватного регулювання підприємницької діяльності. Об'єктами такого регулювання виступають суспільні відносини, які виникають у процесі регуляторного впливу держави на складові цієї системи. Виявлено, що процес формування раціональної структури державного регулювання у сфері підприємницької діяльності передбачає координацію дій центральних органів влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, фондів, асоціацій, бізнесу.

2. На основі узагальнення зарубіжного досвіду державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, встановлено, що його підтримка в провідних країнах світу здійснюється в різних формах: із використанням конкретних комплексних програм, залучення бізнес-асоціацій, стимулювання виробництва найбільш пріоритетних та інноваційних напрямків, надання податкових пільг та гарантій, дотацій, пільгового кредитування, правової, інформаційної та консультативної підтримки. Зокрема, корисним для України є досвід Німеччини та Великобританії щодо поліпшення доступу до довготривалих кредитів для реконструкції, придбання обладнання та виробництва нових конкурентоспроможних товарів і послуг; Іспанії щодо поширення інформації про різні державні, державні й приватні програми, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності підприємств; Польщі щодо сприяння інтернаціоналізації підприємницької діяльності; Канади щодо спрощення процедур для створення нових підприємницьких структур.

3. За результатами аналізу бюджетних програми державної підтримки розвитку підприємницької діяльності в Україні, визначено, що такі програми мають переважно локальний характер, потребують більшої конкретизації та врахування національної та регіональної специфіки, особливо в таких актуальних питаннях, як інноваційне підприємництво, експортна діяльність, транскордонне співробітництво та розвиток інформаційної інфраструктури. Рекомендовано для

розробки більш ефективних програм враховувати показники міжнародних та національних рейтингів ведення бізнесу, статистичні дані, опитування підприємців, вивчення попиту, пропозицій товарів та послуг на європейському та світовому ринках, зосереджувати увагу на питаннях ефективного використання фінансових ресурсів, що надаються державними органам влади та органами місцевого самоврядування в межах децентралізації.

4. Теоретичне дослідження та вивчення практики впровадження інноваційних механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, дає підстави стверджувати, що державно-приватне партнерство у сфері підприємницької діяльності відкриває перспективи чіткої міжгалузевої координації діяльності і розвитку мережі бізнес-центрів, коворкінгу, технопарків, індустріальних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів гарантійних фондів кредитування; та удосконаленню сучасних форм державної підтримки підприємництва, зокрема співфінансування, лізинг, франчайзинг, консалтинг, централізований бухгалтерський облік, венчурне фінансування. Саме участь підприємців у розробці нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності, у моніторингових дослідженнях стану її розвитку робить дієвою співпрацю бізнесу з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Важливим кроком на шляху удосконалення механізмів такої співпраці може бути створення міжвідомчої координаційної ради з питань державно-приватного партнерства та запровадження національної системи моніторингу розвитку підприємницької діяльності.

5. Побудовано структурно-функціональну модель державного регулювання у сфері підприємницької діяльності України як модель оперативного реагування держави на динаміку змін у суспільно-економічній і соціально-політичній сферах, на запити суспільства і зміни у провідних європейських країнах. Модель інтегрує змістові, структурні та технологічні компоненти державного регулювання у сфері підприємницької діяльності, дає змогу сформувати інформаційне середовище та спрогнозувати створення і розвиток інституцій для нормативно-правового, фінансово-економічного, ресурсного та науково-методичного забезпечення

підприємницької діяльності. Встановлено, що державне регулювання у сфері підприємницької діяльності розглядається як цілеспрямований систематичний вплив з боку держави на підтримку сталого розвитку цієї галузі. Запропоновано створити Національне агентство з питань розвитку підприємництва в Україні з метою розмежування державних органів влади на ті, що відповідальні за формування державної політики та, які здійснюють системний контроль за її реалізацією. Практична реалізація запропонованої моделі дає можливість визначати пріоритетні напрями і впроваджувати інноваційні механізми державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні.

6. Розроблено пропозиції щодо удосконалення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності: організаційний механізм державного регулювання через посилання співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом, формальними державними інституціями, неформальними інституціями, спілками, об'єднаннями профспілками, суб'єктами ринкової інфраструктури, кредитними та інвестиційними організаціями та суспільством з метою розвитку підприємницької діяльності та реалізації засад державної регуляторної політики; *нормативно-правовий механізм державного регулювання* через удосконалення законодавства в сфері захисту та розвитку економічної конкуренції, конкурентного середовища, захисту прав власності, протидії рейдерству на неправомірним діям, захопленням суб'єктів господарювання; та законодавчих ініціатив спрямованих на лібералізацію в сфері державного нагляду та контролю за діяльність суб'єктів господарювання; *ресурсний механізм державного регулювання* через сприяння в доступі суб'єктів підприємництва до фінансового ринку європейських країн та міжнародної технічної допомоги, раціонального розподілу фінансово-економічних ресурсів у галузі підприємництва в умовах рецесії світової економіки, попередження корупційних ризиків у процесі фінансування програм розвитку підприємництва; *фінансово-економічний механізм державного регулювання* використовуючи коригування державою позикової політики банків; програм цільового кредитування суб'єктів підприємництва під гарантії державної

влади, часткової компенсації відсоткових ставок за кредити Державних фондів розвитку підприємництва; використання економічних пропозицій європейських країн щодо підтримки підприємництва; розмежування позик залежно від специфіки господарської діяльності суб'єктів підприємництва, розробки та запровадження ефективного механізму мікрофінансування; *інформаційний механізм державного регулювання* через розбудову сучасного інформаційно-аналітичного центру у сфері підприємницької діяльності; формування каналів зворотного зв'язку та активного діалогу з суспільством, суб'єктами підприємництва та органами державної влади; *інституційний механізм державного регулювання* через удосконалення діяльності управлінських інституцій, до галузі відповідальності яких належить формування та реалізація державної політики у сфері підприємницької діяльності, розвиток регіональних інститутів підтримки підприємництва; формування недержавних суспільних інститутів, профільних громадських організацій; розвиток мережі бізнес-центрів, коворкінгу, технопарків, індустріальних парків, технополісів, бізнес-інкубаторів гарантійних фондів кредитування; через удосконалення сучасних форм державної підтримки підприємницької діяльності, зокрема венчурне фінансування, лізинг, співфінансування, франчайзинг, консалтинг, централізований бухгалтерський облік.

7. На підставі врахування основних наукових результатів дисертаційного дослідження, вітчизняного і європейського досвіду державного регулювання у сфері підприємницької діяльності визначено пріоритетні напрями державного регулювання зазначеної сфери в Україні на таких рівнях:

– *державному:* створити Національне агентство з питань розвитку підприємництва в Україні; прийняти проєкт Закону України "Про технополіс П'ятихатки" від 04 червня 2013 року № 2213а; проєкт Закону "Про внесення змін до розділу XX "Перехідні положення" Податкового кодексу України щодо розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки, №2554а-д від 25 квітня 2016 року; проєкт Закону "Про внесення змін до Митного кодексу України щодо

розвитку вітчизняного виробництва шляхом стимулювання залучення інвестицій в реальний сектор економіки через індустріальні парки” №2555а-д від 25 квітня 2016 року; проєкт Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності технологічних парків” №2216а від 07 липня 20115 року; внести зміни до Закону України “Про фінансовий лізинг” щодо передбачення відповідальності лізингодавця за поставку предмета лізингу перед лізингоодержувачем; законодавчо врегулювати процедури доступу до фінансів, нормативного та ресурсного забезпечення суб’єктів підприємницької діяльності; розробити комплексну стратегію боротьби з неофіційним працевлаштуванням та тіньовим бізнесом; створити систему моніторингу та програми оцінки формування ключових компетентностей в рамках цілої системи освіти; сприяти подальшому стимулюванню та розвитку підприємств в Україні;

−*регіональному*: проводити інформаційні кампанії про можливості надання підприємцям, які бажають розпочати діяльність з початку; проводити постійний моніторинг та оцінку різноманітних ініціатив, які перебувають на етапі реалізації; розробити регіональні стратегії розвитку підприємництва із забезпеченням належних механізмів моніторингу, а також достатніх ресурсів для її ефективної реалізації; забезпечити збір даних про підприємницьку діяльність.

−*інституційному*: приймати активну участь у національних регіональних та місцевих опитуваннях, обговореннях, комунікативних заходах щодо ведення та покращення підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдієнко Я. А. Центр субконтрактації як елемент інфраструктури промислового ринку України. *Вісник соціально-економічних досліджень*, № 2 (66), 2018. С. 46-54.

2. Акт малого бизнеса для Европы (“A Small Business Act for Europe”) URL: http://eur-lex.europa.eu/
LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0078:FIN:en:PDF 3.

3. Актуальні проблеми регуляторної політики у сфері підприємницької діяльності. URL: http://old.niss.gov.ua/book/Varnalij/12.pdf

4. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого і середнього підприємництва в Україні у 2019-2020 роках. URL: https://sme.gov.ua/analytics/.

5. Апостолова В. В. Взаємодія держави і бізнесу в сучасних умовах. URL: http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/15_85983.doc.htm

6. Асаул А. Н., Войнаренко М. П. Організація підприємницької діяльності: навч. посібник. СПб. Хм, 2001. 392 с.

7. Астапова Г. В., Астапова Е. А., Лойко Д. П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. Донецк, 2001. С. 279.

8. Атаманчук Г. В. Государственное управление (организационно-функциональные вопросы): Учеб. пособие. М.: Экономика, 2000. 302 с.

9. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: Курс лекций. М.: *Юридическая литература*, 1997. С. 86.

10. Бобало І. Ю., Катренко А. В. Використання сховищ даних у системах підтримки прийняття рішень. *Інформаційні системи та мережі. Вісник НУ* Львів: НУ “Львівська політехніка”, 1998. № 330. С. 5-12.

11. Богер О. В. Податкові стимули для інноваційної діяльності: втрачені можливості та перспективи. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3817.

12. Брюховецька Н. Ю. Економічний механізм підприємства в ринковій економіці: методологія і практика. Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. С. 25-28.

13. Буряк П. Ю. Бюджетно-податкові механізми стимулювання інноваційної діяльності в сучасних умовах. *Науковий вісник*. 2012. Вип. 9 (4). С. 74-84.

14. Варналій З. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети. Монографія. К.: НІСД, 2007. С. 220.

15. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. К.: Т-во "Знання", Київ, 2001. 277 с.

16. Васильева М. В. Государственный финансовый контроль в управлении регионом: дис. канд. экон. наук: 08.00.05, Волгоград, 2003. 182 с.

17. Васильців Т. Г. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в Україні. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sp/2009_1/18.pdf

18. Васільєва Л. М. Поняття і сутність підприємництва. *Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету*. 2010. № 1. С. 175-178.

19. Ващик М. С. Можливості адаптації досвіду країн ЄС щодо функціонування системи гарантування кредитів для сільськогосподарських підприємств України URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/APK/2009/files/09vmseou.pdf

20. Венчурне підприємництво. URL: https://pidru4niki.com/1842112063564/pravo/venchurne_pidpriyemnitstvo.

21. Версаль Н. Переваги та недоліки зовнішніх джерел фінансування малих та середніх підприємств в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2020. №1. С. 182-194.

22. Вироблення державної політики. Аналітичні записки. Укл. О. І. Кілієвич, В. Є. Романов Вид-во "К.І.С" 2003. 346 с.

23. Вовчак О. Д., Миськів Г. В. Кредитні ресурси суб'єктів кредитного ринку: теоретико-методологічні підходи. *Вісник Національного банку України.* 2015. № 3. С. 35-39

24. Водний кодекс України № 213/95-ВР від 06 червня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, № 24, ст. 189 (Редакція від 02 жовтня 2021 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text.

25. Волкова Н. І., Свірідова К. Д. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах. *Фінанси, облік, банки.* 2017. №1 (22). С. 55-62.

26. Воробйова І. М. Методи державного управління. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2009. № 4.

27. Воротін В. Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: монографія. К.: Вид-во УАДУ, 2002. 392 с.

28. Геращенко І. О. Державне регулювання малого підприємництва: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. Х., 2004. 25 с.

29. Геращенко І. О., Домбровська Г. П. Державне регулювання розвитку малого підприємництва в умовах ринкової економіки. *Коммунальное хозяйство городов*. 2007. № 75. С. 363.

30. Герчикова И. Н. Менеджмент Учебник для вузов, 4-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 511 с.

31. Гетьман А., Прилипко С., Атаманова Ю., Малойван В. Технополіси в Україні: законодавчі перспективи їх утворення. Правове регулювання інноваційних відносин : кол. Монографія. Харків, 2013. С. 393-428.

32. Гнатцов О. Г. Малий бізнес в Україні: від стратегії зростання до стратегії розвитку. *Збірник матеріалів конференції "Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні*". К.: УПСК, 2006. С. 61-65

33. Голян В. Інвестиції у сферу природокористування скорочуються: потрібні інституціональні зміни. Аналітична записка. 18 травня 2016 року. *Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України".* URL: http://ecos.kiev.ua/news/view/352

34. Гончаров Г. О. Оцінка ефективності державного регулювання малого підприємництва в Україні в аспекті його економічної безпеки. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ "Економічна думка", 2014. Том 18. № 1. С. 43-50.

35. Гончаров Г. О. Теоретичні та практичні основи вдосконалення системи економічної безпеки малого підприємництва в Україні. Монографія Полтава: ТОВ "Фірма Техсервіс", 2014. 332 с

36. Господарський кодекс України від 16 серпня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144 (Редакція від 06 жовтня 2021 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text.

37. Господарсько-процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 6, ст.56

38. Гриньова В. М., Новикова М. М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Х.: ІНЖЕК, 2004. 756 с.

39. Громко М. Необхідність державної підтримки малого бізнесу в Україні: проблеми та перспективи. *66-та студентська науково-технічна конференція. Секція "Економіка і менеджмент" : збірка тез доповідей*. Національний університет "Львівська політехніка". Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2009. 564 с. С. 277-278

40. Державна підтримка підприємницької діяльності. URL: http://pidruchniki.com/1598091238417/ekonomika/derzhavna_pidtrimka_pidpriyemnitskoyi_diyalnosti

41. Державна програма підтримки бізнесу "Доступні кредити 5-7-9%" Веб-сайт 5-7-9 gov.ua. URL: https://5-7-9.gov.ua/

42. Державна регляторна служба України. URL: http://www.dkrp.gov.ua/.

43. Державне регулювання економіки: Навч. посібник С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. К.: КНЕУ, 2005. 440 с.

44. Державне регулювання підприємництва. URL: http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/50–d/2290–derzhavne–regulyuvannya–pidpriemnitstva.html

45. Державне управління в Україні: Навчальний посібник За заг. ред. Авер'янова В. Б. К.: Видавництво ТОВ “СОМИ”, 1999. С. 35-39.

46. Державне управління і менеджмент: Навчальний посібник у таблицях і схемах. Одінцова Г. С., Мостовий Г. І., Амосов О. Ю. та ін.; За заг. ред. Д.е.н., проф. Одінцової Г. С. Харків: ХарРІДУ УАДУ, 2002. 492 с.

47. Державне управління: Словник-довідник. За заг. ред. Князева В. М., Бакуменка В. Д.. К.: УАДУ 2002. 228 с

48. Державний банк “Ощадбанк” пропонує програму “Будуй своє”. URL: https://www.oschadbank.ua/news/osadbank-pidbiv-pidsumki-cotiriricnoi-roboti-programi-buduj-svoe.

49. Державний механізм забезпечення інформатизації системи охорони здоров`я: Монографія Ларіна Р. Р., Владзимирський А. В., Балуєва О. В. Під заг. ред. Дорофієнко В. В. Донецьк: ТОВ “Цифровая типография”, 2008. 252 с., с. 78.

50. Державно-приватне партнерство в контексті попередження та реагування на надзвичайні ситуації: міжнародний досвід, проблеми та перспективи для України. *Аналітична записка*. Національний інститут стратегічних досліджень. URL:http://www.niss.gov.ua/articles/1339/

51. Динник І. П. Механізми розвитку та функціонування держави у сучасному світі. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2086.

52. Динник І. П. Державно-приватне партнерство як інноваційний механізм взаємодії держави та бізнесу в Україні. *Наукові перспективи: журнал.* 2021. Номер 7 (13). 2021. Серія : “Механізми державного управління”. С. 306-312.

53. Донець О. Б. Банківська стратегія кредитування малого і середнього бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 686-690.

54. Донець О. Б. Напрями активізації банківського кредитування малого і середнього бізнесу в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2016. № 3. С. 205-209.

55. Донець О. Б. Оцінка кредитоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу. Регіональна економіка та управління. *Науково-практичний журнал.* Запоріжжя, 2015. № 1. С. 53-58.

56. Донець О.Б. Кредитування малого і середнього бізнесу: дис. кандидата екон. наук (доктора філософії) : 08.00.08 . Унів. держ. фіск. служби. Ірпінь, 2017. 259 с.

57. Доступних кредитів за перший рік видано на 17,4 млрд грн. Веб-сайт Фінклуб. URL: https://finclub.net/ua/news/dostupnykh-kredytiv-za-pershyi-rikvydano-na-17-4-mlrd-hrn.html

58. Древаль Ю. Д. Механізми державного управління як наукова проблема. *Державне будівництво*. 2009. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2009_2_4

59. Економіка підприємств зеленого господарства та будівництва: навч. посіб. за ред. Т. П. Юр'євої; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2012. 377 с

60. Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності: монографія. За заг. ред. док. економ. наук, професора А. І. Ковальова. Одеса: Атлант, 2014. 178 с.

61. Жарая С. Б. Інституційні можливості підтримки підприємництва на регіональному рівні у Німеччині. *Державне управління та місцеве самоврядування*: наук. вісн. АМУ. 2013. Вип. 3. С. 342-346.

62. Жарая С. Б. Механізми державного управління підприємницької діяльності на регіональному рівні: шляхи розвитку в Україні та європейська практика: монографія. К.: К.І.С., 2011. 297 с.

63. Завдання і заходи з виконання Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки. URL: http://www.dkrp.gov.ua/info/2969.htm

64. Закон “Про технополіс “П’ятихатки” розгляне Верховна Рада. URL: https://www.slk.kh.ua/news/ekonomika/zakon-pro-tekhnopolis-pyatikhatki-rozglyane-verkhovna-rada.html

65. Закон України “Про індустріальні парки”. № 5018-VI. Редакція від 07 жовтня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text

66. Закон України “Про Антимонопольний комітет України” № 3659-XII від 26.11.1993 р. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 1993, № 50, ст. 472.

67. Закон України “Про Національний банк України” від 20 травня 1999 року № 679-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14.

68. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо усунення регуляторних бар’єрів для розвитку державно-приватного партнерства та стимулювання інвестицій в Україні” № 817-19 від 24 листопада 2015 р. *Відомості Верховної Ради* (*ВВР*), 2016, № 10. ст. 97-101.

69. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” щодо лібералізації системи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” від 03 лютого 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text

70. Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)” від 28 грудня 2014 р. № 71-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР*), 2015, № 7-8, № 9, ст. 55.

71. Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України” від 04 листопада 2011 року № 4014VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2012, № 24, ст. 248.

72. Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок деяких податків і зборів” № 5503VI від 20 листопада 2012 р. URL: http://www.zakon4.rada.gov.ua.

73. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” №143-V. Редакція від 16 жовтня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text

74. Закон України “Про державно-приватне партнерство” № 2404-VI. URL: Редакція від 25 жовтня 2020 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text

75. Закон України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання” № 1555-VII, від 01 липня 2014 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text

76. Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон”. № 2673-XII. Редакція від 17 липня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-12#Text.

77. Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР*), 2014, № 50-51, ст. 2057

78. Закон України “Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україні” від 22 грудня 1998 р. № 332-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1999, N 11, ст. 78

79. Закон України “Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22 грудня 1998 р. № 330-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1999, N 9-10, ст. 65.

80. Закон України “Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту” від 22 грудня 1998 р. № 331-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1999, N 12-13, ст. 80

81. Закон України “Про здійснення державних закупівель” від 10 квітня 2014 р. № 1197-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2014, № 24, ст. 883.

82. Закон України “Про зовнішньо-економічну діяльність” від 16 квітня 1991 р. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР),* 1991, N 29, ст. 377.

83. Закон України “Про інноваційну діяльність” № 40-IV. Редакція від 05 грудня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text.

84. Закон України “Про інститути спільного інвестування” від 05 липня 2012 р. № 5080-VI. *Відомості Верховної Ради* (*ВВР),* 2013, № 29, ст. 337

85. Закон України “Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати” від 19 червня 2003 р. № 979-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2004, N 1, ст. 1

86. Закон України “Про ліцензування видів господарської діяльності” від 02 березня 2015 р. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради* (*ВВР),* 2015, № 23, ст. 158.

87. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”. № 848-VIII, редакція від 18 квітня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text.

88. Закон України “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні” від 21 грудня 2000 р. № 2157-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2001, № 7, ст. 35

89. Закон України “Про підприємництво” від 07 лютого 1991 р. № 698-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР),* 1991, N 14, ст. 168

90. Закон України “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23 вересня 1994 р. № 185/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 1994, N 40, ст. 364.

91. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” № 3715-VI. Редакція від 05 грудня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text.

92. Закон України “Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності” від 23 грудня 1998 р. № 351-XIV. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 1999, N 5-6, ст. 44.

93. Закон України “Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в України”: від 22 березня 2012 р. № 4618-V. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 2013, № 3, ст. 23.

94. Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” № 991-XIV. Редакція від 05 грудня 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text.

95. Закон України “Про страхування” від 07 березня 1996 р. № 85/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, N 18, ст. 78

96. Закон України “Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” 03 листопада 2016 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T161728.

97. Закон України “Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю” від 06 листопада 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text

98. Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань” із змінами та доповненнями України” від 15 травня 2003 року № 755-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15.

99. Закон України “Про фінансовий лізинг” № 1201-IX. Прийняття від 04 лютого 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text

100. Закон України “Про фінансово-кредитні механізми управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю” від 19 червня 2003 р. № 978-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР*), 2003, № 52, ст. 377.

101. Законі України “Про банки і банківську діяльність” від 07 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text

102. Закону України “Про освіту”. № 2145-VIII. Редакція від 02 жовтня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

103. Зарубіжний досвід підтримки малого та середнього бізнесу. URL: http://www.kfpp.ru/analytics/material/foreignsupportexp.php

104. Заярна Н. М. Міжнародний досвід підтримки малого бізнесу та сучасні українські реалії. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 198-202.

105. Зиадат М. Организационно-экономические условия становления предпринимательства в странах с переходной экономикой. *Придніпровський науковий вісник*. Економіка. 1998. № 104. С. 57-65.

106. Зимовець В. В. Ефективність надання державних гарантій підприємствам в Україні. *Фінанси України*. 2014, № 12. с. 56-68.

107. Зміни, внесені до Податкового кодексу України, які набувають чинності з 01 січня 2013 року. URL: http://chp.com.ua/all-news/item/19263-zmini-vneseni-do-podatkovogo-kodeksu-ukrayini-yaki-nabuvayut-chinnosti-z-01012013-roku

108. Ильченко А. А. Институциональные и технологические аспекты взаимодействия органов власти и общества: автореф. дисс. канд. полит. наук. Астрахань, 2011. URL: http://www.aspu.ru/images/File/autorefs/2011/Ilchenko.doc

109. Іванов С. В., Захарченко Н. В., Швецова А. А. Аналіз джерел фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. *Економічний простір.* 2015. № 104. С. 20-27.

110. Інноваційні парки: що це і де вони будуть створені в Україні. URL: https://www.slovoidilo.ua/2021/04/16/infografika/suspilstvo/innovaczijni-parky-ce-vony-budut-stvoreni-ukrayini.

111. Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. За ред. В. Д. Базилевича. Київ: Знання, 2009. Ч. 1. 200 с.

112. Кабмин изменил условия программы “Доступные кредиты 5-7-9%”. Веб-сайт Мінфін. URL: https://minfin.com.ua/2020/10/10/53774902/

113. Киселев В. И. Взаимодействие власти и бизнеса: конфликтологический аспект. *Теория и практика общественного развития*. Выпуск № 7/2013. с. 45-51.

114. Кількість банків в Україні (2008-2021). Веб-сайт Індекс Мінфін. URL: https:// index.minfin.com.ua/banks/stat/count/

115. Кіщак В. В. Розвиток малого та середнього підприємництва: досвід Польщі, Угорщини, Чехії. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 5. С. 26-33.

116. Коваленко Т. Ю. Принципи державного управління санаторно-курортним забезпеченням дітей в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 207-213.

117. Ковалик О. А. Проблеми розвитку малих підприємств в Одеському регіоні. URL: http://economics.opu.ua/files/science/2014/ipredV_2014/69.pdf

118. Коваль О. М., Коваль О. М., Воротін В. Є., Мамонова В. В. та ін Діяльність органів місцевого самоврядування в місті: монографія Київ: НАДУ, 2009. 159 с.

119. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): Монографія. Львів: Видавничий центр *Львівського національного університету ім. Івана Франка*, 2002. 396 с.

120. Ковач В. О. Аналіз сучасних моделей праці. *Публічне адміністрування та національна безпека.* 2019. № 4 (6). С. 37-43.

121. Ковач В. О. Внутрішній ринок праці підприємства (організації): критерії, знаки та переваги. *Публічне адміністрування та національна безпека.* 2020. № 1 (9). С. 65-71.

122. Ковач В. О. Чинники розвитку в процесі управління ринком праці. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2020. № 4 (12). С. 40-45.

123. Ковбасюк Ю. В. Державне управління. Підручник: у 2 т.; Нац. акад. держ. упр. при Президентові Україні Дніпропетровськ: НАДУ, 2012 . Т. 1. 2012. 564 с.

124. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. № 176/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 1995, № 47, 48, 49, 50, 51, 52, ст. 349

125. Кодекс України з процедур банкрутства № 2597-VIII. Редакція від 06 жовтня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text.

126. Кондратьева Н. Б. Конкуренция в ЕС: экономика, политика, право. *Доклады Института Европы*, № 248. Москва, 2009 URL: http://mgimo.ru/files/141189/141189.pdf

127. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 1996, № 30, ст. 141

128. Концепція Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2013-2023 роки. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/690-2012-%D1%80.

129. Корнилюк Р. В., Корнилюк А. В. Фінансування малого та середнього бізнесу: тенденції, можливості, ризики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 43-50.

130. *Косенюк Ю. І.* Підприємництво в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання державної підтримки. *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". 2021. №5.* https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-5-7573.

131. Косенюк Ю. І. Врегулювання конфліктів інтересів в партнерстві бізнесу і держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 8, 2016. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=992.

132. Косенюк Ю. І. Підходи до формування механізмів державного управління у сфері підприємницької діяльності в країнах ЄС. *Науковий вісник Академії муніципального управління, Серія "Управління".* 2016. №2. С. 180-189.

133. Косенюк Ю. І. Понятійна основа дослідження державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Наукові розвідки* з *державного та муніципального управління*. Зб. наук. пр. Акад. муніципал. упр. 2016, №2.

134. Косенюк Ю. І. Фінансова підтримка кредитуванню малого та середнього бізнесу шляхом державних гарантій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 104-110.

135. Косенюк Ю. І. Дерегуляція підприємницької діяльності як необхідна складова сталого економічного розвитку країни. *Внутрішні та зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України спільно з Всеукраїнською громадською організацією "Українська асоціація європейських студій"*: матеріали Конгресу за міжнародною участю. Київ : 2013. С. 76-79.

136. Косенюк Ю. І. Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом: перспективи та наслідки. *Актуальні проблеми державного управління на*

сучасному етапі державотворення. VI науково-практична конференція. Луцьк: 2012. С. 40-41.

137. Косенюк Ю. І. Надання адміністративних послуг: досвід деяких європейських країн. *Модернізація державного управління та європейська інтеграція України*. Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю. Київ: 2012. С. 57-60.

138. Косенюк Ю. І. Сутність та змістовні виміри державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку*. Щоріч. Всеукр. наук. практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 травня 2016 р.) за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, С. В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2016. С. 320-322.

139. Косова Ю. Ю. Шляхи забезпечення збільшення капіталу підприємства. URL: www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Economics/3_103975.doc.htm

140. Кошелева Т. Н. Анализ моделей инновационного развития субъекта малого предпринимательства. *Общество. Среда. Развитие* (Terra Humana), 2011. № 4. С. 37-41

141. Країни Східного партнерства 2020 Оцінка стану реалізації Акту про малий бізнес для Європи. URL: https://sme.gov.ua/wp-content/uploads/2020/07/3_SME_Policy_Index_Eastern_Partnership_countries_2020_Ukrain.pdf.

142. Креденцер О. В. Основні підходи до розуміння сутності феномену підприємництва. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. праць. К.: Політехніка, 2005. № 3, Ч. 1. С. 133-140.

143. Кремер М. Средний класс: предприятия в Германии. URL: http://eep.org.ua/page/project/background/uk/

144. Круглий стіл щодо обговорення умов договору передачі КП БМР "Білоцерківтепломережа" в концесію. URL: http://bctm.com.ua/ua/news/krugliy_stil_schodo_obgovorennya_umov_do

145. Круглов М. И. Стратегическое управление компанией: *Учебник для вузов. М.: Русская деловая литература*, 1998. С. 111.

146. Кужель О. В. Пояснювальна записка до проєкту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо зняття регуляторних бар’єрів для розвитку державно-приватного партнерства в Україні та стимулювання інвестицій)”. Верховна рада України. *Офіційний веб-портал.* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52471

147. Кузьмін О. Є. Франчайзинг**:** Навч. посіб. За ред. О. Є. Кузьміна. К.: *Знання*, 2011. 267 с.

148. Кульман А. Экономические механізми. Общ. ред. Н. И. Хрусальовой. М.: Издательская група “Универс”. 1993. 192 с., с. 13

149. Кунєв Ю., Коросташова І., Мазур А., Шапошник С. Управління в митній службі: підруч.; Державна митна служба України, Академія митної служби України. Київ: Центр навчальної літератури. 2006. 406 с.

150. Лазур П. Ю. Значення малого та середнього підприємництва на внутрішньому і зовнішньому ринках України та їхній вплив на ринкову трансформацію економіки регіонів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22. 12. С. 282-288.

151. Лапуста М. Г., Скамай Л. Г. Основы предпринимательства: учебное пособие для вузов. М.: ЗАО “*Финстатинформ*”, 1999.

152. Лебьодкін К. С. Господарсько-правова політика щодо державної підтримки суб’єктів господарства. *Вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”.* 2013. № 2 (13). С. 182-191

153. Лисенко Ю., Єгоров П. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*. 1997. № 1. С. 86-87с.

154. Лисяк Л. В., Тарасенко В. Є. Податкові інструменти державного регулювання підприємницької діяльності. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції 2013.* № 3. С. 66-71.

155. Ліпенцев А. В., Поляк О. В. Основні напрямки формування механізмів надання управлінських послуг органами влади. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2008. № 2.

156. Лукашина М. В. Стратегічні напрями розвитку інноваційного підприємництва. *Економіка і прогнозування.* 2009. № 3. С. 86-98.

157. Людвенко Д. В. Особливості розвитку обліково-інформаційного забезпечення в управлінні аграрними підприємствами в сучасних умовах URL: http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/accounting-for-enterprisesc112/11919-c112-072

158. Ляпін Д. Щодо горішення органів державної влади та місцевого самоврядування (квітень – травень 2007). К.: *Інститут Конкурентного суспільства*, 2007. С. 21-44.

159. Мазій Н. Принципи та механізми державного регулювання розвитку підприємництва. *Науковий вісник "Демократичне врядування"*. 2011. Вип. 8. С. 1-7.

160. Майборода В. Роль банківського сектора Німеччини у сприянні розвитку малих та середніх підприємств. *Вісник НБУ.* 2003. № 3. С. 54-57.

161. Майстренко К. М. Державно-приватне партнерство як механізм підвищення якості вищої освіти. *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека".* 2020. №8. URL: https://www.inter-nauka.com/issues/administration2020/8/6883.

162. Майстренко К. М. Управління проєктами та програмами у сфері публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 93-96.

163. Майстренко К.М. Ефективність впровадження інноваційних механізмів державного управління під час управління змінами. *Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 1st International scientific and practical conference.* Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2021. Pp. 388-392.

164. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс. *Принципы, проблемы и політика* 14-е изд., дораб. и испр. М.: Инфра-М, 2003. 972 с.

165. Малиновський В. Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с

166. Малі підприємства з великим впливом: як і чому у світі підтримують малий та середній бізнес. Економічна правда. 2018. URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2018/05/15/636754/.

167. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Розвиток підприємництва в аграрному секторі економіки. *Економіка АПК.* 2006. № 4. С. 3-10.

168. Мареніченко В.В. Економіко-організаційні засади якісного розвитку малого та середнього бізнесу. Право та державне управління: збірник наукових праць. Запоріжжя, 2016. Вип. № 3 (24). С. 104-109.

169. Мельниченко О. А. Методи та засоби державного регулювання рівня та якості життя населення. *Державне будівництво*. 2007. № 1(1).

170. Место силы: зачем Украине индустриальные и технопарки и почему государство поддерживает инновации только на словах. URL: https://mind.ua/ru/publications/20204723-mesto-sily-zachem-ukraine-industrialnye-i-tehnoparki.

171. Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: Монографія. За заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного Одеса: Атлант, 2012. 303 с.

172. Механізм державного регулювання розвитку підприємництва. URL: http://pidruchniki.com/1271122138419/ekonomika/mehanizm_derzhavnogo_regulyuvannya_rozvitku_pidpriyemnitstva

173. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.

174. Михальська В. В. Державне регулювання механізму формування освітнього середовища для малого та середнього підприємництва: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; *Національна академія держ. управління при Президентові України.* К., 2007. 20 с.

175. Надолішній П. І. Теорія та історія державного управління. Навч. посіб. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. 126 с.

176. Напрями вдосконалення механізмів регулювання регіонального розвитку. URL: http://old.niss.gov.ua/book/Varnaly1/003.htm

177. Національна економічна стратегія 2030. URL: https://nes2030.org.ua/.

178. Немченко А. Б., Немченко Т. Б. Бізнес-інкубатори в сфері сучасної державної підтримки розвитку регіональної інноваційної інфраструктури. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. Вип. 17. С. 36-41.

179. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління: Навчальний посібник. За заг. ред. Н. Р. Нижник. К.: УАДУ, 1998. 160 с., с. 41.

180. Оболенський О. Ю. Державна служба України: реалізація системних поглядів щодо організації та функціонування: Монографія. Хмельницький: Поділля, 1998. 294 с.

181. Общественные объединения предпринимателей. URL: http://studbooks.net/52827/ekonomika/obschestvennye_obedineniya_predprinimateley

182. Огляд банківського сектору. Національний банк України URL: https://bank. gov.ua/admin_uploads/article/BR12_ua.pdf?v=4

183. Ольвінська Ю. О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу. *Державне управління: удосконалення та розвиток: наукове видання Академії муніципального управління*. 2015. №2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua

184. Омельченко А. Місце та роль законодавства України про зовнішньоекономічну діяльність в системі законодавства України. *Право України*. 2011. №6. С. 169-174.

185. Омельчук А. А. Фінансування малого підприємництва в умовах ринкової економіки. URL: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=9897

186. Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку державно-приватного партнерства на периферійних територіях західних регіонів України. *Аналітична записка*. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1324/

187. Осадчук С. В., Інституційні та нормативно-правові засади діяльності малого підприємництва. Аспекти публічного правління Том 6 № 8. 2018 С.71-79.

188. Основний бюджет Державної програми 5-7-9% незабаром буде збільшено до 4 млрд. гривень. Веб-сайт Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3039405-budzet-derzprogrami-579-zroste-do-4-milardiv-minekonomiki. html

189. Основні форми державної фінансової підтримки малих підприємств в Україні URL: http://pidruchniki.com/1902060960932/ekonomika/osnovni_formi_derzhavnoyi_finansovoyi_pidtrimki_malih_pidpriyemstv_ukrayini

190. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

191. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: http://eurlex.europa.eu/

192. Офіціний сайт Європейської комісії Європейського Союзу. URL: http://ec.europa.eu/

193. Павленко Г. Проблеми співпраці приватних інвесторів з державою на базі ДПП. *Юридична Газета*. 2015. № 48. С. 14-15.

194. Панцир С., Когут А. Політика підтримки МСБ: доступ до фінансово-кредитних ресурсів. Київ : *Європейський інформаційно-дослідний центр*, 2015. 17 с.

195. Панцир С. І., Шуміхін С. В., Різніченко К. М. Зелена книга політики підтримки. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління підприємництва внутрішньо переміщених осіб.* Київ: Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. 79 с.

196. Пашинська К. С. Форми державно-приватного партнерства. Економічний аналіз: зб. наук. праць. *Тернопільський національний економічний університет.* Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2015. Том 22. № 1. С. 48-52.

197. Підтримати малий бізнес. Як Україна відстала від світу. Веб-сайт Еспрессо ТВ. URL: https://espreso.tv/article/2017/07/11/malyy_seredniy_bizne

198. План дій Уряду на 2016 рік. Затверджено проєкт 27 травня 2016 р. Урядовий портал. URL: www.kmu.gov.ua

199. План пріоритетних кроків уряду на 2016 рік. Урядовий портал. *Офіційний веб-сайт.* URL: http://www.kmu.gov.ua/

200. Платонов М. Ю. Инновационный процесс как объект управления: теоретические подходы. *Экономика и управление*. 2010, № 7 (57). С. 55-60.

201. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 р. № 3393-VI. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 2011, № 48-49, ст. 536

202. Погореленко Н., Коваль В. Кредитування малого та середнього бізнесу: аналіз діючих умов та підходи до підвищення ефективності його державної підтримки. URL: http://rinek.onu.edu.ua/article/view/227606.

203. Податкова реформа розпочалась: зміни у Податковому кодексі України, які починають діяти з 1 січня 2015 року. URL: http://protokol.com.ua/ua/podatkova_reforma_rozpochalasya_zmini_u_podatkovomu_kodeksi_ukraini_yaki_pochinayut_diyati_z_1_sichnya_2015_roku/

204. Податковий кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України* (*ВВР),* 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112

205. Позняков В. П. Психологические отношения и деловая активность субъектов экономической деятельности в условиях разных форм собственности. *Психологический журнал*. 2001. Т.21. № 6. С. 38-50.

206. Політика розвитку МСП в Україні. Як реалізувати потенціал малого та середнього підприємництва в Україні. *Біла книга. Київ 2015*. URL: http://www.ier.com.ua/files//publications/Books/White_book_IER_2015.pdf

207. Полноценное функционирование малого бизнеса. URL: http://www.intclub.info/news/1820-polnocennoe-funkcionirovanie-malogo-biznesa

208. Положення про Державну регуляторну службу України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-%D0%BF

209. Положення про Державну фіскальну службу України. URL: http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zakonodavstvo-pro-diyalnis/postanovi-km-ukraini/63237.html

210. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/634/2011#n20

211. Положення про Міністерство фінансів України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF

212. Попок А. Сучасні підходи до здійснення реформування державного управління: досвід зарубіжних країн. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-2-4.pdf

213. Порохин А. В. Основные факторы, влияющие на развитие предпринимательства в России на современном этапе развития экономики. URL: http://porohin.my1.ru/load/0-0-0-161-20.

214. Портал для підприємців. URL: https://sme.gov.ua/.

215. Порядок надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого та середнього підприємництва: затв. постановою КМУ від 24 січня 2020 р. № 28. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020- %D0%BF#Text.

216. Постанова КМУ "Деякі питання проведення перевірок органів державного нагляду (контролю)" від 24 травня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-2017-%D0%BF#Text

217. Постанова КМУ "Деякі питання реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року" 10 травня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292-2018-%D1%80#Text.

218. Постанова КМУ "Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки" від 27 лютого 2013 р. № 187. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF

219. Постанова КМУ "Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року" від 06 серпня 2014 р. № 385. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF

220. Постанова КМУ “Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року” № 179 від 03 березня 2021 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179.

221. Постанова КМУ “Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва” від 27 липня 2011 р. № 794. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-2011-%D0%BF

222. Постанова КМУ “Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2” від 11 березня 2020 р. № 211 URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-punktu-2-postanovi- kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-11-bereznya-2020-r-211-i140520-377.

223. Постанова КМУ “Про затвердження Порядку подання органу ліцензування документів в електронній формі” від 24 травня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2017-%D0%BF#Text

224. Постанова КМУ “Про надання фінансової державної підтримки”, № 28, від 24 серпня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#n9.

225. Постанова КМУ “Про схвалення Концепції реформування інституту саморегулювання в Україні” 10 травня 2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2018-%D1%80#Text

226. Постанова КМУ “Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року” від 24 травня 2017 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text.

227. Постанова КМУ “Про Український фонд підтримки підприємництва” від 27 серпня 1995 р. № 687. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/ru/687-95-%D0%BF

228. Постанова КМУ “Про утворення Координаційної ради з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва” від 28 жовтня 2019 року № 892. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2019-%D0%BF#Text

229. Правове регулювання малого підприємництва. URL: http://forlawyer.com.ua/index.php?newsid=5180

230. Приходченко Л. Структура механізму державного управління: взаємозв'язок компонентів та фактори впливу на ефективність. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 105-112.

231. Приходченко Л. Сутність понять механізмів держави, державного управління та державного регулювання. *Актуальні проблеми державного управління:* зб. наук. пр. ОРІДУ. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 3 (35). С. 61-68.

232. Пріоритети державної стратегії регіонального розвитку. URL: http://old.niss.gov.ua/book/region/09-1-REGIONI.pdf

233. Про внесення змін до Закону України "Про індустріальні парки" та деяких інших законодавчих актів України щодо залучення інвестицій у промисловий сектор економіки шляхом стимулювання створення індустріальних парків. 1710-IX, від 07 вересня 2021 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-20#Text

234. Програма "Доступные кредиты 5-7-9%": новые условия и старые проблемы. Веб-сайт Мінфін. URL: https://minfin.com.ua/credits/articles/popytka-nomerpyat-novye-usloviya-deshevogo-kreditovaniya-579/(дата звернення 28 липня 2020 р.).

235. Програма розвитку державно-приватного партнерства. URL: http://www.auc.org.ua/page/programa-rozvitku-derzhavno-privatnogo-partnerstva

236. Проєкт Закону України "Про Загальнодержавну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки" 30 вересня 2013 р. *Державна регуляторна служба України*. URL: http://www.dkrp.gov.ua/

237. Проєкт Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Урядовий портал. URL: https://www.me.gov.ua.

238. Проскурін П. В. Історія економіки та економічних учень. Нариси економічної історії індустріальної цивілізації: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 180 с.

239. Райсберг Б. А. Государственное управление экономическими и социальными процессами: Учеб. пособие. М.: ИНФРА-М, 2005. 384 с.

240. Результати анкетування представників бізнес спільноти, шляхів поліпшення бізнес клімату та основних проблем, які заважають розвитку (Київ, 31 жовтня 2011 року). URL: http://www.irf.ua

241. Рівень тіньової економіки в Україні у 2020 році зріс до 30% ВВП URL: https://ua.interfax.com.ua/news/economic/752604.html

242. Розвиток механізмів державної підтримки малого бізнесу на основі використання європейського досвіду. URL: http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie–mehanizmov–gosudarstvennoy–podderzhki–malogo–biznesa–na–osnove–ispolzovaniya–evropeyskogo–opyta

243. Розпорядження КМУ "Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки" від 28 серпня 2013 р. № 641-р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80

244. Романишин В. О., Уманців Г. В., Сясько І. В. Активізація кредитування суб`єктів малого та середнього підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 22. С. 70-77.

245. Руда О. Л., Турчик М. М. Організація банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. С. 1-7.

246. Рудніцька Р. М., Сидорчук О. Г., Стельмах О. М. Механізми державного управління: сутність і зміст. За наук. ред. д.е.н., проф. Лесечка М. Д., к.е.н., доц. Чемериса А. О. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с., с. 75.

247. Садовничий В. (2020). Что происходит с программой "Доступные кредиты 5-7-9%". URL: https://finclub.net/infografika/chto-proiskhodit-s-programmojdostupnye-kredity-5-7-9.html

248. Сергійко О. В. Державне регулювання та управління у сфері підприємництва: зміст та функції. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 157-160.

249. Сергійко О. В. Механізми державного регулювання малого підприємництва URL: http://www.irf.ua.

250. Симоненко В. Теорія підприємництва: здобутки і проблеми дослідження. *Економіка України*. 2002. № 9. С. 45-51.

251. Система финансирования предпринимательской деятельности URL: http://www.intclub.info/news/1819-sistema-finansirovaniya-predprinimatelskoy-deyatelnosti

252. Сич О. А., Волос І. І. Сучасний стан та умови кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. *Молодий вчений.* 2018. № 2 (54). С. 421-423.

253. Смирнова К. В. Правові режими угод в антимонопольному праві Європейського Союзу: досвід для України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 121-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2013_4_25.

254. Співпраця між ЄС та Україною: як зробити угоду про асоціацію більш дієвою. *Аналітичний документ. Український центр європейської політики.* Автори: К. Вольчук, Л. Акуленко, Д. Науменко, К. Андрєєва Київ, 2019. 20 с.

255. Ставицький О. В. Порядок та умови застосування окремих засобів державного регулювання господарської діяльності у державному секторі економіки. *Форум права*. 2013. № 1. С. 954-961.

256. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: https:// bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms

257. Стимулювання інноваційної діяльності. URL: http://subject.com.ua/economic/innovative/26.html

258. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року № 526-2019-р від 10 липня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text

259. Стрілець В. Ю. Зарубіжний досвід кредитування малого та середнього бізнесу. *Бізнес-Інформ*. 2019. №3. С. 44-50.

260. Сутність франчайзингу і його види та форми. URL: http://pidruchniki.com/19981012/ekonomika/sutnist_franchayzingu_yogo_vidi_formi

261. Танцюк Т. До проблеми визначення елементів комплексного механізму державного управління. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2014. вип. 3 (22). С. 17-26

262. Типичная схема регистрации вновь созданного предприятия в Украине. URL: http://starkproject.com/pub-business/entrepreneurship/1571-tipichnaya-sxema-registraczii-vnov-sozdannogo-predpriyatiya-v-ukraine.html

263. Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса. М., 1998. С. 482-483.

264. Толмачева Р. П. Экономическая история: генезис рыночной экономики: Учебник. М.: Дашков и К, 2009. 604 с

265. Турецков Т.Є. Публічна влада і бізнес: моделювання ефективної комунікації. *Розвиток професійних компетентностей державних службовців: комунікативний аспект*. Матеріали щорічної конференції за міжнародною участю (3-4 листопада 2016 року) Київ, 2016. С. 226-228.

266. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1457101469463984#n1758

267. Указ Президента України "Про Державний комітет України з питань розвитку підприємництва" від 29 липня 1997 р. № 737/97 URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/737/97.

268. Указ Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 12 травня 1998 р. № 456/98. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/456/98

269. Указ Президента України "Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності" від 23 липня 1998 р. № 817/98. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/817/98

270. Указ Президента України "Про запровадження дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності" від 20 травня 1999 р. № 539/99. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/539/99

271. Указ Президента України “Про запровадження єдиної державної регуляторної політики у сфері підприємництва” від 22 січня 2000 р. № 89/2000. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/89/2000

272. Указ Президента України “Про заходи щодо забезпечення підтримки та дальшого розвитку підприємницької діяльності” від 15 липня 2000 р. № 906/2000. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/906/2000

273. Указ Президента України “Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності” від 24 квітня 2004 року № 477/2004. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U906_00.html

274. Указ Президента України “Про зміни у персональному складі Ради з питань сприяння розвитку малого підприємництва” № 269/2021, від 24 червня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269/2021#Text.

275. Указ Президента України “Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки” № 487/2021, від 27 вересня 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text.

276. Указ Президента України “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” від 03 липня 1998 р. № 727/98. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/727/98

277. Указ Президента України “Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності” від 03 лютого 1998 р. № 79/98. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/79/98

278. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015

279. Уряд вніс зміни в умови Державної програми “Доступні кредити 5-7-9%”. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_vnis_zmini_v_umovi_derzhavnoi_programi_dostupni_krediti_5-7-9-2477

280. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління *Демократичне врядування.* Наук. вісн. Вип. 1. 2008. URL: http://www.lvivacademy.com/visnik/zmist.html -

281. Федякина Л. Н. Международные финансы: учебное пособие. СПб., 2009., 205 с.

282. Филинкова Е. Б. Социально-психологические характеристики предпринимателей с разным уровнем удовлетворенности предпринимительской деятельностью: Дисс. канд. психол. наук, 19.00.05. М., 2001. 166 с.

283. Финк Т. А. Малый и средний бизнес: зарубежный опыт развития *Молодой ученый*. 2012. №4. С. 177-181

284. Франчайзинг чи комерційна концесія? URL: https://franchising.ua/franchayzing/46/franchayzing-komerciyna-koncesiya/

285. Фурсін О. О. Механізми соціально-орієнтованого державного управління: автореф. дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.02. *Харківський регіональний ін-т держ. управління, Національна академія держ. управління при Президентові України*. Харків, 2012. 20 с.

286. Хайрутдинова Л. Р. Мнимый и фактический конфликт интересов государства и гражданского общества в бизнес-среде. *Политика, государство и право*. 2014. № 5. URL: http://politika.snauka.ru/2014/05/1678.

287. Хизрич М. Предпринимательство, или как завести собственное дело и добиться успеха. М.: Прогресс-Университет, 1993.

288. Цвєтков В., Селіванов В. Людський вимір як методологічний підхід до аналізу і перетворення державного управління в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 2. С. 25-30.

289. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2003, №№ 40-44, ст. 356

290. Чемерис А. О. Оцінка інституційної ефективності державного управління: управлінський аспект. *Ефективність державного управління*: Зб. наук. пр. За заг. ред. А. О. Черемиса. Л.: ЛРІДУ НАДУ,2004. Вип. 5. С. 17-31.

291. Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. Є. Економічна кібернетика. Навч. Посібник. К.: КНЕУ. 2004. 231 с., с. 122.

292. Щербанин Ю.А. Мировая экономика: учебное пособие. М., 2008

293. Экономическая психология. Под ред. И. В. Андреевой. С. Пб.: Питер, 2000. 512 с.

294. Эндрю Дж. П., Сиркин Г. Л. Возврат на инновации: практ. руководство по управлению инновациями в бизнесе. Пер. с англ. С. С. Гуринович; научн. ред. И. В. Лазукова. Минск: Гревцов Паблишер, 2008. 304 с.

295. Юзьков Л. П. Государственное управление в политической системе развитого социализма. К., 1983. С. 57-59

296. Юридична енциклопедія. В 6–и т. Т. 5.: П-С. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. К.: "Укр. енцикл.", 2003. С. 38.

297. Юркевич О. М. Галабурда О. А., Завінський А. І. Шляхи залучення капіталу для малого та середнього бізнесу. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами*: зб. матеріалів IV Всеукр. наук. практ. інтернетконф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 18 листоп. 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 532-535.

298. Яковенко О. З. Сутність і функції підприємництва в інтеграції виробництва на основі кластерів у системі національного господарства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 1 (139). С. 79-87.

299. Ямкова І. М. До питання про засоби державного регулювання господарської діяльності громадян України. *Форум права*. 2011. № 2. С. 1068-1073.

300. Ясинська Н. А. Фінансовий механізм державного управління розвитком малого підприємництва: автореф. дис. канд. наук з держ. Управління: 25.00.02. Донецький держ. Ун-т управління. Донецьк, 2008. 20 с.

301. 3rd Quarter Report of 2015 detailing the analysis and performance of the SME Credit Guarantee Scheme. 30th September 2015. URL: https://www.djei.ie/en/Publications/Q3-2015-Report-SME-Credit-Guarantee-Scheme.html

302. Amway Global Enterpreneurship Report 2018 URL: https://www.amwayglobal.com/newsroom/amway-global-entrepreneurship-report-

2018-examines-intrinsic-extrinsic-aspects-entrepreneurship-risk-finances- obstacles-personal-service-valued-digital/

303. Bacigalupo, M. et al. (2016), EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework, Publication Office of the European Union, Luxembourg URL:http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.f.

304. Beck T. and Klapper L. and Mendoza J. The typology of partial credit guarantee funds around the world. Policy Research Working Paper 4771, World Bank. 2010. 35p

305. Bozyk P., Misala J., Pulawski M. Miedzynarodowe stosunki ekonomiczne. PWE, Warszawa, 2002

306. Business Ombudsman Council (2018), Annual Report. URL: https://boi.org.ua/media/uploads/annual2018/annual_report_2018_en.pdf

307. Business Ombudsman Council (2019), Administrative Appeal: Current State and Recommendations. URL: https://boi.org.ua/media/uploads/system_aug2019/2_2019_sytem_en.pdf.

308. Carretero, S., R. Vuorikari and Y. Punie (2017), DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use, Publications Office of the European Union, Luxembourg. URL: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/webdigcomp2.1pdf_(online).pdf.

309. Case AT. 39574 Smart card chips, Commission decision of 3 September 2014. URL: http://ec.europa.eu/ competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_39574

310. Chapitre Ier : Dispositions au régime fiscal applicable dans certaines zones urbaines URL: http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000196404.

311. Chapitre II : Dispositions relatives aux exonérations de cotisations sociales URL: http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000196404.

312. Europe-2020 URL: http:// ec.europa.eu/resource-efficient-europe/pdf/resource_efficient_ europe_en.pdf.

313. Grzegorczyk W. Strategie marketingowe przedsiebiorstw na rynkach zagranicznych. Biblioteka Menedzera i Bankowca. Warszawa, 2002

314. How the European Union work*? Luxemburg: Publications* Office of the European Union, 2012.

315. Karcz K. Miedzynarodowe badania porownawcze. Uwarunkowania kulturowe. PWE. Warszawa, 2004.

316. Kosenyuk J. Harmonization of the mechanism to protect competition in Ukraine with the pan-european practice. *East European Scientific Journal* (Warsaw, Poland) #9 (25), 2017 part 3 p. 25-29.

317. Laufer H. Das föderative Süstem der Bundesrepublik Deutschland München : *Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit*. 2020. 356 s.

318. Mazurek-Lopacinska K. Zachowania nabywcow i ich konsekwencje marketingowe. PWE. Warszawa, 2003.

319. Mittelstand Digital. URL: https://www.mittelstand-digital.de/MD/Navigation/DE/Home/home.html 51

320. Reichard Ch. Der Öffentliche Dienst im Wandel der Zeit : Tradierte Probleme, aktuelle Herausforderungen und künftige Reformperspektiven. Christoph Reichard, Eckhard Schröter. Der moderne Staat. 2009. S. 17-37.

321. Report from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Report on Competition Policy 2014. URL: http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/2014/part1_en.pdf

322. Report on activities 2014. UOKiK. URL: https://www.uokik.gov.pl/reports_on_activities.php

323. Shlafman N. L., Zhuravleva T. O., Oliynyk N. M. Mechanisms of cooperation of small and large entrepreneurship in Ukraine. *Problems of development modern science : theory and practice*. 2016. C. 92.

324. SME and Entrepreneurship Financing: The Role of Credit Guarantee Schemes and Mutual Guarantee Societies in supporting finance for small and medium-sized enterprises. Final Report. Organisation for Economic Co-operation and Development 30-Jan-2013. CFE/SME(2012)1/Final. URL: http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=CFE/SME(2012)1/FINAL&docLanguage=En

325. Transparency International (2018), The Corruption Perceptions Index 2018, Transparency International, Berlin. URL: http://www.transparency.org/whatwedo/publication/corruption_perceptions_index.

326. Ukrainian Venture Capital and Private Equity Association (2019), Ukrainian Venture Capital and Private Equity Overview. URL: http://uvca.eu/en/news/uvca-has-presented-overview-ofthe-ukrainian-investment-market.

327. UNDP (2017), Women and Men in Leadership positions in Ukraine, UN Development Programme in Ukraine, Kiev. URL: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/library/democratic_governance/WomenandMen-in-Leadership-Position.html.

328. Virtuosity Consulting (2005). Successful Examples of Public-Private Partnershis and Private Sector Involvement in Transport Infrastructure Development. *Final report for OECD/ECMT Transport Research Centre.* URL: http://ww\v.intemationaltransport-forum.org/jtrc/infrastructurc/lnvcstmcnt.

329. What is the European Stability Mechanism? BBC News. 7 July 2015 URL: http://www.bbc.com/news/business–19870747.

330. What state aid is and how public authorities can make sure they comply with the rules. URL: https://www.gov.uk/guidance/state–aid

331. Wheelwright S.C., Clark K. B. Revolutionizing product development: quantum leaps in speed, efficiency and quality. N.Y.: The Free Press. 2020.

332. Wiktor J.W. Eurorynek identyfikacja i charakterystyka. *Marketing i Rynek*. 2020. № 3

333. WITS (2019), Detailed Country Analysis (database). URL: http://wits.worldbank.org/visualization/detailed-country-analysis-visualization.html.

334. World Bank (2019), Doing Business 2020, World Bank Group, Washington, DC. URL: http://www.doingbusiness.org/en/doingbusiness.

335. Zharaia S. Neue Formen von Bürgerämten in der Ukraine im Kontext der Integration in die Europäische Gemeinschaft. *Dynamische Prozesse in der europäischen Wirtschaftslandschaft, Forschungsinstitut der Internationalen Wissenschaftlichen Vereinigung Weltwirtschaft und Weltpolitik*. Berlin, 2010. № 19.S. 152-160.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

04050, м. Київ, вул. Академіка Ромоданова, 12/2
телефон (044) 481-21-61

08.10.2021 № 044-31-08.6-125

Довідка
про участь Косенюк Юлії Іванівни в розробці науково-дослідних тем під час навчання в аспірантурі у 2012-2016 роках в Національній академії державного управління при Президентові України

Дисертаційне дослідження Косенюк Юлії Іванівни на тему «Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід» проводилося на кафедрі глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України з участю в наукових розробках в межах комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України «Державне управління та місцеве самоврядування» (ДР № 0199U002827).

Дане дослідження також виконане у рамках науково-дослідних робіт кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України за темами: «Теоретичні та практичні аспекти оцінювання ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам України» (ДР № 0113U002444), «Оцінювання ефективності державного механізму реагування на загрози національним інтересам України в умовах євроінтеграції» (ДР № 0115U004055), «Методологія стратегічного планування в умовах глобальних загроз національній безпеці та міжнародній стабільності» (ДР № 0116U002765).

У процесі виконання дослідження здобувачкою досліджено питання ефективності державного регулювання у сфері підприємницької діяльності як механізму реагування на загрози національним інтересам України в умовах євроінтеграції та запропоновано удосконалення методичного апарату дослідження ефективності державного механізму реагування на загрози національній безпеці в сфері підприємницької діяльності.

В.о. директора
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка **Лариса КОМАХА**

ДОДАТОК Б

УКРАЇНА
ТОКМАЦЬКА МІСЬКА РАДА
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
вул. Центральна, 45 м. Токмак, 71701 тел/факс 2-37-49, 2-10-65
e-mail: tkgadmin@zp.ukrtel.net www.meriatokmak.gov.ua Код ЄДРПОУ 02140828;

26.10.2020 № 27-12 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Косенюк Юлії Іванівни
на тему: "Механізми державного управління
у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід"
за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Результати дисертаційного дослідження Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід" на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 механізми державного управління" впроваджено у діяльності виконавчого комітету Токмацької міської ради.

Надані дисертанткою матеріали дали можливість визначити пріоритетні завдання для підготовки "Стратегії розвитку Токмацької міської територіальної громади на період до 2027 року", зокрема за *Стратегічною ціллю № 1 "Розвиток підприємницького потенціалу громади"* та операційними цілями *1.1 "Покращення інвестиційного та бізнес-клімату в громаді"* та *1.2 "Активізація бізнесової діяльності в громаді"*. Серед основних завдань розвитку підприємницької діяльності у Токмацькій міській територіальній громаді визначено наступні:

- зміцнення малого та середнього бізнесу;
- розвиток конкурентоспроможного промислового сектору;
- підтримка фізичних осіб-підприємців;
- розвиток інфраструктури підтримки бізнесу;
- розвиток кластер них підходів;
- впровадження енергозберігаючих та енергоефективних технологій.

Висновки та положення дисертації в подальшому можуть бути використані з метою посилення партнерської взаємодії між органами місцевого самоврядування та бізнесом.

Радниця міського голови з питань залучення інвестицій та міжнародної діяльності, кандидат економічних наук Наталя КРИВОРУЧКО

ГО ЮЛАРУМ **yularum2211@gmail.com**
08200, м. Ірпінь, Київська область

від 16 квітня 2021 р. № 16/04

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід" на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 механізми державного управління"

Акт засвідчує, що результати дисертаційного дослідження були використанні в діяльності Громадської організації "ЮЛАРУМ" при підготовці аналітичних матеріалів щодо стану державного регулювання у сфері підприємницької діяльності в Україні.

Серед основних аспектів використаних у діяльності громадської організації є визначення механізмів державного регулювання у сфері підприємницької діяльності. Зокрема, впливу держави на розвиток економіки загалом та підприємництво, яке визначається ефективністю механізмів, методів та засобів, за допомогою яких вирішуються соціально-економічні та інші завдання, з обов'язковим урахуванням охорони публічних і приватних інтересів. Практичні розробки слугують інструментарієм для формування ефективного державного регулювання підприємницької діяльності є поєднання економічних, правових та управлінських функцій.

Президент ГО "ЮЛАРУМ",
кандидат наук з державного управління М.В. Весельська

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "ЮЛАРУМ" Ідентифікаційний код 43363504 УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, Запорізька обл., 711000
E-mail: rector@bdpu.org.ua, https://bdpu.org.ua

Телефон: (06153) 36244, факс (06153) 47468
Код ЄДРПОУ 02125220

_____№_____

На №275/01 від 30.03.2021

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід" на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 механізми державного управління"

Довідка засвідчує, що результати дисертаційного дослідження були впроваджені у Бердянському державному педагогічному університеті (далі – БДПУ).

Практичні розробки Косенюк Ю.І. були використані у діяльності Гуманітарно-економічного факультету БДПУ під час формування навчально-методичного комплексу освітніх компонентів та проведення аудиторних занять з дисциплін: "Міжнародна економіка", "Управління витратами", "Проектний аналіз", "Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків", "Техніка виконання торгівельних операцій підприємства", "Підприємництво в сфері послуг".

Зокрема було використано теоретичні положення щодо державного управління у сфері підприємництва за рахунок уточнення змісту наукової категорії "державне управління у сфері підприємництва", визначення нормативно-правових, визначення загальних та специфічних принципів і напрямів реалізації державної політики у сфері підприємництва України. Дані положення є підґрунтям для формування інструментарію державного управління у сфері підприємництва України.

Декан гуманітарно-економічного
факультету кандидат історичних наук, доцент Т.П.Макаренко

Проректор з науково-педагогічної роботи,
кандидат філологічних наук, доцент В.М. Ліпич

від 15. 12. 2019 *№* 23/12

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід"

Акт засвідчує, що результати дисертаційного дослідження були використанні в діяльності приватного підприємства ЦРД "Країна мрій" під час створення концепції соціального проекту "Бізнес-інкубатор у місті Бердянськ".

Висновки і положення дисертаційної роботи було використано під час аналізу зарубіжного досвіду щодо створення інкубаторів, центрів інновацій, які мають велике значення для конкурентоспроможності бізнесу та сталого розвитку економіки. Цікавим для України є досвід Польщі, Німеччини, Італії, Іспаніх та інших країн.

Напрацьовані аналітичні матеріали свідчать про необхідність державної підтримки розвитку мережі бізнес-інкубаторів та стартапів. Така підтримка має взаємовигідний характер, оскільки сприяє покращенню інвестиційного клімату, а отже припливу іноземних інвестицій до держави, що супроводжуються податковими надходженнями до бюджету, збільшенню кількості робочих місць, а отже зниженням соціальної напруги у суспільстві та покращенням добробуту населення.

Проведений дисертанткою аналіз зі створення та розвитку бізнес-інкубаторів може бути корисним для коригування державної політики України в даній сфері.

Директор приватного
підприємства ЦРД "Країна мрій" Марія ШУРДЕНКО

Вих. № 175-21 від 15.03.2021 року

ДОВІДКА
про впровадження
результатів дисертаційного дослідження
Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління
у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід"
на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за
спеціальністю 25.00.02 механізми державного управління"

Довідка засвідчує, що результати дисертаційного дослідження були впроваджені в діяльності Громадської спілки "Іновест Хаб" при формуванні проєкту розвитку підприємництва "Фінансовий путівник". Метою проєкту є удосконалення підприємницьких навичок; надання інформаційної підтримки щодо державних, регіональних, місцевих програм підтримки підприємницької діяльності; розвиток підприємництва та сектору малого та середнього бізнесу в Україні.

Матеріли дисертаційного дослідження були використанні при:

– формуванні інформаційних дайджестів для підприємців з актуальних тем, зокрема державного регулювання бізнесу в Україні;

– підготовці програм освітніх вебінарів, семінарів, онлайн-трансляцій, круглих столів зі створення та розвитку бізнесу в Україні;

– узагальненні аналітичних та статистичних даних щодо сучасного стану та розвитку підприємницької діяльності в Україні.

Висновки та основні положення дисертаційної роботи Косенюк Ю.І. можуть бути використанні при формуванні державної політики в частині регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Керівник проєктів Громадської
спілки "Іновест Хаб",
кандидат наук з державного управління В.Г.Волошин

ГРОМАДСЬКА СПІЛКА "ІНОВЕСТ ХАБ" Ідентифікаційний код 44025032 УКРАЇНА

Довідка 425/09.21 від 10.09.2021

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Косенюк Юлії Іванівнина тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід" на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 механізми державного управління"

Довідка засвідчує, що результати дисертаційного дослідження були впроваджені у Білоцерківському національному аграрному університеті (далі –БНАУ).

Практичні розробки Косенюк Ю.І. були використані у діяльності Економічного факультету БНАУ під час підготовки навчально-методичного комплексу та проведення аудиторних занять з дисциплін: "Механізми публічного управління та адміністрування", "Управління інноваціями", "Міжнародна економіка", "Управління проектами в публічній сфері", "Державне регулювання економіки", "Державне та регіональне управління", "Антимонопольне регулювання і контроль".

Зокрема було використано тези та статті опубліковані у вітчизняних та зарубіжних виданнях серед яких:

1. Косенюк Ю. І. Фінансова підтримка кредитуванню малого та середнього бізнесу шляхом державних гарантій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 104–110.
2. Косенюк Ю. І. Понятійна основа дослідження державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Наукові розвідки з державногота муніципальногоуправління*. Зб. *наук*. пр. Акад. муніципал. упр. 2016, №2. С. 134-146.
3. Косенюк Ю. І. Підходи до формування механізмів державного управління у сфері підприємницької діяльності в країнах ЄС.*Науковий вісник Академії муніципального управління, Серія "Управління"*. 2016. №2. С. 180-189.
4. Kosenyuk J. HarmonizationofthemechanismtoprotectcompetitioninUkrainewiththe pan-europeanpractice. *EastEuropeanScientificJournal* (Warsaw, Poland) #9 (25), 2017 part 3. P. 25-29.
5. *Косенюк Ю І.* Підприємництво в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання державної підтримки. *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". 2021. №5.* https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-5-7573.
6. Косенюк Ю.І. Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом: перспективи та наслідки. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення*. VI науково-практична конференція. Луцьк : 2012. С. 40-41.

Декан економічного
факультету доктор економічних наук, професор Г.М.Паска

ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
ХРИСТИНІВСЬКА МІСЬКА РАДА
вул. Соборна,30 м. Христинівка Черкаської області, 20001, тел. (04745) 6-17-85,
E-mail: rada04061582@ meta.ua Код ЄДРПОУ 04061582

02.11.2021 № 922 на № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Косенюк Юлії Іванівни
на тему: "Механізми державного управління
у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід"

Результати дисертаційного дослідження Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід" на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю: «25.00.02 механізми державного управління" використано у діяльності Христинівської міської ради Черкаської області.

Зокрема, надані пропозиції та рекомендації були використані в процесі аналізу досвіду європейських країн щодо підготовки дозвільних документів та інших документів, за якими звертаються суб'єкти господарювання до органу місцевого самоврядування.

Використані теоретичні та практичні розробки дають можливість налагодити цілеспрямоване, ефективне, раціональне та економне управління діяльністю, а також запровадити новітні підходи, принципи та програми, що відповідають міжнародним стандартам у сфері підтримки підприємництва на регіональному рівні.

Заступник міського голови
з питань діяльності виконавчих
органів Олег БРИЧУК

ВАСИЛЬКІВСЬКА МІСЬКА РАДА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ

ВІДДІЛ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРУ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

вул. Покровська, 5, м. Васильків, Київська обл., 08600, тел./факс: (04571) 2-22-62
http://vasylkivrada.gov.ua, e-mail: cnap_vasilkiv@ukr.net

15.04.2020 № 36-04-20

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Косенюк Юлії Іванівни
на тему: "Механізми державного управління
у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід"

Результати дисертаційного дослідження Косенюк Юлії Іванівни на тему: "Механізми державного управління у сфері підприємницької діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід" на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 механізми державного управління" у діяльності Центру надання адміністративних послуг виконавчого комітету Васильківської міської ради.

Зокрема, надані пропозиції та рекомендації були використані в процесі аналізу досвіду європейських країн щодо підготовки дозвільних документів для приватних суб'єктів господарювання.

Використані теоретичні та практичні розробки дають можливість налагодити цілеспрямоване, ефективне, раціональне та економне управління діяльністю, чітке визначення індивідуальної відповідальності працівників ЦНАП, попередження, усунення або мінімізацію ризиків, які негативно впливають на здатність структурних підрозділів та працівників виконувати відповідні функції, процеси, операції, а також запровадити новітні підходи та принципи, що відповідають міжнародним стандартам у сфері надання адміністративних послуг для підприємців.

Заступник начальника відділу **Тетяна ГАЙДАЄНКО**

ДОДАТОК В

Доступ до фінансів суб'єктів
підприємництва у європейських країнах

Країна	Особливості фінансової підтримки суб'єктів МСП
Угорщина	Застосовуються форми прямого державного фінансування та кредитування; недержавного кредитування; державного й недержавного гарантування кредитів. Основні програми підтримки та сприяння діяльності підприємництва: фінансування сезонних і короткострокових потреб малого бізнесу; довгострокове фінансування зі сталою відсотковою ставкою для придбання нерухомості та обладнання з метою розширення та модернізації виробничих процесів; фінансування випуску конкурентоспроможної продукції на експорт, а також розвиток виробництва, яке знижує імпортні поставки; стимулювання розвитку слаборозвинутих сільських і внутрішньміських територіальних громад.
Канада	Для суб'єктів підприємницької діяльності, дохід яких за рік не перевищує 500 тисяч канадських доларів, ставка державного податку на прибуток становить 11%, тоді як для інших – 15%. Для стимулювання створення додаткових робочих місць для малого бізнесу запроваджений податковий кредит на зайнятість
Великобританія	Програма урядових гарантій банківських кредитів малим і середнім фірмам, відповідно до якої в разі неповернення в строк кредиту уряд має виплатити банкові 70 % невиплаченої позики
Німеччина	Система пільгового кредитування створення малих підприємств; плата за користування кредитними ресурсами коливається в межах 0 - 5 % річних, а термін надання позики складає 10 - 15 років. Держава гарантує кредитній установі повернення 80 % наданої позики. 200 програм підтримки малого та середнього бізнесу під загальною назвою Mittelstand, які передбачають виділення на кредитування таких підприємств 15,5 млрд. євро
Франція	Створення для МСП преференцій в оподаткуванні через введення спеціальних податкових правил
Японія	фінансування МСП через пільгові довгострокові кредити; стимулювання комерційної діяльності малих підприємств за умови їх об'єднання в кооперативи, пільгові кредити для розвитку новітніх технологій і розробки інновацій тощо
Іспанія	Мікрофінансування МСП; розвиток мікрофінансових організацій, функціонування яких спрямоване на підтримку МСП різних форм власності за визначеними галузями діяльності.

Складено за джерелами: [26, 33, 120, 137].

ДОДАТОК Г

Форми державної підтримки у сфері підприємницької діяльності
Інноваційниі
Фінансово-економічні
Інформаційні
Інституційні
Нормативно-правові
Бізнес-інкубатори
Компенсація процентної ставки за кредитами
Доступ до програмних продуктів для формування бухгалтерської та податкової звітності
Створення організацій підтримки підприємництва
Розробка державних стратегій
Технопарки, технополіси
Надання фінансової підтримки підприємцям-початківцям
Система розсилки інформації
Створення Національного агенстава з питань розвитку підприємництва
Поліпшення нормативно-правової та документальної бази
Співфінансування
Фінансування інвестиційних проєктів
Портал обміну діловою інформацією
Сторення центрів підтримки підприємництва
Розробка мехінізмів та індикаторів моніторингу ефективності ведення підприємницької діяльності

ДОДАТОК Д

Перелік бюджетних програм

підтримки малого та середнього бізнесу в Україні *(станом на вересень 2021 року)*

Назва	**Вид допомоги**	**Термін дії**	**Територія програми**	**Заявник**	**Сфера діяльності**
Програма Житомирської міської ради щодо відшкодування відсотків за кредитами для суб'єктів МСП	Компенсація	Безстроково	Житомирська обл.	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля
Підприємців Дніпропетровщини безкоштовно навчатиму розвивати бізнес в кризу "Інтернатура бізнесу 2.0"	Навчання	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес, Фізичні особи / потенційний бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля
Програма часткового відшкодування процентних ставок за кредитами для суб'єктів малого і середнього підприємництва м.Києва. Фонд розвитку підприємництва	Кредит	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля, Будівництво, Транспорт, Інформаційні технології (IT), Розвиток бізнес-середовища
Часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами для суб'єктів МСП в Житомирській області	Компенсація	Безстроково	Житомирська обл.	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Сільське господарство
Державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції	Грант	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес, Фізичні особи	Сільське господарство

Продовження додатку Д

ПЧасткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва	Грант	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Сільське господарство
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	Компенсація	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Сільське господарство
Право роботодавця на допомогу по частковому безробіттю	Грант	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля, Будівництво, Сільське господарство, Транспорт, Інформаційні технології (IT)
Компенсування витрат роботодавця у разі працевлаштування безробітного на створене ним нове робоче місця	Грант	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля, Будівництво, Сільське господарство, Транспорт, Інформаційні технології (IT)
Як започаткувати власний бізнес за сприяння Державної служби зайнятості	Грант	Безстроково	Вся Україна	Фізичні особи / потенційний бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля, Будівництво, Сільське господарство, Транспорт
Державна програма Доступні кредити 5-7-9 %	Кредит	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес, Фізичні особи / потенційний бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля, Будівництво, Сільське господарство, Транспорт, Інформаційні технології (IT)
Субпроєкт «Нові можливості адаптації внутрішньо переміщених осіб та ветеранів АТО у громаду м. Миколаєва»	Навчання	Безстроково	Миколаївська обл.	Фізичні особи / потенційний бізнес	Виробництво, Послуги, Торгівля, Будівництво, Сільське господарство, Транспорт, Інформаційні технології (IT), Розвиток

					бізнес-середовища
Український фонд стартапів	Грант	Безстроково	Вся Україна	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Інформаційні технології (IT)
Відшкодування частини відсотків за кредитами для малого бізнесу у Львівській області	Компенсація	Безстроково	Львівська обл.	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Сільське господарство
Часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами банків для суб’єктів малого і середнього підприємництва	Компенсація	Безстроково	Тернопільська обл.	Суб`єкти малого і середнього підприємництва / діючий бізнес	Виробництво, Послуги, Сільське господарство

ДОДАТОК Є

Статистичні дані щодо кредитування малих та середніх підприємств України у 2020 році

Період	Усього	у тому числі за валютами		суб'єкти середнього підприємництва			суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
		національна валюта	іноземна валюта	усього	у тому числі		усього	у тому числі	
					національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта
2020	**109 430**								
січень	7 670	5 208	2 462	1 222	653	570	1 570	867	703
лютий	7 386	4 898	2 488	1 145	620	525	1 481	819	662
березень	7 112	5 334	1 779	1 287	687	600	1 578	848	730
квітень	6 320	4 709	1 611	1 171	611	560	1 408	800	608
травень	6 159	4 329	1 830	1 166	619	547	1 305	700	605
червень	6 935	5 118	1 817	1 165	634	531	1 518	923	596
липень	6 269	4 763	1 506	1 174	629	545	865	652	213
серпень	6 334	4 681	1 653	1 179	652	528	932	728	205
вересень	6 876	5 114	1 762	1 163	657	506	1 104	907	197
жовтень	5 604	4 200	1 404	1 746	1 128	617	963	774	189
листопад	5 691	4 048	1 644	2 044	1 317	727	1 262	755	507
грудень	5 701	4 467	1 234	1 607	1 171	436	1 320	895	425

ДОДАТОК Ж

WBS-модель пріоритетних напрямів державного регулювання підприємницької діяльності в Україні до 2026 року

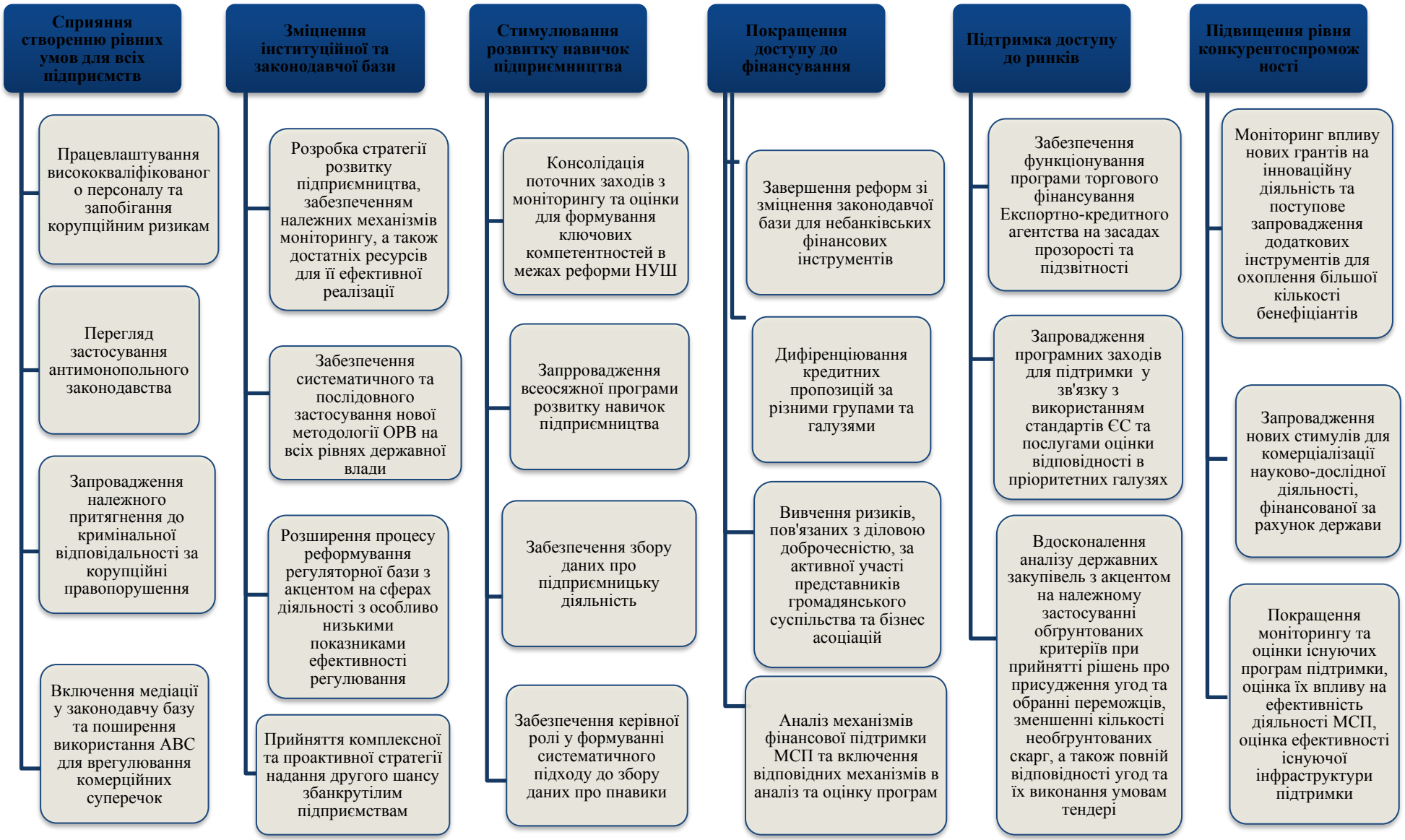

ДОДАТОК З

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

А. В яких опублікувані основні наукові результати дисертації:

1. Косенюк Ю. І. Врегулювання конфліктів інтересів в партнерстві бізнесу і держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток* № 8, 2016. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=992.

2. Косенюк Ю. І. Фінансова підтримка кредитуванню малого та середнього бізнесу шляхом державних гарантій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 16. С. 104–110.

3. Косенюк Ю. І. Понятійна основа дослідження державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Наукові розвідки* з *державного та муніципального управління*. Зб. *наук*. пр. Акад. муніципал. упр. 2016, №2. С. 134-146.

4. Косенюк Ю. І. Підходи до формування механізмів державного управління у сфері підприємницької діяльності в країнах ЄС**.** *Науковий вісник Академії муніципального управління, Серія "Управління"*. 2016. №2. С. 180-189.

5. Kosenyuk J. Harmonization of the mechanism to protect competition in Ukraine with the pan-european practice. *East European Scientific Journal* (Warsaw, Poland) #9 (25), 2017 part 3. P. 25-29.

6. *Косенюк Ю І.* Підприємництво в умовах пандемії COVID-19: правове регулювання державної підтримки. *Електронне наукове видання "Публічне адміністрування та національна безпека". 2021. №5.* https://doi.org/10.25313/2617-572X-2021-5-7573.

В. Які додатково відображають наукові результати дисертації:

5. Косенюк Ю.І. Зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом: перспективи та наслідки. *Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення*. VI науково-практична конференція. Луцьк : 2012. С. 40-41.

6. Косенюк Ю.І. Надання адміністративних послуг: досвід деяких європейських країн. *Модернізація державного управління та європейська інтеграція України*. Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю. Київ : 2012. С. 57-60.

7. Косенюк Ю.І. Дерегуляція підприємницької діяльності як необхідна складова сталого економічного розвитку країни. *Внутрішні та зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України" спільно з Всеукраїнською громадською організацією "Українська асоціація європейських студій"*: матеріали Конгресу за міжнародною участю. Київ : 2013. С. 76-79.

8. Косенюк Ю.І. Сутність та змістовні виміри державного управління у сфері підприємницької діяльності. *Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку*. Щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2016 р.) / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2016. С. 320-322.